

MASARYKOVA UNIVERZITA
Přírodovědecká fakulta
Geografický ústav

Jakub TROJAN

**TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ VENKOVA V ZÁZEMÍ MĚSTA
ZLÍNA**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.

Brno 2009

Jméno a příjmení autora:	Bc. et Bc. Jakub Trojan
Název diplomové práce:	Trvale udržitelný rozvoj venkova v zázemí města Zlína
Název v angličtině:	Sustainable development of rural areas in the hinterland of Zlín
Studijní obor (směr):	Regionální geografie a regionální rozvoj
Vedoucí diplomové práce:	doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.
Rok obhajoby:	2009

Anotace:

Diplomová práce diskutuje možnosti trvale udržitelného rozvoje venkovské oblasti v zázemí Zlína. Samotnému vymezení venkovského zázemí metropolitní oblasti je věnována širší pozornost v příloze práce a územní delimitace je chápána ve smyslu funkčního mikroregionálního zázemí Zlína (nikoliv administrativně). Provedená regionálně geografická analýza je zaměřena na aspekty regionálního rozvoje území ve vztahu k možnostem tvorby regionální politiky (a v synergii s dotačními/grantovými schématy EU). Analýza je doplněna dotazníkovým šetřením a řízenými interview u zainteresovaných subjektů – představitelů obcí a obyvatel modelových lokalit. Návaznost diplomové práce na praktickou rovinu výzkumu je reprezentována konkrétními dílčími návrhy strategického rozvoje v kohezi s možnostmi jejího financování. V diplomové práci jsou rovněž naznačeny možnosti využití geografických informačních systémů (GIS) v trvale udržitelném lokálním/regionálním rozvoji.

Annotation:

This diploma thesis discusses possibilities of sustainable regional development in rural hinterland of Zlín. Delimitation of rural metropolitan hinterland is deeply discussed in the appendix and I use the functional microregional delimitation of Zlín's hinterland in this diploma thesis instead of traditional administrative delimitation. Regional and geographical analysis in this thesis is focused on aspects of regional development related to regional policy (and in synergy to grant schemes of European Union). Analysis also includes results of questionnaires and interviews done with involved subjects – municipalities and inhabitants. Practical purposes could be seen in particular suggestions to strategical documents and concepts (with cohesion to their financial background). Diploma thesis also includes possibilities of geographical information systems (GIS) in local/regional development.

Klíčová slova: Zázemí Zlína, rozvoj venkova, regionální rozvoj, rurální – urbánní studia, trvalá udržitelnost, granty a dotace, GIS

Key words: Hinterland of Zlín, rural development, regional development, rural and urban studies, sustainability, funds and grants, GIS

Prohlašuji tímto, že jsem zadanou diplomovou práci vypracoval zcela samostatně pod vedením doc. RNDr. Antonína Věžníka, CSc. a uvedl v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další zdroje.

V Brně dne

vlastnoruční podpis autora

Děkuji tímto vedoucímu své diplomové práce doc. RNDr. Antonínu Věžníkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a propůjčení literatury. Poděkování patří také starostovi obce Žlutava Ing. Stanislavu Kolářovi a někdejšímu starostovi téže obce Jaroslavu Stuchlíkovi za praktické připomínky a reálie ze života obce. Za pomoc a asistenci při řízených rozhovorech děkuji Radku Tomaníkovi a Emílii Krkoškové. V neposlední řadě také děkuji všem starostům/místostarostům, podnikům a obyvatelům modelových obcí za jejich ochotu a čas při dotazníkových šetření. Za toleranci mé časové vytíženosti a tvorbu vzorného zázemí bych chtěl poděkovat i své ženě a rodině.

OBSAH

1 Úvod.....	7
1.1 Cíl práce.....	7
1.2 Metody zpracování a použité data.....	7
1.3 Rešerše relevantní literatury a její hodnocení.....	9
2 Vymezení území.....	13
2.1 Funkční vymezení zázemí Zlína.....	13
2.2 Vymezení venkova ve funkčním zázemí Zlína.....	14
3 Geografická charakteristika zázemí Zlína.....	18
3.1 Přírodní poměry.....	18
3.2 Využití půdy – land use a aplikace GIS.....	20
3.3 Socioekonomické poměry.....	22
4 Trvalá udržitelnost území v kontextu vybraných přírodních podmínek.....	23
5 Regionálně geografická analýza: Aspekty trvale udržitelného rozvoje a socioekonomický profil.....	25
5.1 Sídelní systém a jeho struktura.....	25
5.2 Obyvatelstvo.....	26
5.3 Trh práce a potenciál lidských zdrojů.....	34
5.4 Zemědělství a lesnictví.....	38
5.5 Průmysl a stavebnictví.....	44
5.6 Služby a cestovní ruch.....	47
5.7 Dopravní dostupnost.....	49
6 Analýza dotazníkového šetření.....	54
6.1 Metodika terénního průzkumu.....	54
6.2 Výsledky dotazníkového šetření u představitelů obcí.....	56
6.3 Výsledky dotazníkového šetření u obyvatel modelových lokalit.....	63
7 SWOT analýza.....	70
8 Strategie rozvoje regionu ve vztahu k ekonomickým (monetárním) rámcům EU.....	73
8.1 Hlavní priority rozvoje regionu.....	73
8.2 Finanční rámce investičních projektů.....	74
8.3 Finanční rámce neinvestičních projektů.....	78
9 Závěr.....	81
10 Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	82
11 Seznam tabulek a obrázků.....	88
12 Seznam použitých symbolů a zkratk.....	90
13 Seznam příloh.....	92

1 ÚVOD

1.1 Cíl práce

Předkládaná práce si klade za cíl věcně navázat na již zpracovanou bakalářskou práci obdobného charakteru územně omezenou na správní obvod obce s rozšířenou působností (SO ORP) Otrokovice a rozšířit toto území na celé venkovské zázemí města Zlína. Problematika vymezení venkova je v případě metropolitní oblasti značně sporná, z toho důvodu je této části věnována podrobnější diskuse jak v samotném textu práce, tak především v příloze (Příl. 1). Zvyklostí geografických prací bývaly analýzy spjaté s administrativně vymezeným územím. Předložená diplomová práce si klade za cíl vyhnout se administrativně vymezenému zázemí Zlína (např. pomocí agregace správních obvodů ORP nebo okresním/krajským vymezením) a používat přirozenější (organičtější) vymezení funkčního regionu. Takovýto postup klade vyšší nároky na sběr dat a jejich následnou (relevantní) komparaci, nicméně daleko výstižněji reprezentuje vazby sídel na své přirozené centrum.

Regionálně geografická analýza venkovské složky funkčního zázemí Zlína bude doplněna kritickými přístupy ke zhodnocení trvalé udržitelnosti ve studovaném území a bude podrobena analýze možnosti regionálního rozvoje za přispění dotačních titulů a regionální politiky v evropském, národním i regionálním kontextu. V této části dojde k propojení akademického přístupu s praxí v grantovém a dotačním systému.

Zatím pouze okrajově jsou v sociálně ekonomickém geografickém výzkumu aplikovány nástroje geografických informačních systémů (tzv. GIS). Z toho důvodu je jejich implementace do politik regionálního rozvoje a regionálně geografických analýz dalším (byť marginálnějším) cílem předkládané diplomové práce. Metody použití GIS v regionálním (a trvale udržitelném) rozvoji budou představeny na vybraných ukázkových datech se vztahem k hlavnímu předmětu práce (trvalé udržitelnosti).

Analýza tvrdých dat je doplněna také o rozsáhlý terénní průzkum. Přístup k vymezení zájmového území značně prostorově rozšířil studovanou oblast. Z toho důvodu není možné věnovat se všem obcím tohoto území, ale pouze reprezentativnímu vzorku – tzv. modelovým lokalitám. V těchto modelových lokalitách bylo provedeno terénní šetření u představitelů obcí zjišťující postavení dané obce v rámci regionu, aktivity obce a koncepce rozvoje obce. Vztah obyvatel k místu svého domova byl šetřen také v modelových lokalitách – dvou prostorově zcela odlišných obcích (v těsném zázemí Zlína vs. periferní oblasti slovensko-české hranice). Terénní výzkum poté zakončují řízená interview s vybranými podnikatelskými subjekty zemědělského sektoru.

Na základě zjištěných výsledků vytyčených dílčích cílů bude proveden nástin možného dalšího rozvoje regionu s přihlédnutím k trvalé udržitelnosti venkova v zázemí Zlína. S několika obcemi, které se staly součástí výzkumu této diplomové práce, byla také navázána bližší spolupráce na bázi grantového a dotačního poradenství, což umožní přenést zjištěné výsledky do praxe.

Přílohami předkládané diplomové práce jsou kromě textových, tabelárních a grafických výstupů také vybrané mapové kompozice.

1.2 Metody zpracování a použitá data

Využití dat ke zpracování této práce bylo klíčové, neboť ucelená literatura pokrývající celou zájmovou oblast prakticky neexistuje. Z toho důvodu byla použita data z několika zdrojů. Dva základní pilíře těchto dat lze rozdělit na statistická data poskytovaná vládními a nevládními institucemi a data získaná vlastním terénním průzkumem. Jako minoritní pak byla využita data získaná z mapových zdrojů.

Statistická data byla využita zejména z Českého statistického úřadu – dále jen ČSÚ (včetně

regionálního pracoviště ve Zlíně) a za referenční rok byl většinou považován rok posledního Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB) – tedy 2001. Tato data jsou největšího rozsahu, avšak vzhledem k době jejich pořízení a době psaní této práce již s rostoucím časem pozbývají validitu, což se odráží i ve výsledcích předkládaných analýz. Proto je nutné je korigovat průběžnými statistickými šetřeními (mikrocensus, průběžná šetření ČSÚ, Městská a obecní statistika, terénní průzkum apod.).

Významným zdrojem dat byl i soubor obecních charakteristik z CD „Příručka starosty“ (poskytnuto obcí Žlutava). Na tomto CD nosiči jsou v tabulkové formě uvedena data o využití pozemků za jednotlivé katastry všech obcí v ČR (data z Českého úřadu zeměměřického a katastrálního – dále jen ČÚZK), dále data o cenách zemědělské půdy dle jednotlivých katastrů (data z Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky – dále jen VÚZE), aktuální počet a struktura obyvatelstva (data z ČSÚ) apod. Všechny tyto soubory jsem transformoval do jednoho komplexního rozsáhlého databázového souboru a společně s číselníky katastrů obcí (volně dostupné na stránkách ČSÚ) vytvořil unikátní soubornou databázi charakteristik katastrů obcí v celé České republice. Z této databáze je pak možné na základě dotazů SQL vyvolávat i složitější analytické dotazy. Celá databáze je jeden z výstupů předkládané diplomové práce ve standardizovaném formátu OpenOffice a je možné ji přímo propojit s prostorovými vrstvami, čímž lze nashromážděné informace vhodně vizualizovat v prostředí GIS.

Rozsáhlý datový soubor o typech zemědělských výrobních oblastí byl poskytnut vedoucím mé práce, za což mu velmi děkuji. Z tohoto zdroje byla rovněž vytvořena databáze, která byla opět prostorově vizualizována v prostředí GIS.

Data o trhu práce byla poskytnuta úřadem práce ve Zlíně v podobě souboru „GIS prostorová analýza“ za rok 2007 a 2006. Tyto informace lze efektivně použít pro geografické analýzy trhu práce. Zaměstnanost v největších průmyslových podnicích před rokem 1989 je možné dohledat v databázi Výzkumného centra regionálního rozvoje Masarykovy univerzity (2005), konkrétně v souboru největších průmyslových podniků České republiky v roce 1987. V tomto souboru je kromě počtu zaměstnanců uveden i tehdejší obrat. Nevýhodou (avšak i komparativní výhodou) je vnitřní členění podniků na jednotlivé závody, což pak při zpracování klade požadavky na agregaci hodnot těchto výrobních závodů do jednoho podniku. V analýzách vývoje průmyslu bylo využito i nových převodníků z dřívější klasifikace OKEČ (před nimi JKONH) na nynější NACE.

Po roce 2004 (po vstupu ČR do Evropské unie) se významně rozšířily možnosti dotací a investičních pobídek. Tato finanční pomoc měla vliv na regionální rozvoj a také trvalou udržitelnost v území. K identifikaci finančních toků z EU posloužila databáze příjemců dotací jednotlivých operačních programů (včetně regionálních operačních programů) a také rozsáhlá databáze nárokových dotací vedených Státním zemědělským intervenčním fondem (dále jen SZIF) v elektronické formě přes webové rozhraní.

Mezi důležitá data patří i informace vyčtené v analogových mapách (hard copy) a také v attributech digitálních dat. Tato data byla využita za poskytnutí ČÚZK a Zlínského kraje (odboru informatiky a správy GIS) pro vybraný vzorek území (vzhledem k rozsahu práce nebylo možné poskytnout datovou vrstvu mapového pokryvu celého zájmového území). Jelikož mají tato data již nativní prostorovou složku, je možné je vizualizovat v prostředí GIS.

Všechna takto využitá data byla ještě validována a doplňována aktuálními informacemi z relevantních internetových stránek (weby obcí, největších zaměstnavatelů, apod.)

Druhou skupinu dat tvoří data získaná z terénního šetření. Toto šetření probíhalo dvěma formami – řízeným interview (představitelé modelového zemědělského podniku – zpravidla telefonicky) a dotazníky (obyvatelé modelových lokalit a představitelé vybraných obcí – osobní vyplnění, elektronické vyplnění). Z řízených interview byly vzhledem k charakteru otázek vyhotoveny jen poznámky (struktura dotazníku, které řízené interview přebralo, je uvedena v příloze), z dotazníků pak byly jednotlivé odpovědi zpracovány a vyhodnoceny v tabulkovém procesoru. Získávání dat z terénního průzkumu bylo časově i materiálně velmi náročné a nebylo možné pokrýt celou oblast. Z toho důvodu byly vybrány jen modelové lokality (při zachování

dostatečné míry reprezentativnosti výběrového souboru).

1.3 Rešerše relevantní literatury a její hodnocení

V případě geografických prací je nutné brát v úvahu dva tématické typy literatury – územně specializovanou a odborně tematickou.

Územně specializovaná literatura (zdroje pojednávající o území, v němž se řeší daná problematika) je v případě této diplomové práce spjata se Zlínskem. Tištěné zdroje jsou spíše populárně naučného charakteru. Příkladem kvalitního encyklopedického zdroje je nová publikace P. Davida a V. Soukupa (2008). Turistické informace v této publikaci jsou hodnotné zejména pro svoji obsáhlou a odbornou. Pokrývají široké území celého Zlínského kraje, což je i nad rámce zpracovávaného území.

Přírodní poměry Zlínska a především kvalitně zpracovanou fyzickogeografickou charakteristiku regionu (i s hodnocením kulturní krajiny) podávají ve své publikaci P. Mackovčín a M. Játiová (2002). Biogeografii oblasti ještě doplňuje i dílo (rozsahem celorepublikového významu) M. Culka (1996). Přírodní a kulturní krajinu ve vztahu k historii a dědictví moravského venkova popisuje i V. Nekuda (1995).

Publikace zaměřené na jednotlivá města (ale i významnější obce „neměstského“ charakteru) vydávají jednotlivá sídla většinou na své vlastní náklady a vznikají tak monotematická díla, která věrně vypovídají o historii a současném postavení daného sídla, avšak nezanedbatelný díl subjektivity je u těchto knih vždy patrný (např. S. Mišák a V. Kramářová, 2002). Z toho důvodu je nutné brát je spíše jen jako doplňkový zdroj.

O jednotlivých významných místech kulturního, historického, přírodního nebo společenského charakteru jsou vydávány také různé monografie zpravidla menšího rozsahu. Tyto monografie disponují detailním popisem daného tématu, avšak bez širších vazeb k okolí. Chybí zde tak provázanost s realitami širší prostorovosti. Typickým příkladem mohou být publikace o technické památce Baťova kanálu (např. P. Čmelík, I. Ondračka, 2003).

Autorský kolektiv V. Touška připravil publikaci Portréty krajů (2005), která analýzou tvrdých dat poskytuje ucelený pohled na postavení jednotlivých krajů v porovnání s kraji ostatními a také s Českou republikou. Kvalita zpracování je úměrná erudici autorského kolektivu a je cenná zejména pro srovnání (mezikrajské i národní). Údaje v této publikaci jsou však pro tuto diplomovou práci použitelné jen okrajově, neboť zkoumané území nepokrývá celé území Zlínského kraje.

Z akademického prostředí pochází také článek A. Vaishara, K. Halaštové a K. Ekařové (2008). Valašskou část moravsko-slovenské hranice zde analyzují z hlediska její perifernosti a možností rozvoje. Autoři docházejí k závěru, že s rostoucí vzdáleností od středisek (nódů) mikroregionů roste marginalita míst a na Valašsku tento fakt umocňují ještě i přírodní podmínky. Tento závěr je očekávaný a přínosný je hlavně srovnání se slovenskou stranou. K podobnému závěru dospěla ve své bakalářské práci i I. Knedlová (2006) nebo J. Trojan (2007a).

Odborná tematická literatura je ve vztahu k předmětu práce dělena na publikace týkající se regionálního rozvoje, trvalé udržitelnosti, venkova a zemědělství.

Teorie regionálního rozvoje jsou rozpracovávány zpravidla na akademických pracovištích, přičemž mezi neuznávanější patří teoretická publikace J. Blažka a D. Uhlíře (2002) z geografického pracoviště (katedry sociální geografie a regionálního rozvoje) Karlovy univerzity v Praze. Jejich velmi hutný text vypovídá o vývoji názorů na regionální rozvoj, úspěšně se pokouší o jeho klasifikaci a nástin budoucího vývoje. Totéž (avšak o mnoho stručněji a přehledněji) publikoval J. Blažek sám již v roce 1999 (Geografie-Sborník ČGS).

Méně podrobnou, avšak čtivější a z hlediska čtenáře i praktičtější publikací je obdobný titul autorského kolektivu R. Wokouna (2008). Teorii regionálního rozvoje publikace obohacuje o aplikační metody ve strategickém plánování a programování. Zatímco „albertovská škola“ je ve své

práci více odtazena od praktického pojetí, R. Wokounovi se podařilo přenesení teorie z akademické půdy do praxe lépe.

Nejpraktičtější jsou teorie regionálního rozvoje aplikovány v práci J. Rektoříka a J. Šelešovského (1999). Na příkladech z praxe jsou formou doporučení a vysvětlení ukázány možnosti rozvoje municipalit a jejich organizací. Knihu lze chápat i jako učební text nebo pomůcku při strategickém plánování a byla také pro tyto účely mnohokrát použita i v komerční sféře. Jelikož je však zaměřena více prakticky, časem (se změnou programovacích období EU) v ní uvedené příklady pozbývají platnost a absence rozsáhlejšího teoretického základu ji v porovnání s „albertovskou školou“ nebo publikací R. Wokouna činí (v některých oblastech) zastaralou.

Aplikací teorií regionálního rozvoje na konkrétním území je např. Rozvoj povodí Kocáby (I. Bičík, R. Perlín, L. Šefrna, 1997). Autoři velmi podrobně analyzují region a věnují se zejména jeho regionalizaci se zřetelem k odlišnostem částí území. Pro tyto odlišné části je pak navržena adekvátní koncepce rozvoje.

O regionálním rozvoji v podmínkách České republiky píše podrobněji M. Hrabánková (1994), přičemž se na něj dívá z pohledu tehdejší doby (rozpad Československa) a predikuje budoucí vývoj. Zasazení do této doby však ještě nepočítá s vlivem Evropské unie a globalizujícího se světa (na oblast regionálního rozvoje).

Regionální rozvoj je i jedním z témat vysokoškolské učebnice ekonomické a sociální geografie (V. Toušek, J. Kunc a J. Vystoupil, 2008). Autoři hodnotí vývoj disciplíny v kontextu obecné ekonomické geografie a naznačují její další vývoj. Kromě tematiky regionálního rozvoje obsahuje publikace i řadu přístupů k řešení dílčích otázek sociální geografie a také sociálně geografické regionalizace.

Trvale udržitelný rozvoj ve svých pracích akcentuje P. Spišiak (1999, 2002). Zaměřuje se zejména na rozvoj venkova a kazuistické případy jeho rozvoje v konkrétních podmínkách (2002). Posílení role venkova na hranicích periferie-semiperiferie vidí zejména v mikroregionálních funkcích a klíčových rolích menších měst. Tuto roli považuje v moravském prostředí za důležitou i A. Vaishar (2001a, 2001b) a v rozvoji marginálních venkovských mikroregionů i A. Věžník (2007).

K otázkám trvalé udržitelnosti (zejména její environmentální složky) často publikuje i B. Moldan (např. 1996, 2001, 2003). Ve svých monografiích se z pohledu přírodovědce zaměřuje na faktory tvorby environmentální složky trvale udržitelného rozvoje, indikátory pro jeho kvantifikaci a detailněji (mnohdy skepticky) popisuje důsledky špatného přístupu k trvalé udržitelnosti (2003). Územní zasazení Moldanových prací pokrývá zpravidla celou Českou republiku.

Závěrečná zpráva výzkumného záměru Ministerstva pro místní rozvoj pod vedením J. Binka (2007) je velmi významným dílem v oblasti praktického sledování venkovského prostoru periferního/semiperiferního charakteru. Návrhy s konkretizujícími projektovými koncepty nastiňují možnosti oživení venkova z pohledu trvale udržitelného regionálního rozvoje.

Rozvoj venkova je sledován také ve výzkumném záměru QH 82249 (Synergie v přístupu k rozvoji venkova), v jehož rámci řešitelská společnost GaREP prokazuje a hodnotí vazby mezi složkami venkova (především jejich vliv na regionální rozvoj). Jelikož je projekt realizován v období 2008-2011 (gestorem je Ministerstvo zemědělství České republiky), existují pouze průběžné výsledky a zprávy (např. I. Galvasová a kol., 2009). Přínosem projektu je jeho zjevná aplikační rovina a orientace na studium aktérů venkovského prostoru (např. zástupců místních akčních skupin – tzv. MAS).

Typologií českého venkova včetně jeho vymezení, charakteristiky, vývoje a prostorové regionalizace se podrobněji zabývá R. Perlín (1998). R. Perlín (2006) také polemizuje s rolí venkovských mikroregionů, především se smyslem spolupráce na lokální/regionální úrovni. Sdružování obcí není nutností, nicméně pro nejmenší obce je nejspíše nevyhnutelné (z hlediska nastavení dotačních titulů EU apod.).

Tématika rozvoje venkova je zmiňována i ve sborníku editovaném V. Majerovou (2006). V příspěvcích je často zmiňována role lokálních aktérů a vztah obyvatel k místu svého bydliště – vlastní obci. Tento vztah je klíčový i pro jiné autory (např. pro P. Spišiaka) a je zmiňován i v mnoha vysokoškolských závěrečných pracích (L. Nevěděl, 2006 nebo L. Džingozov, 2005).

Významem lidského faktoru při budování trvalé udržitelnosti venkova se dlouhodobě zabývá i autorský kolektiv A. Hynek – B. Svozil (např. A. Hynek, B. Svozil, J. Trávníček, J. Trojan, 2008). Roli aktérů v rozvoji venkova zkoumají vnitřním zjišťováním vazeb venkovské komunity a výsledky podrobují kritické komparaci s modelem ESPECT (blíže v práci A. Hynka a kol, 2008)

Pohled na venkovskou krajinu utvářenou člověkem nabízí v rozsáhlé fotodokumentační publikaci R. Mendelík (2006). Člověkem pozměněná krajina je předmětem výzkumu i Z. Lipského (2000), který se podrobněji zabývá vývojem kulturní krajiny venkova a kvantifikací jeho změn v různých časových řezech. Změnu venkovské krajiny popisuje i publikace editovaná B. Ilberym (1998). Společně s dalšími autory – anglosaskými experty na *rural development and rural space changes* (I. Bowler, R. Butler, O. Furuseth, A. Gilg, G. Lewis, T. Marsden, A. Mather, D. North, M. Phillips, C. Potter) popisuje změny rurálního prostoru především na příkladech USA, Spojeného království a Evropské unie (EU-15).

Přední odbornou a často citovanou anglosaskou knihou (a zároveň učebním textem) o venkově je publikace M. Woodse (2005). Tato kniha komplexně popisuje procesy a restrukturalizační průběh na venkově a velmi se podobá knize editované B. Ilberym (1998). Stejně jako B. Ilbery popisuje M. Woods příklady anglosaského světa a zaměřuje se na proces změny – tedy proměny venkovského prostoru v moderní a postmoderní době. Na rozdíl od Ilberého však Woods přidává i faktory související s pokračující globalizací a aktualizuje Ilberého myšlenky o nové koncepty a přístupy ve studiu venkova a jeho zázemí.

O zařazení oblastí do typových zemědělských regionů (jako příklad regionální politiky ve vztahu k regionálnímu rozvoji) pojednává studie M. Hrabánkové a V. Trnkové (1996). Rozdělení mělo účinněji pomoci při poskytování dotací regionům s horšími přírodními podmínkami (tzv. LFA) a jinými znevýhodněními (restrukturalizační problémy, špatná infrastruktura atp.). M. Hrabánková se dále zabývá formami a realizací regionální zemědělské politiky. Obecně vychází z principu, že by se zemědělská politika na regionální (a především mikroregionální) úrovni měla výrazně podílet na zlepšování kulturní krajiny. Obecně formulované výstupy jsou stále platné, avšak typové rozdělení do zemědělských regionů může být již vývojem společnosti (a krajiny) zpochybňováno.

K tématice rozvoje venkova je nezbytné zařadit i problematiku zemědělství. Četné agrární formy hospodaření jsou totiž stále považovány za jeden z průvodních znaků venkovského prostoru. Zemědělství z obecného pohledu se nejvíce věnuje A. Věžník (např. 1993, 1995, 2004) a I. Bičík s V. Jančákem (2001 - často ještě doplněno publikacemi A. Götze). Všichni autoři se nejprve výrazně věnovali transformaci českého zemědělství v kontextu rozvoje venkova i mimo něj (např. A. Věžník 1993, 1995). Význam zemědělství vzrostl zejména po vstupu České republiky do Evropské unie, kdy se (do té doby nebývale) rozšířil systém dotačních podpor. O geografických aspektech regionální politiky v zemědělství a systému dotačních titulů píše R. Brynda (2005a, resp. 2005b) nebo „z pohledu zvenčí“ N. Swain (1994).

Použití geografických informačních systémů v rozvoji venkova a zemědělství je otázkou až moderní doby. Možnosti dynamických vizualizací jsou jen základem složitějších analytických úloh, které lze v této oblasti řešit. O studiu rozvoje regionů s využitím GIS pojednává publikace O. Mikulíka, V. Voženíka, A. Vaishara (2008), aplikace GIS a DPZ v precizním zemědělství podrobněji rozvádí autorský tým A. Rybka a M. Šťastný (1998).

Jelikož je samotné vymezení venkova značným problémem a předkládaná diplomová práce je zaměřena na studium trvalé udržitelnosti venkova v zázemí města Zlína, je nezbytné také studovat literaturu zaměřující se na geografickou regionalizaci prostoru. Správné vymezení je nepostradatelným předpokladem pro adekvátnost výsledků práce. Regionální členění a vymezování je v českých podmínkách doménou pracoviště katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Univerzity Karlovy v Praze, zejména M. Hampla. Organizací české společnosti, resp. regionalizací České republiky se zabývá ve svých monotematických knihách (např. 1996, 2005). Propracovaná metodika umožňuje vymezení zázemí Zlína a tomuto tématu se blíže věnuje kap. 2.2. Publikace M. Hampla jsou velmi hutné, avšak s kvalitními a přenositelnými závěry. Záporům je absence srovnání se zahraničními metodami a regiony.

Z vymezeného zázemí je dále nezbytné určit venkovskou a městskou část, což je v metropolitním areálu značný problém. Návody na takové vymezení poskytuje např. R. Perlín (1998) nebo M. Hill (2003). M. Hill se kromě vymezení venkovského osídlení zabývá i dopadem městského života na venkovský prostor a faktory urbánních procesů.

2 VYMEZENÍ ÚZEMÍ

Jelikož je samotné vymezení venkovského zázemí krajského města problematické, je tomuto tématu věnována celá kapitola diplomové práce. Neadekvátně používané (kvazi) vymezení (administrativní, uměle vymezené apod.) by mělo dopad na závěry analytických operací z prostorových dat, které jsou v dalších částech práce použity.

Cílem této kapitoly je tedy vymezit zájmové území ze dvou hledisek:

1. Vymezení zázemí Zlína
2. Vymezení venkova v zázemí Zlína

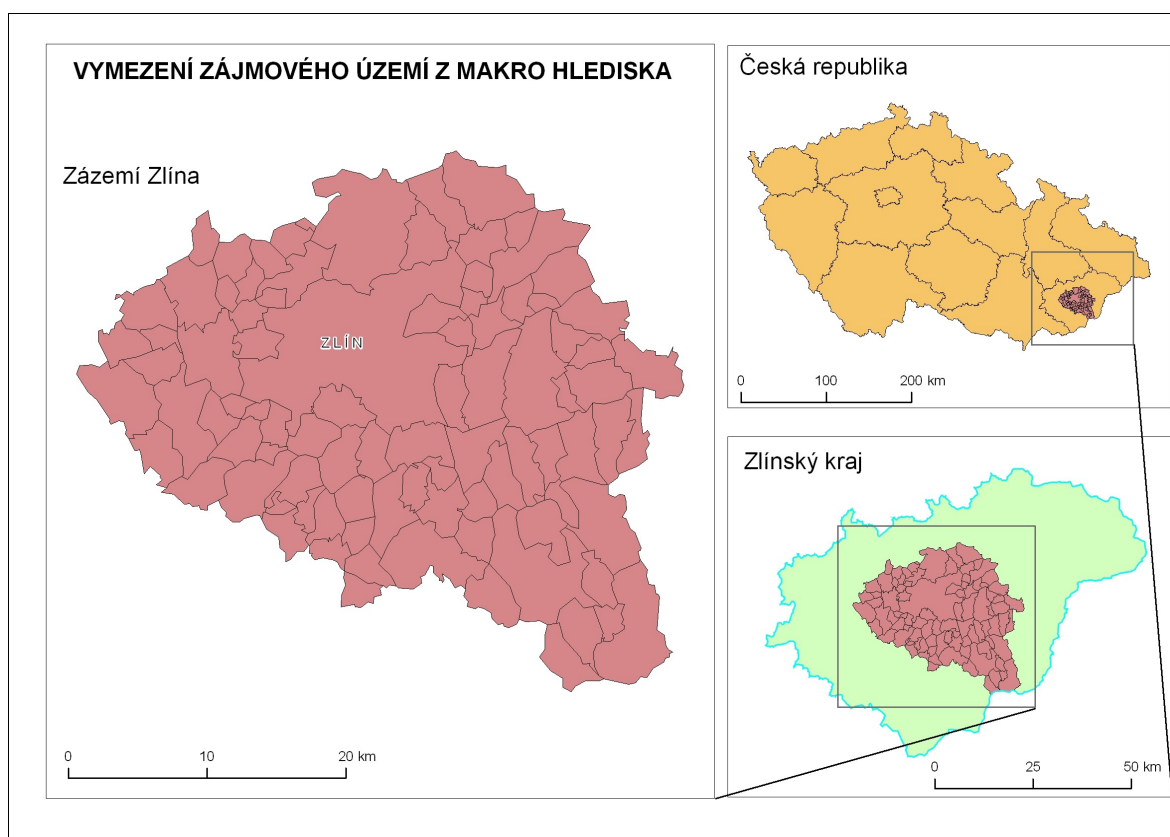
2.1 Funkční vymezení zázemí Zlína

Přístupů k vymezení území je mnoho. V geografii jsou jako nosné často používány administrativní hranice regionů. Tento fakt však nelze považovat za axiom a pro dříve popsané důvody jsem přistoupil k alternativnímu vymezení studované oblasti, které odpovídá funkčnímu zázemí (tzv. komplexní mikroregion – více viz. M. Hampl, 1996, 2005). Podle M. Hampla je takovýto region kompaktnější a lépe odpovídá skutečným vztahům v daném území. M. Hampl představil návrh regionalizace České republiky po SLDB 1991 (M. Hampl, 1996) a po SLDB 2001 (M. Hampl, 2005). Dle jeho metodiky (která je dále popsána v textu Příl. 1) bylo vymezeno i zájmové území předkládané diplomové práce.

M. Hampl (2005) hovoří o 4 stupních regionů – nejnižší subregionální, mikroregionální, mezoregionální a nejvyšší makroregionální. Se zvyšováním řádu regionu klesá jeho integrita a nodalita, proto považuji pro účely diplomové práce za optimální vymezení mikroregionální úrovně, kdy jsou zachovány nodální vazby na středisko při relativně vysoké míře integrity. Sestavení komplexního mikroregionu je pak průmětem vymezení pracovního a obslužného mikroregionu.

Centrem komplexního mikroregionu je statutární město Zlín, které jakožto krajské město patří mezi největší obce ČR. Z toho důvodu je jeho role v systému středisek České republiky nejen mikroregionální, ale vytváří si také mezoregion. Pro účely práce budu používat jeho mikroregionální vymezení. S ohledem na prostorové vazby střediska používám vymezení Zlína s jeho aglomerací – tedy s Otrokovicemi a také Napajedly. V regionalizaci provedené M. Hamplem po SLDB 2001 (např. M. Hampl, 2005) ale i po SLDB 1991 (M. Hampl, 1996) autor používá aglomeraci jen Zlín + Otrokovice. Vzhledem k pokračujícím prostorovým změnám (růst zastavěné plochy Otrokovic i Zlína směrem na Napajedla, vznik IDS Napajedla propojujícího přímo Otrokovice a Zlín, vzájemné vztahy těchto tří středisek atp.) jsem však začlenil Napajedla do jádra mikroregionu, které tedy rozšíří střediskovou aglomeraci na tři obce. Na samotné vymezení regionu to nemá kvantitativně významný vliv (mikroregion prostorově odpovídá Hamplovu vymezení i po rozšíření jádra), pouze dojde k přesunu obce Napajedla z kategorie střediska subregionálního významu do kategorie jádrového střediska (tvořící centrum výsledného mikroregionu).

Metodika, způsob vymezení jednotlivých mikroregionů (pracovního, obslužného a komplexního) včetně vybraných hodnotících charakteristik jsou uvedeny v Příl. 1. Vymezení komplexního mikroregionu jak je používáno v této práci vychází ze seminární práce J. Trojana (2007b) předmětu Sociálně geografická regionalizace (pod odborným vedením Petra Daňka).

Obr. 1: Vymezení zájmového území (makro hledisko) - vlastní zpracování

2.2 Vymezení venkova ve funkčním zázemí Zlína

Jak vyplývá z textu a mapových vizualizací Příl. 1, odpovídá zázemí města Zlína (= komplexní mikroregion) 91 obcím¹. Z těchto obcí má 8 sídel status města (z nich Zlín je město krajské). Jelikož dikce zadání diplomové práce předpokládá oblast venkovského zázemí, je nutné vymezit venkov jako takový.

V. Trnková (In Hrabánková, 1996) se pro jednodušší a statisticky exaktnější důvody rozhodla považovat za venkovská ta sídla, která mají méně jak 2000 obyvatel. Toto pojetí je však značně paušalizující a v daném mikroregionu ji nelze úspěšně aplikovat. Pokud bychom se drželi metodiky Trnkové, bylo by možné považovat za městské (lépe řečeno „nevenkovské“) oblasti sídla Zlín, Otrokovice, Napajedla, Slavičín, Luhačovice, Vizovice, Fryšták, Slušovice, Tlumačov, Štítná nad Vláří-Popov a Kvasice. Vzhledem k charakteru osídlení a nedaleké přítomnosti velkého

1 Od 1.1.2009 vznikla odtržením od Zlína samostatná obec Želechovice nad Dřevnicí (rozhodnutím pravomocného referenda ze dne 17.5.2008 – zdroj: Portál Zlínského kraje, 2009), tzn. reálný počet obcí mikroregionu odpovídá 92 sídlům. Jelikož však ještě neexistují detailní statistiky pro tuto obec a v době psaní diplomové práce byla stále součástí Zlína, je na ni pohlíženo jako na městskou část Zlína (což funkčně stále platí).

Totéž se týká prostorových dat – Želechovice nad Dřevnicí jsou v kartografických vizualizacích znázorňovány jako součást Zlína (chybějící dostupná prostorová data lze nahradit analogovou interpretací leteckého snímku a/nebo interpolací hranic ze specializovaného WMS/WFS/IMS serveru s poskytnutými aktuálními katastrálními hranicemi; avšak klíčová atributová složka není k dispozici).

Absence prostorových geodat platí i pro obec Ostrata, která je v dostupných zdrojích (ArcČR 500) vedena jako součást Zlína. Tento fakt byl zjištěn při křížové kontrole geodat s údaji mapového serveru geoportálu Cenia. Jelikož opět chybí atributová složka (a vzhledem k velikosti obce je obtížná i interpolace prostorové složky), je obec Ostrata při kartografických vizualizacích rovněž vedena jako součást Zlína.

krajského města lze však i některé obce s méně jak 2000 obyvateli považovat za příměstský typ osídlení. Dokládá to především charakter výstavby nových domů a migrace obyvatel (pokračující proces suburbanizace) a intenzita vazeb na blízkou městskou zástavbu (dokumentovaná např. dojížděkovými proudy, technickou i sociální infrastrukturou, vybaveností trvale obydlených bytů/domů atp.).

Na rozdíl od V. Trnkové se R. Perlín (1998) domnívá, že venkov je „kontinuálně vymezený prostor, který se často konvenčně vymezuje podle hustoty zalidnění“. V Evropské unii je typickou hranicí hodnota 100 obyv/km². Vymezíme-li však areál maximálního zalidnění s centrálním souměstím Zlín-Otrokovice-Napajedla, dostaneme se na rozsáhlé území, které bude zahrnovat i obce jevící známky venkovského prostoru (především ve východní části území – protažení za Vizovice).

Vliv Zlína se projevuje v celé oblasti a lze ji tedy charakterizovat jako příměstskou, podle typologie R. Perlína (1998) by se jednalo o:

- suburbánní (metropolitní) oblasti (jádro),
- zemědělsky bohaté venkovské zóny (jih území) a
- moravsko-slovenské pomezí (východní cíp území).

Ve své bakalářské práci (J. Trojan, 2007a) dále např. navrhuji posuzovat vymezení individuálně podle jiných aspektů (sociální, ekonomické, architektonické, kulturní).

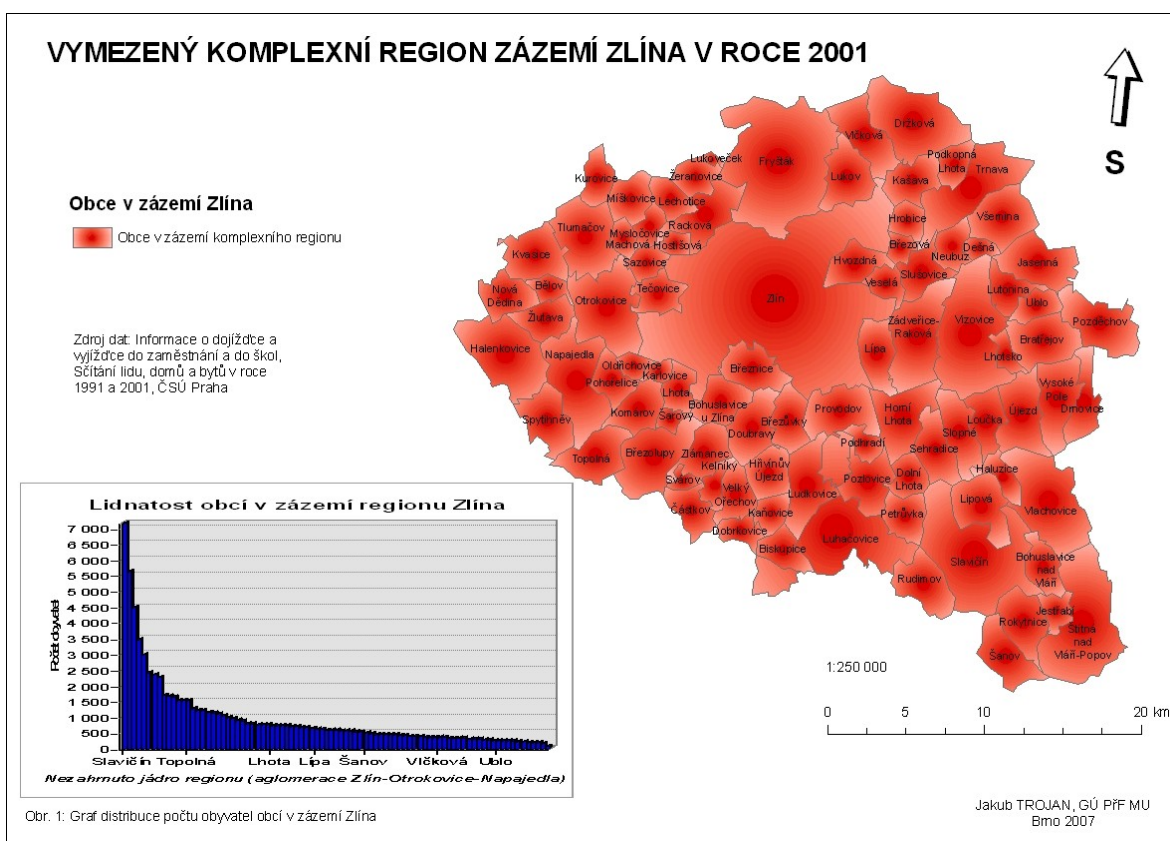
Z výše popsaných metodik vyplývá, že vymezení venkova v silně urbanizované oblasti je velmi problematické a zvolená metodika může být téměř vždy sporná. Z toho důvodu jsem po dlouhé rozvaze přistoupil k zcela striktnímu vymezení venkova podle dikce zákona o obcích (128/2000 Sb.). Městy (vč. statutárních) jsou obce, kterým byl přiznán statut města (resp. statutárního města) podle § 3 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích. Ostatní obce jsou vesnicemi (zde zahrnuji i obce se statutem městys²) a tvoří venkov. Ačkoliv je takovéto vymezení v odborné veřejnosti velmi diskutabilní, v práci to umožňuje považovat za venkov všechna sídla bez statutu města (tj. 83 obcí³) za zachování maximální míry integrity a nodality. Bez tohoto vymezení (a použití např. metodiky V. Trnkové nebo R. Perlína) by venkov v zázemí Zlína nešel vyčlenit buď vůbec a nebo jen jako úzký lem území na moravsko-slovenském pomezí (východní část), resp. několik ojedinelých lokalit severního Slovácka.

Zájmové území tedy odpovídá 83⁴ obcím komplexního mikroregionu Zlína a je graficky vyjádřeno na Obr. 1, resp. podrobněji na Obr. 2 (včetně grafu lidnatosti obcí v zázemí Zlína), resp. taxativně v Tab. 1 (včetně počtu obyvatel podle posledního SLDB a okresu). V této tabulce jsou také vyznačeny obce se statusem města (sytě žlutá barva).

2 Status městysu mají např. Pozlovice. Na Zlínsku je velmi málo obcí se statusem městysu (historické důvody).

3 Od 1.1.2009 reálně 84 obcí (viz. předchozí poznámka č. 1 o Želechovicích nad Dřevnicí).

4 viz. Pozn. 3.

Obr. 2: Vymezení zázemí Zlína (komplexního mikroregionu) na základě dat ze SLDB 2001 (zpracováno autorem, 2007)

Vymezení mikroregionu předcházelo stanovení konkurenčních středisek. Tato střediska byla vybrána na základě komplexní funkční velikosti a dalších hodnotících charakteristik (dle metodiky M. Hampla, 2005). Nejslabším konkurenčním střediskem jsou Valašské Klobouky, které vyplňují východní část okresu Zlín. Valašské Klobouky jsou podle M. Hampla (2005, naznačeno i v 1996) střediskem se slábnoucí funkcí a v budoucím SLDB je možné, že se z nich stane středisko pouze subregionální úrovně spadající pod mikroregion Zlín. To by znamenalo rozšíření zázemí Zlína o dalších cca. 10 obcí (z toho 2 města – Valašské Klobouky a Brumov-Bylnice) s téměř 20 tis. obyvateli. Nově přiřazené území by se tak stalo marginální periferií zázemí Zlína a vykazovalo by charakteristiky periferie moravsko-slovenského pomezí (R. Perlín, 1998) s úzkou vazbou na subregionální centra – tj. menší města (A. Vaishar a kol., 2008).

Tab. 1: Obce v zázemí Zlína podle SLDB 2001 (zdroj dat: ČSÚ, 2008)

<i>Obec</i>	<i>Počet obyvatel</i>	<i>Okres</i>	<i>Obec</i>	<i>Počet obyvatel</i>	<i>Okres</i>
Bělov	242	Zlín	Petrůvka	350	Zlín
Biskupice	728	Zlín	Podhradí	198	Zlín
Bohuslavice nad Vlčí	402	Zlín	Podkopná Lhota	342	Zlín
Bohuslavice u Zlína	800	Zlín	Pohořelice	796	Zlín
Bratřejov	759	Zlín	Pozlovice	1 176	Zlín
Březnice	1 109	Zlín	Provodov	778	Zlín
Březová	443	Zlín	Racková	662	Zlín
Březůvky	629	Zlín	Rokytnice	591	Zlín
Dešná	195	Zlín	Rudimov	258	Zlín
Dobrkovice	278	Zlín	Sazovice	681	Zlín
Dolní Lhota	565	Zlín	Sehradice	745	Zlín
Doubravy	450	Zlín	Slavičín	7 159	Zlín
Drnovice	451	Zlín	Slopné	584	Zlín
Držková	331	Zlín	Slušovice	2 985	Zlín
Fryšták	3 473	Zlín	Spytihněv	1 692	Zlín
Halenkovice	1 650	Zlín	Šanov	519	Zlín
Haluzice	74	Zlín	Šarovy	218	Zlín
Horní Lhota	530	Zlín	Štítná nad Vlčí-Popov	2 344	Zlín
Hostišová	410	Zlín	Tečovice	1 229	Zlín
Hrobice	449	Zlín	Tlumačov	2 404	Zlín
Hřivínův Újezd	567	Zlín	Trnava	1 141	Zlín
Hvozdná	988	Zlín	Ublo	255	Zlín
Jasenná	913	Zlín	Újezd	1 222	Zlín
Jestřabí	319	Zlín	Velký Ořechov	697	Zlín
Kaňovice	273	Zlín	Veselá	718	Zlín
Karlovice	210	Zlín	Vizovice	4 501	Zlín
Kašava	882	Zlín	Vlachovice	1 544	Zlín
Kelníky	174	Zlín	Vlčková	360	Zlín
Komárov	331	Zlín	Všemina	1 049	Zlín
Lhota	751	Zlín	Vysoké Pole	759	Zlín
Lhotsko	239	Zlín	Zádveřice-Raková	1 280	Zlín
Lípa	629	Zlín	Zlín	80 854	Zlín
Lipová	300	Zlín	Žlutava	963	Zlín
Loučka	483	Zlín	Pozděchov	586	Vsetín
Ludkovice	681	Zlín	Březolupy	1 548	Uh. Hradiště
Luhačovice	5 621	Zlín	Částkov	383	Uh. Hradiště
Lukov	1 676	Zlín	Svárov	255	Uh. Hradiště
Lukoveček	367	Zlín	Topolná	1 541	Uh. Hradiště
Lutonina	394	Zlín	Zlámanec	307	Uh. Hradiště
Machová	531	Zlín	Kurovice	251	Kroměříž
Mysločovice	578	Zlín	Kvasice	2 285	Kroměříž
Napajedla	7 607	Zlín	Lehotice	368	Kroměříž
Neubuz	438	Zlín	Míškovice	446	Kroměříž
Oldřichovice	359	Zlín	Nová Dědina	420	Kroměříž
Ostrata	346	Zlín	Žeranovice	748	Kroměříž
Otrokovice	19 261	Zlín			

3 GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA ZÁZEMÍ ZLÍNA

Fyzicko-geografická, resp. humánně-geografická (= socioekonomicko-geografická) charakteristika jsou základním popisem studovaného území. Charakteristiky použité v této kapitole jsou vztaženy k celému zázemí Zlína (tedy městskému i venkovskému prostoru) vč. jádrové oblasti (aglomerace Zlín-Otrokovice-Napajedla). Další práce (od kap. 4) je pak již striktně zaměřena na vybrané venkovské (modelové) lokality.

Zájmové území (vč. jádra) odpovídá 994,44 km². Je situováno ve východní části Moravy a jeho přirozeným centrem je krajské město Zlín. Tvar území je protáhlý směrem k východu (katastry 2 obcí již hraničí se Slovenskou republikou) a západně exponovaný velkým sídlům (Kroměříž, aglomerace Uherské Hradiště-Staré Město-Kunovice). Na tomto území žije celkem (opět vč. jádra) 189 078 obyvatel (podle SLDB 2001), což odpovídá hustotě zalidnění 190 obyvk/km².

3.1 Přírodní poměry

Jelikož zájmové území nemá administrativní statut, není možné získat informace o fyzicko-geografických, resp. socioekonomicko-geografických charakteristikách uceleně v jednom zdroji a je nezbytné se k výsledným vlastnostem území dopracovat syntetickou metodou.

Nadmořská výška území je značně rozmanitá. Pohybuje se od 180 m n.m. v údolní nivě Moravy (od Tlumačova přes Otrokovice a Napajedla po Spytihněv) až k 750 m n.m. v Hostýnsko-Vsetínské hornatině, resp. podhůří Bílých Karpat. Tyto údaje byly získány z digitálního modelu reliéfu (tzv. DEM⁵), který je pro svou přesnost využitelný i v dalších částech práce (v analýzách, při níž je potřebná nadmořská výška⁶).

Různorodé je i geomorfologické členění. Převážná část území spadá pod provincii Západních Karpat, jen jižní okraj nivy Moravy náleží k Západopanonské pánvi. V území se vyskytují tři subprovincie:

- největší část zabírá subprovincie Vnějších Západních Karpat (východ území), konkrétně jde o oblast Slovensko-moravských Karpat (celky Vizovická vrchovina a Bílé Karpaty),
- severním a severozápadním směrem od Otrokovic (Tlumačov, Kurovice) propustují Vněkarpatské sníženiny (oblast Západní Vněkarpatské sníženiny, celek Hornomoravský úval),
- jižní část (Napajedelsko, Spytihněv) spadá do Vídeňské pánve (oblast Jihomoravské pánve, celek Dolnomoravského úvalu).

Součástí subprovincie Vnějších Západních Karpat je okrajově i oblast Sředomoravských Karpat s celkem Chříby (část katastrů Halenkovic a Nové Dědiny).

Geologická struktura odpovídá postavení v rámci Karpatské soustavy, která byla utvářena ve starších třetihorách. Paleogenní sedimenty karpatského flyše jsou ze severu a z jihu částečně doplněny neogenními mořskými sedimenty (Tlumačovsko, resp. Napajedelsko podél Moravy). Okolí řeky Moravy je také charakteristické holocenními fluvialními a deluviofluvialními sedimenty (jíly, písky, štěrky). V severní části území lze nalézt i několik přesmyků a příkrovů (P. Mackovčín, 2002).

Podle M. Tomáška (2003) se region nachází v oblasti s půdotvornými substráty hornin flyšového typu (zvětraliny hornin staršího kenozoika). Výjimku tvoří nivní sedimenty Moravy. Půdní zrnitost odpovídá na východě jílovitohlinitým půdám, okolí řeky Moravy a severního Slovácka poté patří mezi půdy převážně hlinité, místy s výrazným zastoupením prachu. Tyto půdy jsou nejúrodnější a v oblasti na nich probíhá také nejintenzivnější zemědělská činnost (J. Trojan,

5 DEM (*Digital Elevation Model*) jsem k tomuto účelu vytvořil z vrstevnic (ekvidistance 1 m, poskytnuty Zlínským krajem) a z vodních toků (tzv. jemné úseky databáze DIBAVOD poskytnuté Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G.M., v.v.i.). Výsledného digitálního modelu připraveného pro 3D vizualizaci bylo dosaženo v programovém prostředí ArcGIS 9.2 za pomoci příkazu *Topo to Raster*.

6 Např. sklonitost svahů ve vztahu k land use, orientace svahu zemědělsky využívaných ploch apod.

2007a). Nejúrodnější půdy (černice, hnědozemě a nivní půdy) lemují koryto Moravy a zasahují ve výběžcích až ke Zlínu. Méně úrodné půdy (illimerizované oglejené) v oblasti Vizovic přecházejí v hnědé a surové půdy, ve vyšších polohách se pak zvyšuje jejich kyselost (M. Tomášek, 2003).

Podle M. Culka (1996) spadá celá oblast do Karpatské biogeografické podprovincie. Okolí Moravy tedy patří mezi luhy a olšiny. Původní lužní lesy v nivě Moravy se prakticky nezachovaly (pouze malá plocha luhu severně od Otrokovic). Navazujícím vegetačním stupněm (ve východním i západním směru) jsou dubohabrové háje, ve vyšších polohách pak bučiny a jedliny, resp. květnaté bučiny.

Jak uvádí E. Quitt (1971), přechází klimatické oblasti pásovitě západo-východním směrem od teplé oblasti T2 přes mírně teplou oblast MT10, MT9, MT7 až po mírně teplou oblast MT5. Ojedinele (vrcholky hor nad 750 m n.m.) náleží mírně teplé oblasti MT2 nebo chladné oblasti CH7. Konkrétní topoklimatické charakteristiky jsou však závislé na lokálně působících faktorech (orografické podmínky atp.). Jelikož jsou klimatické oblasti určující pro zemědělskou aktivitu venkova, uvádí Tab. 2 vybrané agroklimatické charakteristiky nejzastoupenějších klimatických oblastí.

Tab. 2: Vybrané charakteristiky nejčastěji se vyskytujících klimatických oblastí dle E. Quitta (1971)

Klimatické charakteristiky	Klimatické oblasti		
	T2	MT10	MT9
Počet dnů s průměrnou teplotou 10°C a více	160 – 170	140 – 160	140 – 160
Počet ledových dnů	30 – 40	30 – 40	30 – 40
Průměrná teplota v lednu [°C]	-2 – -3	-2 – -3	-3 – -4
Průměrná teplota v červenci [°C]	18 – 19	17 – 18	17 – 18
Průměrný počet dnů se srážkami 1 mm a více	90 – 100	100 – 120	100 – 120
Srážkový úhrn ve vegetačním období [mm]	350 – 400	400 – 450	400 – 450
Počet dnů se sněhovou pokrývkou	40 – 50	50 – 60	60 – 80

Celý region náleží úmoří Černého moře. Největší část patří ke střední části povodí řeky Moravy. Nad soutokem s říčkou Mojenou má Morava průtok 52,9 m³/s, ten se dále zvyšuje poté, co v Otrokovcích přibírá Dřevnici a ve Spytihněvi dosahuje 55,4 m³/s. Plocha povodí se však zvětšuje razantněji než naměřený průtok, což má za následek pokles specifického odtoku. Koryto řeky se mírně rozšiřuje, avšak vzhledem k mírnému spádu nenastává zvýšení průtoku. Režim odtoku je v podmínkách povodí Moravy do jisté míry závislý na době tání sněhu a srážkách. Lze konstatovat, že povodí je charakteristické režimem odtoku vrchovino-nížinné oblasti s převahou vodnosti v zimě a na jaře. Koryto Moravy bylo v minulosti upravováno a přímkově narovnááno, čímž vznikala častá mrtvá ramena a říční jezera. Rychlejší odvod vody z krajiny však měl za následek ničivější dopady povodní. Štěrkopísčité sedimenty Moravy jsou bohaté na zdroje podzemních vod (např. jímací území Tlumačov sloužící jako zdroj pitné vody) - cit. J. Troljan, 2007a. Kromě Moravy odvádí část vody z území také řeka Vlára (→ Váh). Jedná se však o velmi malý prostor Luhačovicka a Slavičinska.

Využívání vodních zdrojů bylo v území spjata s „Baťovskou érou“ a řeka Morava sloužila jako přirozená vodní cesta. P. Mackovčín (2002) a také P. Čmelík a I. Ondračka (2003) dále doplňují fakt, že tzv. Baťův kanál (vybudovaný v letech 1934 – 1938) dříve sloužil pro přepravu

lignitu z Hodonínska do Baťových závodů. Tato umělá plavební cesta začínající v Otrokovicích byla již z velké části zrekonstruována a slouží k turistickým účelům.

Pro trvalou udržitelnost území (z hlediska regionálního rozvoje i z hlediska ochrany a tvorby životního prostředí) je velmi důležitý vztah k chráněným přírodním lokalitám. Území zasahuje do chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty (JV území – např. Šanov, Štítná nad Vláří-Popov, Rokytnice) a toto velkoplošné chráněné území není pro místní obyvatele nikterak limitující (dle odpovědí v rozhovorech s obyvateli dotčených obcí). Naopak – lidé zde většinou bydlí již celé generace a tradiční bělokarpatské krajiny si váží, o čemž svědčí i ekologická modelová obec Hostětín⁷.

Maloplošných chráněných území je v oblasti dle P. Mackovčina (2002) celkem 22 (vždy se jedná o přírodní památky), z nichž největší (Kurovický lom) leží v okrese Kroměříž (obec Kurovice) a dosahuje rozlohy 14,9 ha. Nejmenší je Tlumačovská tůňka (Tlumačov, okres Zlín) a PP Pozděchov⁸ (Pozděchov, okres Vsetín) – obě lokality pokrývají cca. 0,2 ha.

Prvky soustavy NATURA 2000 lze rozdělit na evropsky významné lokality a ptačí oblasti (P. Mackovčín, 2002). Ptačí oblast na území zasahuje jen jedna – Hostýnské vrchy v části katastru obce Držková (sever území). Evropsky významných lokalit je v území 18 a většinou odpovídají chráněným přírodním památkám.

Prvky územního systému ekologické stability (dále jen ÚSES) jsou povinně zaznamenávány v územních plánech obcí a zásadách územního rozvoje krajů. Ve studované oblasti je velké množství lokálních ÚSES, které jsou však buď jen vymapovány-delimitovány (a reálně neexistují – příklady v bakalářské práci J. Trojana, 2007a) a nebo neodpovídají stanoveným parametrům. Takto vymezené prvky ÚSES potom nedokáží plnit svou funkci ve vztahu k trvale udržitelnému rozvoji. Z nadregionálních prvků ÚSES je významný především průnik nadregionálního biokoridoru okolí řeky Moravy a NRBK (= nadregionální biokoridor) Chříby.

3.2 Využití půdy – land use a aplikace GIS

Využití ploch je dle Z. Lipského (2000) propojením fyzické a sociálněekonomické geografie na zemském povrchu. Údaje o druzích pozemku (tzv. ÚHDP⁹) a jejich využití poskytuje (avšak se sémantickými chybami) Městská a obecní statistika spravovaná Českým statistickým úřadem. Z těchto hodnot je možné v prostředí GIS vizualizovat zastoupení jednotlivých ploch v jednotlivých obcích. Tyto hodnoty jsou však reprezentovány pouze „tvrdými daty“ bez prostorové specifikace. Z toho důvodu nevypovídají o prostorových vazbách land use v území.

Mapování využití ploch v území je tedy výhodnější provést následujícími způsoby:

- terénní průzkum s okamžitým zakreslováním (real time mapping),
- analogová interpretace leteckého snímkování (nutnost kvalitních dat – viz. J. Trojan, 2007a),
- použití zpracovaných satelitních dat.

Vzhledem k rozsáhlosti území bylo zvoleno použití družicových dat (které již prošly klasifikací *CORINE Land Cover* prostřednictvím WMS serveru CENIA). Terénní mapování nebylo pro velikost území vhodné, stejně tak nebyla možná analogová interpretace leteckého snímkování (která byla s terénním mapováním použita v bakalářské práci J. Trojana, 2007a).

Vizualizace na Obr. 3 specifikuje využití ploch z dat *Corine Land Cover* 2006¹⁰, která byla uvolněna v roce 2008. Tato data (přestože se jedná o družicově zpracované údaje) nejsou příliš generalizována a mají pro svou aktuálnost vysokou vypovídací hodnotu s dostatečnou mírou polohové přesnosti. Z vizualizace je patrné silně urbanizované jádro regionu (souvisle zastavěné

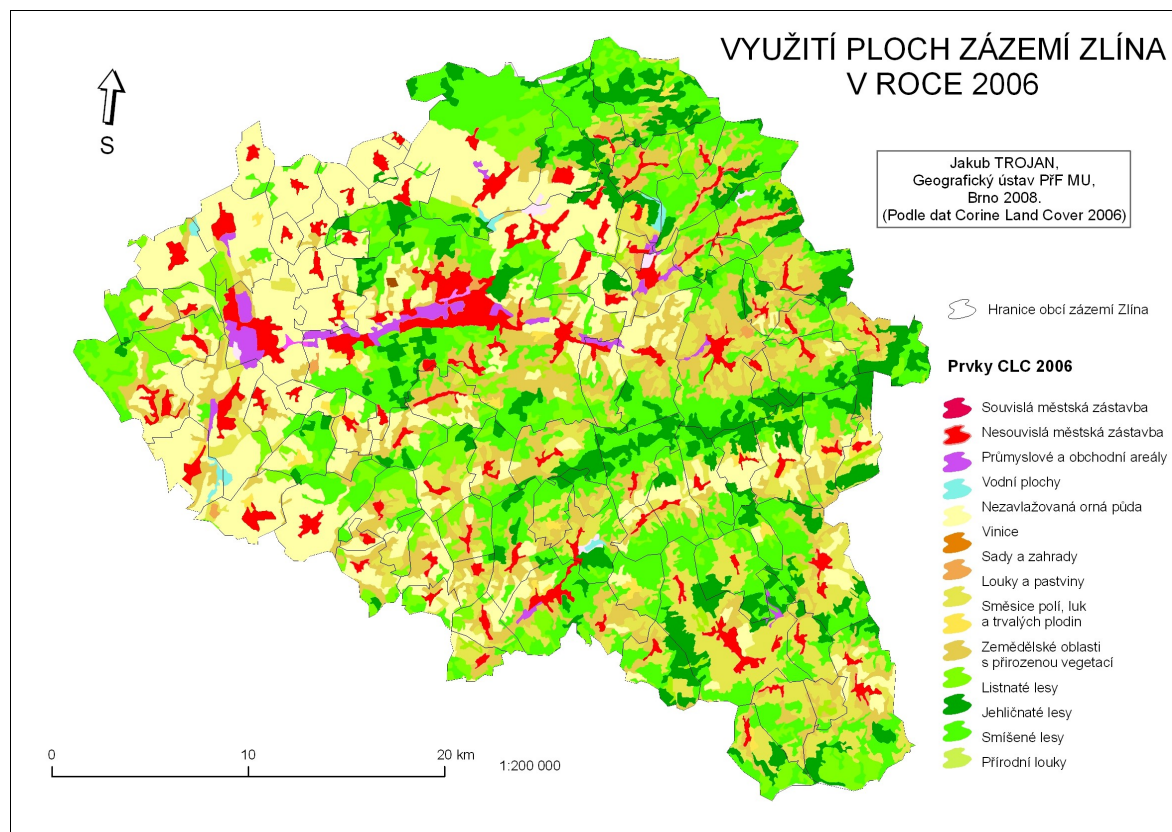
7 Hostětín již patří mimo vymezené zázemí, nicméně těsně se studovaným územím sousedí a v rámci vymezeného oblužného regionu spadá pod Slavičín (viz. Příl. 1).

8 PP Pozděchov je zároveň nejstarším maloplošně chráněným územím oblasti – je chráněn již od roku 1948.

9 Úhrnné hodnoty druhů pozemků podle Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

10 Vytvořeno v rámci projektu GMES Fast Track Service (FTS) Land Monitoring (Geoportál Cenia, 2008).

plochy urbánně-technického charakteru) obklopené intenzivně využívanou zemědělskou půdou (využití vhodných agroklimatických aj. fyzicko-geografických podmínek), které východně přecházejí ve smíšené lesy s ostrůvky subregionálních center (Vizovice, Slavičín, Luhačovice). Mapa rovněž dokumentuje exponovanost území vzhledem k velkým sídlům v západní části oblasti.

Obr. 3: Využití ploch (land use) zázemí Zlína (vytvořeno autorem podle dat Corine Land Cover 2006)

Údaje o využití ploch v jednotlivých obcích byly využity pro analýzy blíže specifikované v Tab. X Příl. 12. V této tabulce je na základě korekce dat z ČSÚ-MOS (2006) vytvořen abecední přehled obcí s údaji o podílu zemědělské půdy a podílu orné půdy na zemědělském půdním fondu (maxima především u obcí jižní Hané), dále podílu trvalých travních porostů na zemědělském půdním fondu (ZPF), poměrové zastoupení nestabilních (tedy zastavěných a ostatních) ploch a dále podíl lesů a vodních ploch. Takto homogenizovaná data již mohou vstupovat např. do analýz zaměřených na stanovení koeficientu ekologické stability (Z. Lipský, 2000, aplikace na části zkoumaného území v práci J. Trojana, 2007a).

3.3 Socioekonomické poměry

Jelikož je detailní regionálně geografická analýza samostatnou kapitolou diplomové práce (vycházející z díky zadání), určuje tato subkapitola pouze pasportový přehled socioekonomických poměrů studovaného území z makro (mezo) hlediska.

Celé území podle SLDB 2001 obývá téměř 190 tis. obyvatel, což odpovídá hustotě zalidnění 190 obyvk/km². Tato hustota zalidnění je nad republikovým průměrem (který činil dle stejného zdroje 129 obyvk/km²) i nad průměrem Zlínského kraje (150 obyvk/km²). Je to dáno především silným centrálním jádrem, které plní funkci mezoregionálního střediska. Od tohoto jádra se odvíjí i uspořádání sídelního systému, přičemž subregionální centra jsou buď přímo v sousedství

jádra (Vizovice, Fryšták, Kvasice) nebo až v jihovýchodní části území, kde již vliv jádra slábne (Luhačovice, Slavičín). Tyto aspekty jsou typické pro sídla moravsko-slovenského pomezí (A. Vaishar, 2008 nebo dříve R. Perlín, 1998).

Koncentrace kapitálu reflektuje hierarchické uspořádání sídelního systému. Těžištěm je opět jádro, avšak akumulace kapitálu (reprezentované např. intenzitou složek hospodářství a tvorbou hrubého domácího produktu – HDP) nevychází z jádra difúzně v podobě kruhových výsečí, ale lemuje hlavní ekonomické proudy – komunikace (M. Hampl, 2005). V případě Zlínska se jedná o hlavní informační tok Břeclav – Přerov vedený přes Otrokovice s napojením Zlína (až k Vizovicím).

Zemědělská výroba je soustředěna do úrodných oblastí území, tzn. podél nivy Moravy v západní části studovaného území. V této nivě (často bez respektování zásad dobrého zemědělství a povodňových hrozeb) probíhá intenzivní zemědělská výroba (především pěstování obilovin). V zázemí Zlína je pak typické příměstské zemědělství, ve vzdálenějších místech (východní cíp území) a vyšších polohách se častěji objevuje živočišná výroba.

Tradice hospodářské síly regionu je dána historicky – lokalizací Baťových obuvnických závodů¹¹ ve Zlíně (1894). Svit Zlín se později stal největší českou obuvnickou firmou a v roce 1987 zaměstnával ve všech svých závodech 17 631 osob (data ze souboru Průmysl 1987, CRR Brno 2005). V současnosti je největším zaměstnavatelem firma BARUM Otrokovice, která v roce 2003 zaměstnávala 4 125 osob (data ze souboru Průmysl 2003, CRR Brno 2005). Ačkoliv tradice obuvnického průmyslu skončila částečně po roce 1989 a téměř zanikla po roce 2001 (ztrátou hlavního odbytiště firmy CEBO – viz. J. Trojan, 2007a), fungují drobné provozovny (např. PRABOS Slavičín) nebo kooperace (GASI Zlín) na Zlínsku stále. Hlavním odvětvím však zůstává průmysl – gumárenský (BARUM Otrokovice) a chemický, resp. plastikářský (FATRA Napajedla). Sektor služeb a rozvíjející se kvartérní a kvintérní aktivity jsou lokalizovány především v krajském městě a přilehlé aglomeraci.

Napojení na hlavní silniční a železniční komunikace je vzhledem k poloze území (periferní až semiperiferní poloha v rámci České republiky) poddimenzované a skutečná dopravní dostupnost je limitována jen na jádrovou oblast. Z dopravního hlediska jsou nejlépe situovaným sídlem Otrokovice. Leží v polovině hlavního tahu Uherské Hradiště – Přerov (I/55) a jsou napojeny na statutární město Zlín jednou z nejvytíženějších silnic ČR (I/49). Tato poloha však nese i negativní externalitu v podobě zvýšené emisní zátěže, hluku, častějších dopravních nehod atd. V současnosti budovaný obchvat Otrokovice, rychlostní pravobřežní komunikace Zlín – Hulín má být v budoucnu součástí dálniční sítě ČR¹². Železniční uzel (především nákladní, ale i osobní dopravy) je umístěn rovněž v Otrokovicích. Otrokovicemi prochází železniční koridor (Břeclav – Přerov), využívána je i trať Otrokovice – Vizovice (rychlá dostupnost Zlína v případě dopravních kongescí na silnici I/49, integrace do systému MHD a IDS). Pro regionální lety je využíváno letiště v Otrokovicích, k turistické rekreační dopravě slouží přes letní sezónu i Baťův kanál (J. Trojan, 2007a).

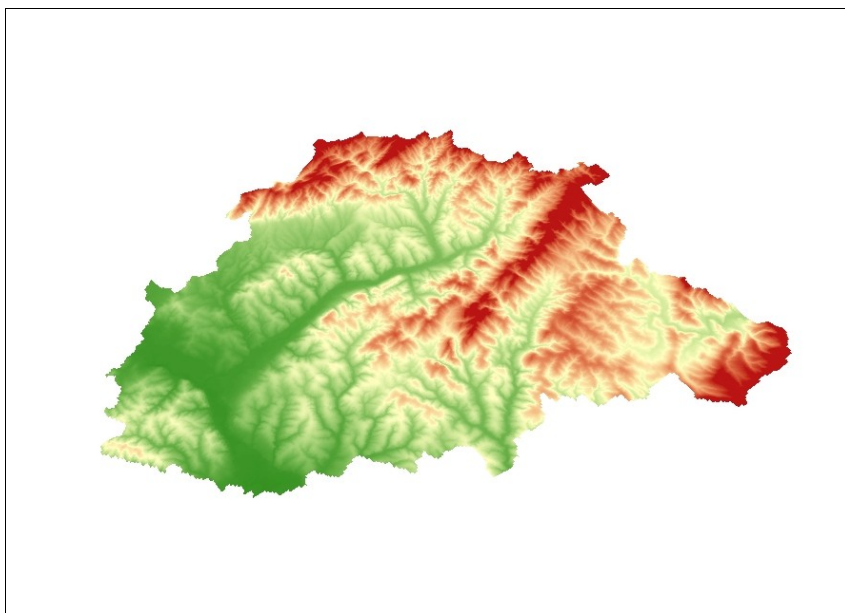
11 Po zestátnění Baťova obuvnického impéria vznikl státní podnik Svit Gottwaldov.

12 K 1.1.2009 je dálnice D1 přivedena do Vrchoslavic a dále je v provozu úsek od Kojetína do Kroměříže.

4 TRVALÁ UDRŽITELNOST ÚZEMÍ V KONTEXTU VYBRANÝCH PŘÍRODNÍCH PODMÍNEK

Jak se shodují mnozí autoři (např. D. Waugh, 1990, I. Bičík, 1997 nebo A. Hynek, 2008), není trvalá udržitelnost území spjatá pouze s regionálním rozvojem sociálního a ekonomického charakteru. Tento fakt byl prozatím v některých vysokoškolských závěrečných pracích¹³ (navzdory jejich nesporným kvalitám) marginalizován nebo přímo opomíjen (např. I. Knedlová, 2006). Tento fakt při tvorbě strategií a programů trvale udržitelného rozvoje následně limituje jejich reálné využití nerespektováním nebo podceněním přírodních jevů, které nejsou z dostupných dat ihned zřejmé. Jedná se např. o orientaci svahů (pro aplikaci efektivního zemědělství a např. i stavebnictví), sklonitost a terasovitost reliéfu (možné erozní vlivy, nivní teritoria řek při krizovém managementu apod.), vodní zdroje (akumulace vod a proudy vodních toků – energetická, agrární a rekreační hlediska, krizový management atd.) a další.

Za pomoci digitálního modelu reliéfu je možné v programovém prostředí GIS pomocí pokročilých funkcí vizualizovat fyzicko-geografické limity (bariéry) se vztahem k regionálnímu rozvoji v území. Výsledné kartografické výstupy jsou uvedeny v Příl. 13, ukázkou digitálního modelu reliéfu (DEM) demonstruje Obr. 4. Jelikož trvalou udržitelnost v kontextu přírodních podmínek řeší práce fyzickogeografické sekce, je v této kapitole jen naznačena možná aplikace digitálních modelů GIS ve vztahu k trvale udržitelnému rozvoji s limity přírodních podmínek.

Obr. 4: Ilustrace DEM zázemí Zlína vytvořeného modelací GIS (zpracováno autorem, 2009)

Již z Obr. 4 (a Obr. I v Příl. 13) jsou patrné horské bariéry Vizovické vrchoviny lemující severovýchodní území a předhůří Bílých Karpat (jižní část). Jelikož se (zejména u oblasti Bílých Karpat) často jedná o chráněná území, jsou zde nastaveny rozvojové limity přímo v územních plánech jednotlivých obcí (portál Zlínského kraje, 2008). Tyto horské masivy hrají také limitující roli v prostorovém rozmístění obyvatelstva a v rozmístění aktivit v území (A. Vaishar, 2008).

Model svažitosti ploch (Obr. II v Příl. 13) vypovídá o bariérách ještě lépe než vytvořený DEM. Vyšší sklony svahů jsou totiž limitními faktory (zejména pro zemědělskou činnost) ještě více než nadmořská výška (I. Bičík, V. Jančák, 2001). Zatímco u modelu nadmořských výšek hrály

¹³ Jedná se o bakalářské, resp. diplomové práce sociální a/nebo regionální geografie.

dominantní roli dvě pohoří (Vizovická vrchovina a Bílé Karpaty), z hlediska sklonu svahů jsou významnými i Chřiby (resp. jejich podhůří). Tento fakt má značný dopad na prostorový rozvoj Otrokovicka – na jedné straně úrodná niva Moravy přechází strmě ve svahy Chřibů. Intenzivní využití Otrokovicka má pak za následek četné sesuvy půdy, erozi a při extrémních situacích (povodně v roce 1997) i katastrofické dopady nadregionálního významu (J. Trojan, 2007a). Z modelu sklonitosti svahů lze také pozorovat kotlinovou uzavřenost Zlína vytvářející ideální podmínky pro smogové situace¹⁴ či relativně ploché náhorní vyvýšeniny na Slavičínku.

Posledním modelem, v němž bylo využito nástrojů GIS, je přehled orientace svahů terénu (Obr. III v Příl. 13). Tento model má jen doplňující funkci a lze z něj vyčíst orientace svahů, které jsou vhodné pro zemědělskou činnost (popř. pro ostatní složky hospodářské činnosti jako např. stavebnictví apod.). V území jsou nejzastoupenější svahy orientované jižním, popř. jihovýchodním a jihozápadním směrem. To má vliv zejména na rozsah zemědělství, kterému je tímto umožněna aplikace i náročnějších plodin do vyšších nadmořských výšek (např. vinice v Halenkovicích – podhůří Chřibů).

S využitím GIS by bylo dále možné na podkladě vytvořených modelů analyzovat skutečné využití půdy (podle dat z leteckých snímků, základních/katastrálních map či podle terénního průzkumu) ve vztahu k nastíněným bariérám rozvoje. Tato činnost je však již nad rámec práce a není v tomto smyslu v předkládané diplomové práci aplikována, nicméně naznačuje směr využití geografických informačních systémů při mapování trvale udržitelného rozvoje území.

14 Ty jsou však vlivem převládajícího západního proudění vzduchových hmot minimalizovány.

5 REGIONÁLNĚ GEOGRAFICKÁ ANALÝZA: ASPEKTY TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE A SOCIOEKONOMICKÝ PROFIL

Počínaje touto kapitolou již není bráno území v původním rozsahu (pouze pro obecné srovnání pod názvem „mikroregion Zlína“), avšak jen venkovská (tj. „neměstská“) část, jak bylo vysvětleno v kap. 2.2. Pro většinu analýz bylo využito databází Českého statistického úřadu a to především 2 zdrojů:

-Městské a obecní statistiky, resp. Městského informačního systému (MOS/MIS),

-Sčítání lidu, domů a bytů.

Základními referenčními daty jsou údaje ze SLDB 2001, avšak ty jsou v některých případech již zastaralé. Z toho důvodu (je-li to relevantní) byly nahrazeny daty MOS z roku 2006¹⁵.

5.1 Sídlní systém a jeho struktura

Geografická organizace společnost, jak ji vidí M. Hampl (2005), prodělala v českém prostředí (a postindustriálním období vůbec) značný vývoj od kvantitativních změn (extenzivní procesy v rámci systému) po kvalitativní změny (intenzivní procesy). Sídlní systém venkovského regionu zázemí Zlína byl posuzován již na základě aktuálních dat z městské a obecní statistiky (MOS). Jak udává Tab. 3, žije v zázemí Zlína nejvíce obyvatel v malých obcích (do 499 obyvatel vč.) a středně velkých obcích (500-999 obyvatel vč.). Podíl obyvatel v těchto dvou kategoriích je více než 52 % a podíl obcí v těchto kategoriích odpovídá 73 %.

Tab. 3: Velikostní kategorie obcí v roce 2006 (zdroj: ČSÚ - MOS, vlastní úpravy)

Velikostní kategorie [počet obyvatel v 1 obci]	Počet obcí		Počet obyvatel	
	ABS	REL [%]	ABS	REL [%]
< 199	4	4,82	609	1,03
200-499	34	40,96	12 035	20,39
500-999	27	32,53	18 865	31,96
1000-1999	15	18,07	20 453	34,65
> 2000	3	3,61	7 061	11,96
Celkem (Σ)	83	100	59 023	100

Z Obr. 5 dále vyplývá prostorové rozložení obyvatelstva a sídel v rámci systému. Většina malých obcí se podle tohoto kartogram nachází ve východní periferní části území a v tzv. jižní periférii, čímž je v práci označeno území mezi Zlínskou a Uherskohradišťskou aglomerací mimo hlavní proudy/toky¹⁶. Tato sídla patří dlouhodobě mezi řídce osídlené oblasti, přičemž kromě socioekonomických faktorů (poloha mimo hlavní proudy) tomu podle A. Vaishara (2008) přispívají i fyzicko-geografické aspekty (reliéf).

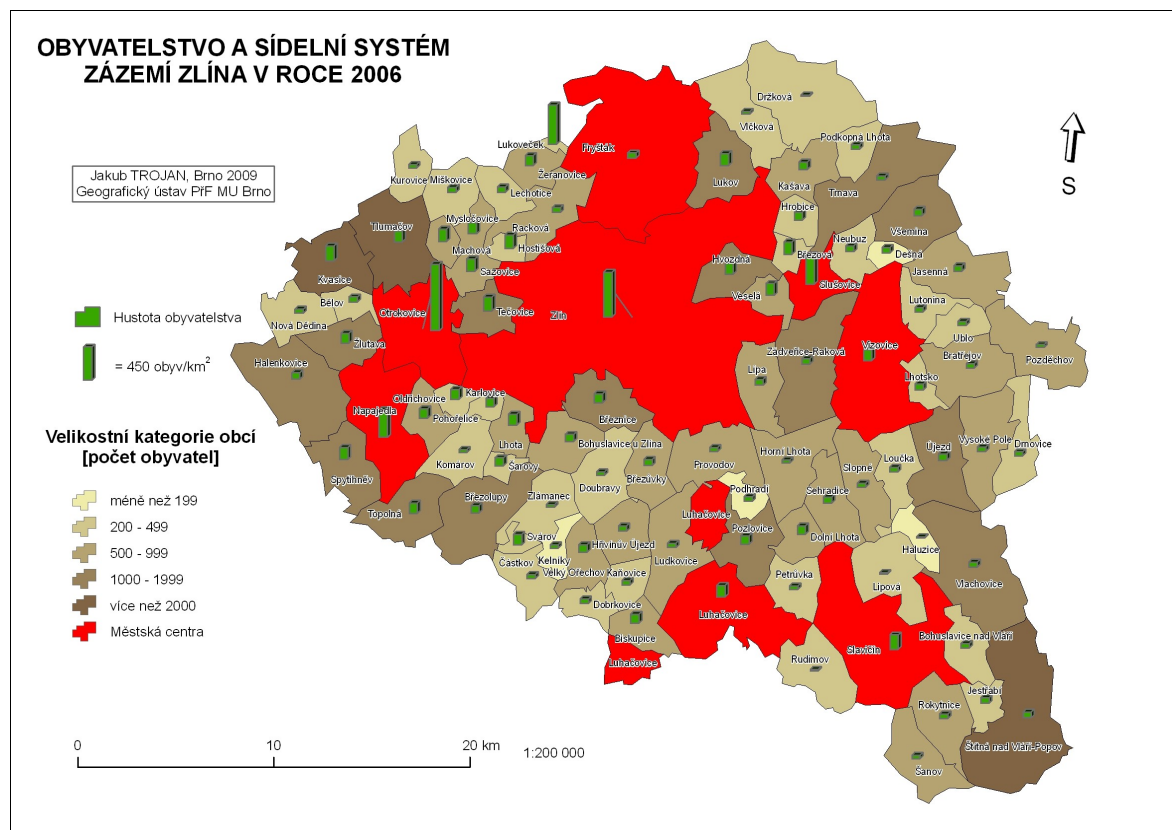
Největší sídla leží v blízkosti městských center (Kvasice, Tlumačov, Štítná nad Vláří-Popov). Rozlehlost území (jako výběrový statistický soubor) činí ze struktury obcí značně

15 Nejedná se o nahrazení „nenahraditelných dat“ typu ukazatele o vzdělání, struktuře a vybavenosti bytů, bytové výstavbě, dojížděcí a vyjížděcí v souvislosti se zaměstnáním a studiem a ukazatele z oblasti zaměstnanosti.

16 Myšleny silniční komunikace, toky informačního, nehmotného a materiálního kapitálu atp.

heterogenní celek. Zatímco největší obec bez statusu města (Tlumačov) měla podle MOS 2006 2 459 obyvatel, nejmenší sídlo (Haluzice) podle stejného zdroje jen 72 obyvatel.

Z hlediska hustoty obyvatel je patrný gradient SZ-JV, kdy hustota obyvatel prudce klesá (např. Tečovice 197 obyvk/km² v SZ sousedství Zlína vs. Haluzice 18 obyvk/km² u východních hranic území). Na hustotě obyvatelstva v systému osídlení se kromě popsanych fyzicko-geografických a socioekonomických ukazatelů podílí také exponovanost sídel vůči konkurenčním střediskům na západě oblasti.

Obr. 5: Sídlní systém zázemí Zlína (zpracováno autorem podle dat ČSÚ-MOS 2006)

5.2 Obyvatelstvo

Historické hledisko považuje za jádro území okolí osy řeky Moravy (S. Mišák, V. Kramářová, 2002). Zde se také nacházejí nejstarší sídla (např. Spytihněv – založena v roce 1046). Na tento fakt měly zásadní vliv příznivé agroklimatické podmínky (s úrodnými půdami).

Počet obyvatel ve studovaném území vykazuje klesající tendenci, což dokumentuje i bazický a řetězový index. Poklesy (zejména v 50. a 60. letech 20. století) jsou dány stěhováním obyvatel do měst a střediskových obcí (především vlivem sekundarizace průmyslového Zlína a Otrokovic), což mělo za následek vytlidňování nejmenších sídel na jihu a východě okresu Zlín. Započítáme-li do vývoje počtu obyvatel i města (tedy celé území bez očištění o městská sídla), je počet obyvatel stoupající (zejména je patrný nárůst Zlína a Otrokovic).

Konstrukce řetězového¹⁷ a zejména bazického¹⁸ indexu umožňuje identifikaci venkovských

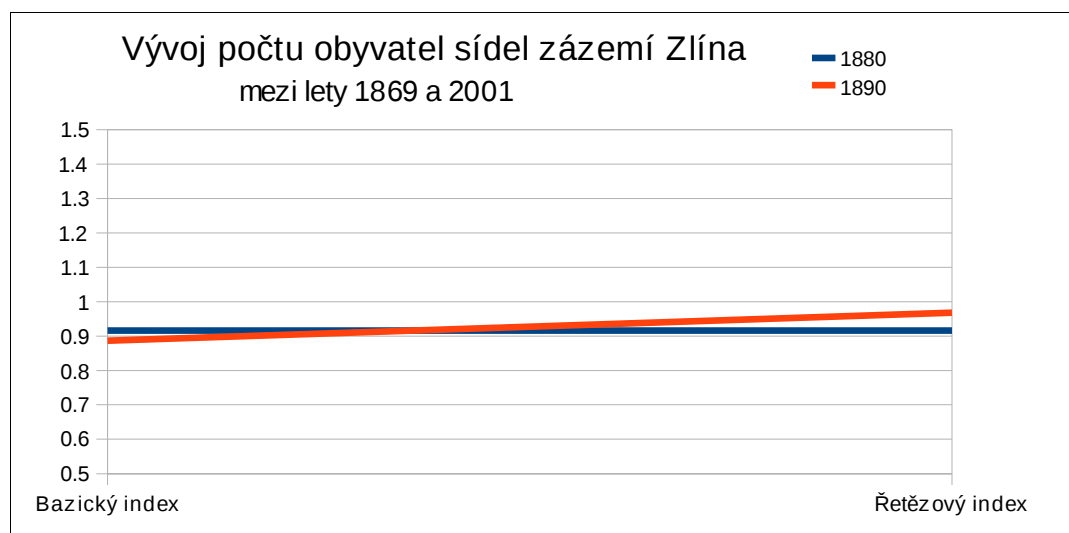
¹⁷ Porovnává počet obyvatel ve dvou po sobě jdoucích censech, jedná se o bezrozměrné číslo (lze po vynásobení 100 interpretovat jako procentuální změnu).

¹⁸ Porovnává počet obyvatel v dané době censu k výchozímu počtu obyvatel z censu základního (tedy ke stavu v roce 1869), jedná se o bezrozměrné číslo (lze po vynásobení 100 interpretovat jako procentuální

obcí s nejvyšším, resp. nejnižším potenciálem ke změnám počtu obyvatelstva (Tab. 4, celkově pro všechna sídla i Tab. I v Příl. 5)¹⁹. Z ní je patrný nejvyšší nárůst počtu obyvatel u obce Držková, Rudimov a Haluzice. Držková i Rudimov jsou v zázemí lázeňských Luhačovic a jsou tedy i vyhledávanou oblastí pro realizaci novostaveb a investičních akcí developerských společností. Relativní nárůst počtu obyvatel u obce Držková je rovněž reflexí tzv. dobré adresy v blízkém zázemí statutárního Zlína (a ve velmi dobrém napojení jak na Zlín, tak na města Slušovice a Fryšták. Naopak obce Biskupice, Hostišová a Pozlovice jsou v porovnání s rokem 1869 nejvíce ztrátovými.

Tab. 4: Bazický index vývoje počtu obyvatel (zdroj: Historický lexikon obcí, ČSÚ)

	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Držková	0,93	1,00	1,03	1,11	1,06	1,07	1,35	1,25	1,44	1,95	2,30	2,39
Rudimov	1,01	0,98	1,03	1,06	1,13	1,06	1,21	1,14	1,33	1,50	1,84	1,91
Haluzice	0,80	0,85	0,89	0,87	0,93	0,90	1,24	0,99	1,13	1,41	1,63	1,89
Průměr	0,92	0,89	0,84	0,81	0,81	0,79	0,76	0,69	0,72	0,76	0,80	0,78
Biskupice	0,94	0,91	0,89	0,80	0,82	0,68	0,58	0,54	0,55	0,50	0,46	0,43
Hostišová	0,76	0,69	0,71	0,61	0,58	0,58	0,50	0,46	0,46	0,50	0,45	0,43
Pozlovice	0,95	0,87	0,81	0,70	0,76	0,67	0,62	0,57	0,54	0,53	0,47	0,42

Obr. 6: Vývoj počtu obyvatel „venkovských“ obcí zázemí Zlína vyjádřený velikostí bazického a řetězového indexu (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí)

Dynamika změny počtu obyvatel „neměstských“ sídel zázemí Zlína je lépe vyjádřena zmiňovaným řetězovým indexem (porovnání vývoje bazického a řetězového indexu umožňuje graf na Obr. 6). Velikost řetězového indexu indikuje (v rámci Tab. 5) nejvyšší růst u obcí Haluzice, Dobrkovice a Držková. Zajímavé je zejména srovnání vývoje počtu obyvatel v posledních 10 letech, neboť v této fázi se na Zlínsku začínají projevovat prvky procesu suburbanizace. Přesun obyvatel do sídel v zázemí velkých měst tak odpovídá nárůstu řetězového indexu u obcí na prvních třech místech²⁰ v Tab. 5 (kompletní vývoj řetězového indexu všech obcí je v Tab. II Příl. 6).

změnu).

19 Od Tab. 4 (vč.) jsou ve všech následujících tabulkách v této kapitole uvedeny vždy první a poslední 3 extrémní hodnoty ze základního souboru sídel venkova v zázemí Zlína a kompletní tabelovaný přehled je u vybraných tabulek zpracován jako příloha diplomové práce.

20 V případě Haluzic je vysoká relativita hodnot dána nízkým absolutním počtem obyvatelstva – 74 obyvatel při SLDB 2001.

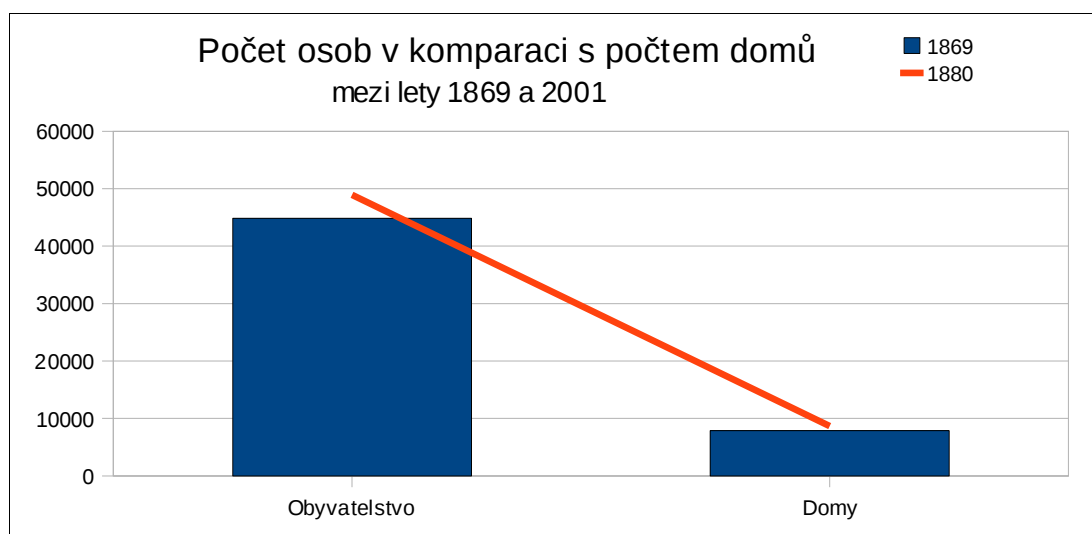
Největší pokles řetězového indexu v roce 2001 zaznamenaly obce Sazovice, Loučka a Dešná, tj. obce spíše menších velikostních kategorií (Dešná) a nebo obce dlouhodobě ztrátové (Sazovice).

Důležitým faktorem, který ovlivňuje vývoj počtu obyvatel, je také prostorová lokalizace obcí (jejich středů) a její vzdálenostní atribut, který má vliv na interakci obcí. Vzdálenost obcí navzájem je také vnímána ve dvou rovinách – vzdálenost od ostatních obcí a vzdálenost od jádra oblasti, tj. zlínské aglomerace.

Tab. 5: Řetězový index vývoje počtu obyvatel (zdroj: Historický lexikon obcí, ČSÚ)

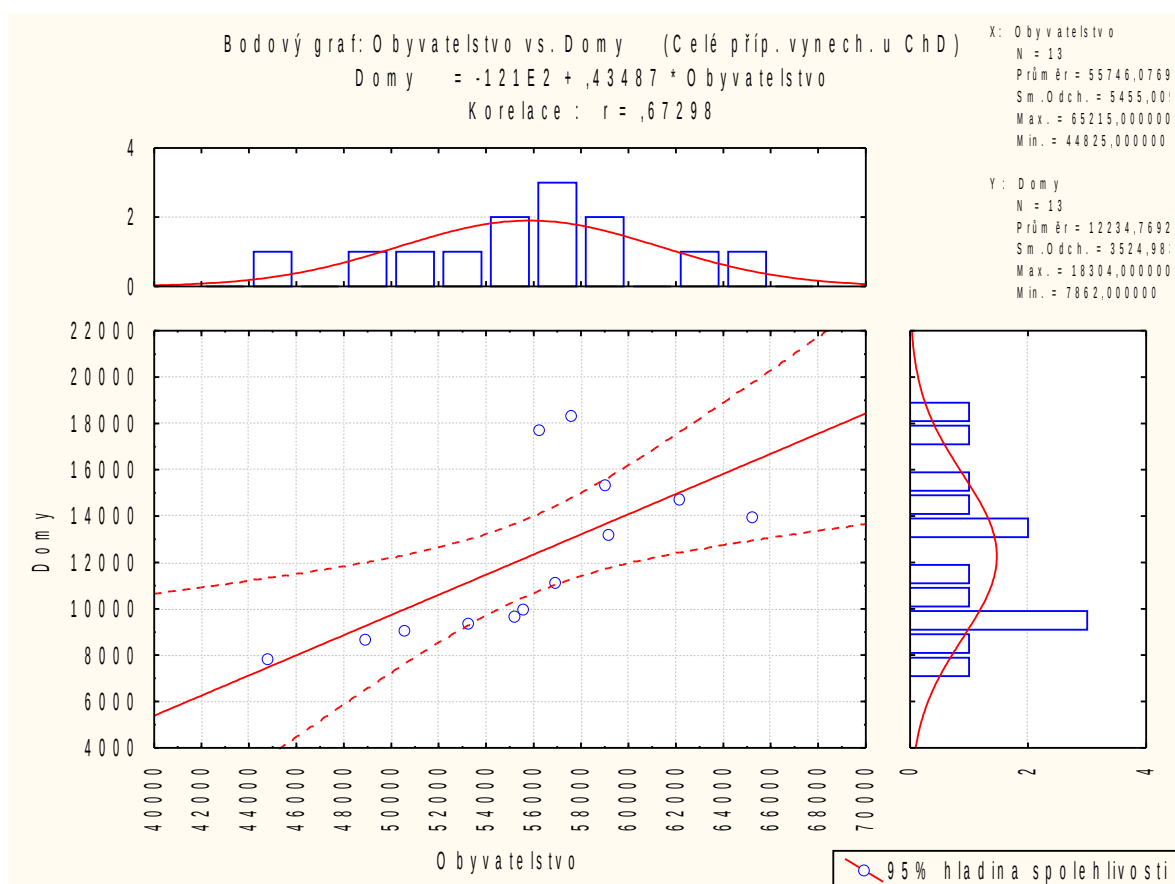
	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Haluzice	0,80	1,07	1,04	0,98	1,07	0,96	1,38	0,80	1,14	1,25	1,15	1,16
Dobrkovice	0,84	1,02	0,88	0,91	0,98	1,09	0,88	0,93	1,03	1,09	1,04	1,13
Víčková	0,90	0,99	0,97	0,99	1,15	0,98	1,09	0,86	1,06	1,08	1,14	1,11
Průměr	0,92	0,97	0,95	0,96	0,99	0,98	0,96	0,91	1,05	1,05	1,05	0,98
Sazovice	0,84	0,82	0,98	1,06	0,99	0,93	1,00	0,93	1,01	1,06	1,01	0,85
Loučka	0,98	1,03	0,98	1,02	1,04	0,97	1,01	0,94	1,10	1,04	1,09	0,75
Dešná	1,21	0,86	1,00	0,92	1,10	0,87	0,94	0,94	0,98	1,10	1,13	0,74

Rozložení obyvatelstva ve zkoumaném území je možné studovat i vzájemnou komparací vývoje počtu obyvatel a vývoje počtu domů (podrobná tabelovaná analýza domovního a bytového fondu v Tab. VIII a Tab. IX v Příl. 11). Z Obr. 7 jasně vyplývá stoupající trend vývoje počtu jednotek domovního fondu (jehož kvalita se značně liší – obce se starším bytovým fondem jsou situovány do perifernějších oblastí a ve velikostní kategorii zaujímají zpravidla postavení mezi nejmenšími sídly).

Obr. 7: Vývoj počtu domů ve vztahu k počtu obyvatel (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí)

Rostoucí trend počtu domů má lineární stoupající tendenci i navzdory mírně klesajícímu počtu obyvatel (od r. 1970). I přes tuto disproporci (z které tak vyplývá zmenšující se počet obyvatel v jednotlivých trvale obydlených domech) je koeficient korelace mezi růstem počtu domů a počtem obyvatel venkovské části zázemí Zlína relativně významný (na hranici významnosti 95%, přičemž samotný koeficient korelace dosahuje hodnoty 0,67). Statistické analýzy závislosti jsou uvedeny na Obr. 8.

Obr. 8: Statistické vlastnosti závislosti počtu domů na počtu obyvatel (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí)

Tab. 6: Vybrané vzdělanostní charakteristiky obyvatelstva (zdroj: SLDB, 2001)

Název obce	Osoby se ZŠ [%]	Název obce	Osoby s VŠ [%]
Loučka	46,51	Pozlovice	8,03
Kaňovice	39,73	Mysločovice	7,95
Kelníky	39,07	Dešná	7,10
Mikroregion Zlína	31,36	Mikroregion Zlína	4,08
Zázemí Zlína (bez měst)	31,57	Zázemí Zlína (bez měst)	4,07
Bělov	23,88	Lutonina	1,21
Jasenná	23,31	Šanov	1,15
Pozlovice	22,49	Haluzice	0,00
Zlínský kraj	25,24	Zlínský kraj	7,67
ČR	23,48	ČR	8,89

Při tvorbě rozvojových dokumentů je nutné reflektovat socioekonomickou skladbu obyvatelstva (J. Rektořík a J. Šešlovský, 1999, nověji také R. Wokoun, 2008). Vyjma prostého popisu počtu obyvatel (zasazeného do kontextu sídelní struktury území) jsou relevantními ukazateli také struktura obyvatelstva podle věku (důležitá zejména pro sociální politiku jak vyšších územně správních celků tak obcí) a podle vzdělání (rovněž nezbytné podklady pro analytické části rozvojových dokumentů a formování závěrů v oblasti politiky vzdělanosti).

V případě struktury obyvatelstva podle vzdělání je v Tab. 6 (a detailněji v Tab. VI v Příl. 10) vypočítáno relativní zastoupení obyvatelstva pouze se základním vzdělání²¹ a zastoupení vysokoškolsky²² vzdělaného obyvatelstva. Hodnoty ukazatelů vzdělanostní struktury jsou v porovnání s ukazateli Zlínského kraje i České republiky na velmi nízké úrovni. Nejnižší zastoupení obyvatelstva se základním vzděláním je v obcích Jasenná a Pozlovice. Jedná se o jediné dvě obce, které se dostaly pod průměr ČR. V případě srovnání počtu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel se nad celorepublikový průměr nedostala žádná obec a průměr Zlínského kraje překročily jen Pozlovice a Mysločovice. Tyto hodnoty dokumentují slabou vzdělanost obyvatel venkovského zázemí Zlína a jsou důležitým a nosným podkladem pro formování aktivních politik a konceptů posilování vzdělanosti pro zajištění větší konkurenceschopnosti obyvatel těchto sídel na trhu práce.

Věková struktura obyvatelstva již v porovnání s průměrem ČR nebo Zlínského kraje nepředstavuje tak extrémní rozdíly jako vzdělanostní struktura (Tab. 7, kompletní přehled za všechny obce uveden v komparační Tab. VII v Příl. 10). Pro tvorbu územních sociálních politik jsou důležité zejména počty osob do 14 let (předškolní a školní instituce a jejich kapacity) a osob ve věku 65 a více (sociální služby typu domovů důchodců apod.). Zatímco počty osob v absolutních hodnotách těchto kategorií určují kapacitní potřebu sociálních služeb, relativní čísla pak představují podíl na financích vázaných právě na provoz a zabezpečení těchto sociálních služeb.

Podíl obyvatelstva v předproduktivním věku je nejvyšší v obcích Lehotice, Oldřichovice a Podhradí. Tyto obce vykazují jednak relativně vysoký přirozený přírůstek a jednak zvyšují podíl předproduktivního obyvatelstva migračními proudy. Sídla, v nichž naopak vyniká vysoký podíl zástupců poproduktivního věku, jsou většinou lokalitami, v nichž se nachází domovy pro seniory (Loučka) nebo domovy sociální péče (Komárov). V případě obce Haluzice je vysoký podíl dán vyšším počtem starších lidí, kteří v obci se 74 obyvateli tvoří relativně vysoké zastoupení. Obec sice vykázala nepatrný vzrůst počtu obyvatel (jak v řetězovém tak bazickém indexu), nicméně jako nejmenší obec Zlínska (v absolutním měřítku počtu obyvatel) v souvislosti se vzdělanostní a věkovou strukturou patří mezi nejmarginalizovanější sídla studované oblasti. Tento fakt je podpořen i prostorovou lokalizací v periferní části východního cípu okresu Zlín.

Tab. 7: Struktura obyvatelstva podle věkových kategorií (zdroj: ČSÚ-MOS, 2006)

Název obce	Obyvatelstvo 0-14 [%]	Název obce	Obyvatelstvo 65+ [%]
Lehotice	20,35	Loučka	32,98
Oldřichovice	19,89	Haluzice	26,39
Podhradí	19,70	Komárov	21,43
Mikroregion Zlína	15,31	Mikroregion Zlína	14,86
Zázemí Zlína (bez měst)	15,41	Zázemí Zlína (bez měst)	14,85
Částkov	10,85	Jasenná	11,12
Haluzice	9,72	Dešná	10,61
Petrůvka	8,08	Dolní Lhota	9,08
Zlínský kraj	14,32	Zlínský kraj	14,86
ČR	14,38	ČR	14,41

Statický popis obyvatelstva v regionu je nutné doplnit i jeho dynamikou (ta je částečně analyzována v Příl. 1). Dynamiku obyvatelstva je možné zpracovávat na podkladě statistických dat

21 V čitateli podílu je počet obyvatel území, kteří dosáhli věku alespoň 15 let a jejichž nejvyšší dosažené vzdělání je vzdělání základní nebo jsou bez vzdělání vůbec, ve jmenovateli pak hodnota celkového počtu obyvatel území, kteří dosáhli věku alespoň 15 let.

22 V čitateli podílu je počet obyvatel území, kteří dosáhli věku alespoň 15 let a jejichž dosažené dokončené vzdělání je vzdělání vysokoškolské nebo vyšší, ve jmenovateli pak hodnota celkového počtu obyvatel území, kteří dosáhli věku alespoň 15 let.

o přirozené změně obyvatelstva (přirozený přírůstek a úbytek – narození vs. zemřelí) a o migračních tendencích obyvatelstva (migrační saldo, dojíždka/vyjíždka). I tyto ukazatele mají velký vliv na tvorbu rozvojových dokumentů a koncepcí regionu, zvláště v otázkách prostorové interakce sídel a lokalizačních teorií ve vztahu k prostorové dělbě práce a trhu (R. Wokoun, 2008).

Porovnání přirozeného přírůstku obyvatelstva s přírůstkem obyvatelstva vzniklým migrací je v území velmi specifické – zatímco sídla s největším přirozeným přírůstkem vykazují záporné migrační saldo, sídla s přirozeným úbytkem obyvatelstva dosahují největších kladných migračních sald (Tab. 8). Jednotlivá sídla svými hodnotami (přirozeného přírůstku či migračního salda) nevykazují extrémně odlišné (skokové) hodnoty. Při celkovém hodnocení migračního salda je ovšem podstatný rozdíl ve vymezení souboru s městskými sídly a nebo bez nich (Tab. 8 a podrobněji Tab. III v Příl. 7). V případě tzv. „velkého zázemí“ (tedy včetně všech měst) je migrační saldo záporné, očistíme-li tuto hodnotu o městská sídla, dostaneme výrazně kladné migrační saldo. Tento fakt jasně dokumentuje proces suburbanizace a především desurbanizace²³.

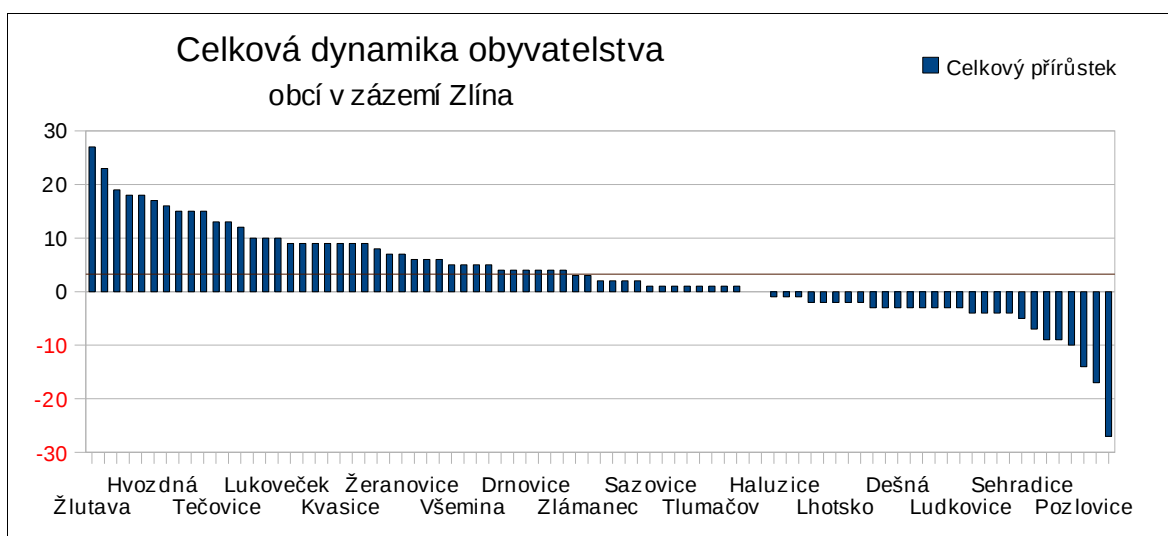
Tab. 8: Pohyb obyvatelstva v zájmových obcích (zdroj: ČSÚ-MOS, 2006)

Název obce	Narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Název obce	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Saldo migrace
Štítná nad Vláří-Popov	32	22	10	Lukov	70	26	44
Lechotice	11	3	8	Kvasice	69	44	25
Žlutava	12	4	8	Újezd	29	6	23
Kvasice	14	30	-16	Bělov	0	11	-11
Loučka	6	24	-18	Pozlovice	13	24	-11
Lukov	19	40	-21	Štítná nad Vláří-Popov	15	52	-37
Mikroregion Zlína	1820	1 910	-90	Mikroregion Zlína	3 501	3 521	-20
Zázemí Zlína (bez měst)	559	647	-88	Zázemí Zlína (bez měst)	1 373	1 016	357
Zlínský kraj	5612	5 926	-314	Zlínský kraj	11 153	11 142	11

Při celkové agregaci přirozeného přírůstku a migračního salda je patrný opět rozdíl v zázemí Zlína s, resp. bez městských sídel. Zatímco mikroregion Zlína dosahuje ztráty obyvatelstva (-110 obyvatel), venkovská část tohoto zázemí představuje zisk +269 obyvatel.

Jak vyplývá z grafu na Obr. 9, většina obcí v zázemí Zlína (jedná se jen o venkovská sídla, tj. sídla bez statutu města) byla zisková. V grafu je vyznačena i střední přírůstek, která znázorňuje střední (průměrnou) hodnotu – ta činí +3 obyvatele (při hodnotě směrodatné odchylky 8,7).

²³ Neplatí pro porovnání přirozených přírůstků – zde se hodnoty liší jen nepatrně. Přirozené přírůstky (na rozdíl od migračního salda) nelze přímo považovat za projev desurbanizačních procesů.

Obr. 9: Součet přirozeného přírůstku a migračního salda obcí v zázemí Zlína (vlastní zpracování podle dat ČSÚ-MOS, 2006)

Vyjíždka a dojíždka za prací/vzděláním/službami je specifickým druhem krátkodobých migrací, které vykazují jistou pravidelnost a jsou činěny zpravidla na kratší vzdálenosti (V. Toušek a kol., 2008). V rámci této kapitoly jsou prezentovány coby aspekty prostorové mobility obyvatelstva, jejich užitá aplikace (např. při výpočtu obsazených pracovních míst nebo vah vstupujících do interakčních modelů) je blíže diskutována v Příl. 1 a v kapitole věnující se trhu práce.

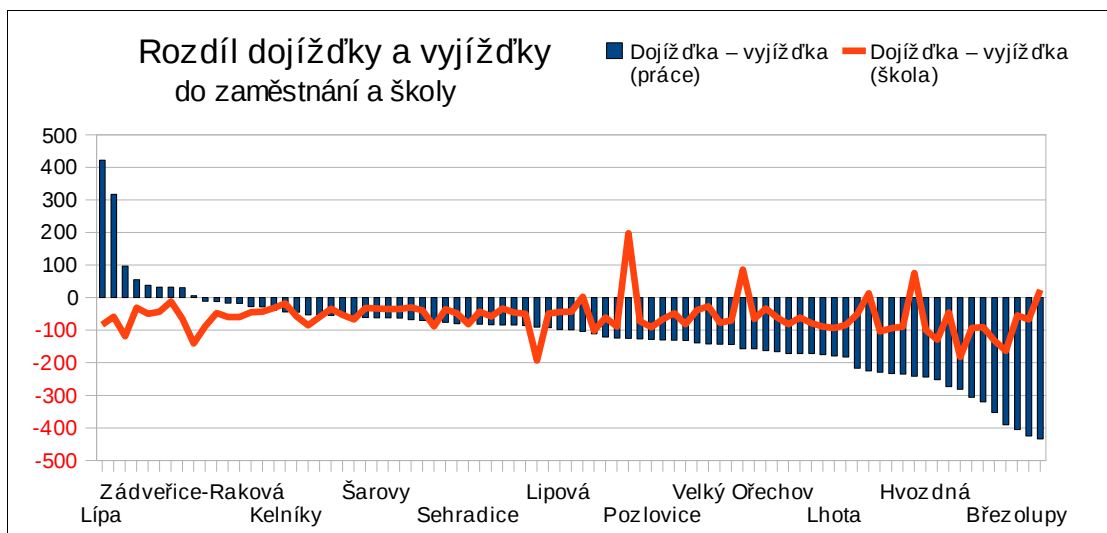
Z analýzy dat SLDB 2001 vyplývá, že rozdíl dojíždky a vyjíždky u jednotlivých obcí vychází jak v případě pracovní dojíždky, tak v případě školní dojíždky ve většině obcí negativně. Výrazně větší dojíždku než vyjíždku do zaměstnání vykazují obce Lípa a Loučka, částečně také Tečovice. Tyto obce mají kladnou dojíždku vzhledem k lokalizaci velkých podniků (např. Lukrom Lípa) ve svém katastru a množství firem, které zde mají své sídlo (a soustředí se na blízký trh Zlína a jeho aglomeraci). Největší rozdíl dojíždky a vyjíždky (nad 400 obyvatel) je u obcí Kvasice, Halenkovice a Březolupy. Vždy se jedná o relativně velká sídla (kategorie nad 1000 obyvatel) a jejich společným znakem je blízkost velkých zaměstnavatelů v okolních obcích (zejména Barum Otrokovice a Hamé Babice).

Tab. 9: Hodnoty celkového rozdílu dojíždky a vyjíždky do zaměstnání a do škol (vlastní výpočty podle SLDB, 2001)

Název obce	Dojíždka – vyjíždka (práce)	Název obce	Dojíždka – vyjíždka (škola)
Lípa	422	Mysločovice	198
Loučka	317	Velký Ořechov	86
Tečovice	97	Újezd	75
Březolupy	-405	Topolná	-164
Halenkovice	-425	Spytihněv	-182
Kvasice	-434	Lukov	-193

Dojíždka do škol převažuje nad vyjíždkou jen v šesti obcích, z toho nejvýrazněji v Mysločovicích, Velkém Ořechově a Újezdu (Tab. 9 a souhrnně Tab. IV v Příl. 8, resp. Obr. 10). Situace v rozdílu dojíždky a vyjíždky do škol je v tomto případě umocněna snadnou dojíždkou do školských zařízení v blízkých městech, kdy se stoupající mobilitou obyvatelstva stále více

žáků/studentů jezdí do vzdálenějších škol. V tomto smyslu zde hraje roli i společenský faktor – např. prestiž dané školy nebo místo zaměstnání některého z rodičů. Právě faktor prestiže je určující u velmi kladného salda dojížděky a vyjížděky do ZŠ v Mysločovicích. Negativní výsledek salda u obcí Topolná, Spythněv a Lukov je způsoben velikostní kategorií obce, která nekoresponduje s patřičnou úrovní vybavenosti – školy zde buď chybí a/nebo je v blízkosti centrum, které nabízí větší výběr školských zařízení a zároveň je velmi snadno dostupné (případ Topolné a Spythněvy).

Obr. 10: Srovnání rozdílu dojížděky a vyjížděky u pracovní a školní funkce (sestrojeno autorem podle vlastních výpočtů z dat SLDB, 2001)

Systém dojížděky a vyjížděky za práci (a za vzděláním) patří mezi stěžejní analýzy při tvorbě rozvojových programů regionů (J. Rektorič a J. Šelešovský, 1999). Koncentrace dojíždějících osob do určitého místa vede k tvorbě spádových oblastí s centrálními nódy. Podle J. Blažka a D. Uhlíře (2002) mohou tyto spádové oblasti fungovat jako rozvojové póly a centra vzdělanosti, z nichž pak difúzním způsobem mohou do prostoru pronikat inovace (tvořící impuls dalšího -a žádaného- rozvoje území).

5.3 Trh práce a potenciál lidských zdrojů

Data k analýzám této kapitoly jsou dvojího druhu – údaje o ekonomické aktivitě obyvatelstva ze SLDB 2001 použité v souboru územně analytických podkladů ČSÚ 2008 (ÚAP ČSÚ) – např. pro strukturu zaměstnanosti napříč odvětvími hospodářství a obsazenost pracovních míst v jednotlivých obcích, a údaje z GIS prostorové analýzy (poskytnuté úřadem práce ve Zlíně) pro rok 2006, 2007 (míra nezaměstnanosti, volná pracovní místa, dostupní uchazeči apod). Analýzu ekonomické aktivity (EA) obyvatelstva je metodicky možné zařadit i do kapitoly struktury obyvatelstva, nicméně v souvislosti s bližším vztahem k trhu práce je umístěna v této kapitole.

Ekonomická aktivita obyvatelstva²⁴ v jednotlivých sektorech hospodářství je pro celý region v porovnání s vyššími územními celky vyjádřena v Tab. 10 (za jednotlivé obce pak v Tab. V u Příl. 9). Je důležité si uvědomit, že aktivita na trhu práce je jasně navázána na aktivity zlínské

24 Mezi ekonomicky aktivní osoby jsou dle metodiky ČSÚ zahrnuty všechny osoby, které uvedly při SLDB na sčítacím listu osob, že patří mezi zaměstnané osoby, zaměstnavatele, samostatně činné, pracující studenty a učně, ženy na mateřské dovolené v trvání 28 nebo 37 týdnů, osoby v základní, náhradní nebo civilní vojenské službě, ve vazbě a výkonu trestu nebo osoby nezaměstnané. Nezaměstnané jsou všechny osoby 15leté a starší, které jsou bez práce, hledají aktivně práci a jsou připraveny k nástupu do práce.

aglomerace, která tak v systému představuje nodální centrum celého regionu.

Tab. 10: Ekonomická aktivita obyvatel (zdroj: ÚAP ČSÚ, 2008)

Region	EAO v priméru [%]	EAO v sekundéru [%]	EAO v terciéru [%]
Mikroregion Zlína	5,46	50,96	43,58
Zázemí Zlína (bez měst)	5,70	51,64	42,66
Zlínský kraj	4,41	51,77	43,82
ČR	4,92	42,30	52,78

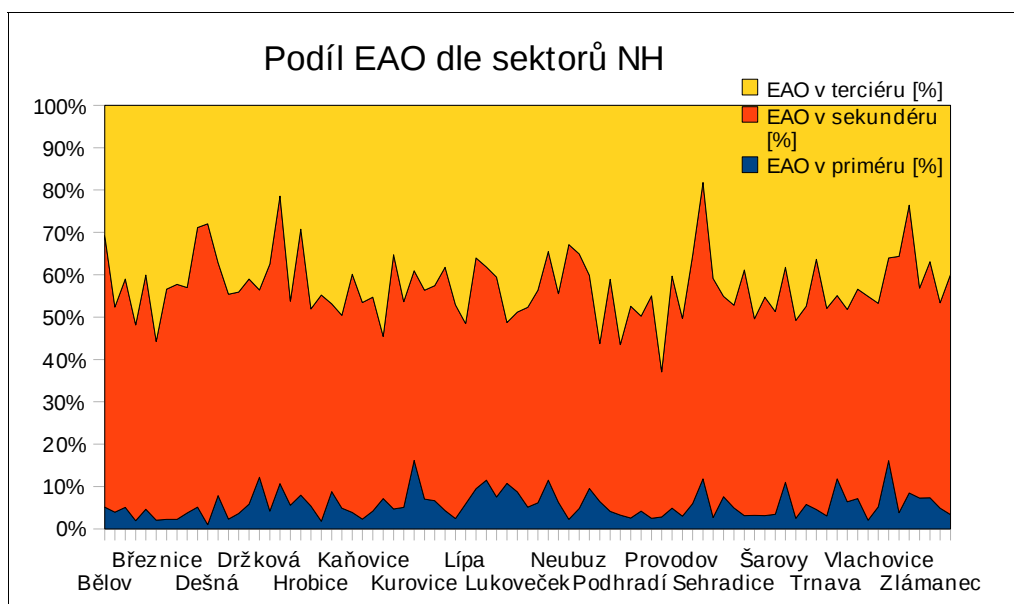
V porovnání s Českou republikou i Zlínským krajem vykazuje venkovské zázemí Zlína značně vyšší zaměstnanost v priméru²⁵ – umožňuje to především úrodný Dolnomoravský úval (intenzivní využívání fluvizemí a černozemí) a také pastevecká tradice jižního Valašska. Sekundér²⁶ je tradičně ve Zlínském kraji nadprůměrně zastoupen (totéž platí o zázemí Zlína jako celku). Vysoké zastoupení ekonomicky aktivního obyvatelstva v priméru a sekundéru predikuje nižší ekonomickou aktivitu obyvatel v terciéru (vzhledem k průměru ČR).

Jak již bylo specifikováno výše, obce s výraznější zaměstnaností v priméru jsou především v západní části území v okolí řeky Moravy a dále v úrodnějších částech území (např. severní Slovácko). Sekundér je zastoupen nejvíce v obcích Dešná, Rudimov a Vysoké Pole (více než 70% EA obyvatelstva). Nejvyšší podíl osob zaměstnaných ve službách je v obcích Pozlovice a Podhradí (odkud obyvatelé nejvíce vyjíždějí do Luhačovic). Obecně lze konstatovat, že ve studovaném území je nejvyšší podíl ekonomicky aktivních osob v terciéru zastoupen v obcích poblíž velkých center a s vyšší vzdělanostní strukturou obyvatelstva (Obr. 11 a Tab. V jako Příl. 9).

Velmi vysoké zastoupení osob v sekundéru (a zejména v automobilové kooperaci – pneumatiky Barum Continental) však v současnosti pro region znamená riziko. Vlivem finanční krize a poklesu automobilového průmyslu se tento dostává do problémů a Barum coby největší zaměstnavatel Zlínského kraje je v situaci, kdy část svého portfolia musí zaměřit i na jiné sekce hospodářské činnosti (např. moderní logistiku apod.).

²⁵ Zemědělství, lesnictví a rybolov.

²⁶ Průmysl a stavebnictví.

Obr. 11: Podíl EAO podle sektorů NH v jednotlivých obcích (vlastní zpracování podle dat SLDB, 2001)

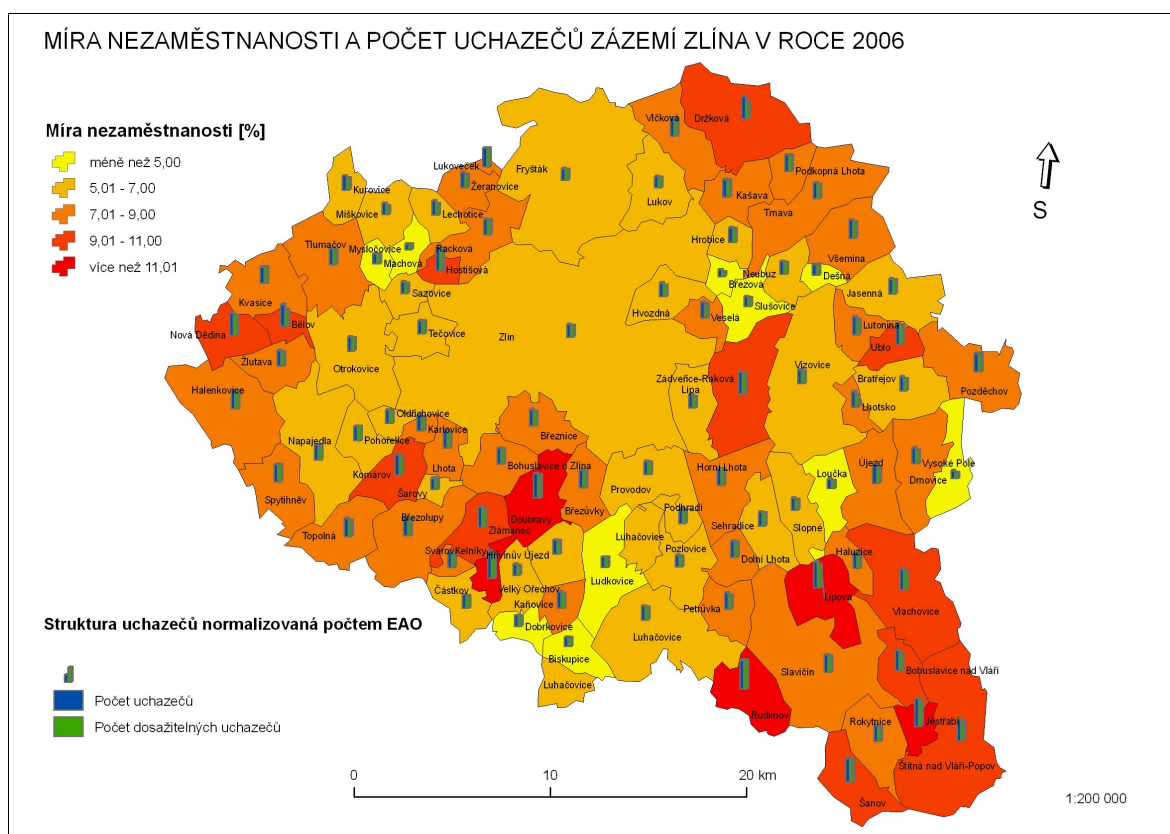
Počet obsazených míst je další hodnotící charakteristikou geografické analýzy trhu práce studovaného území. Tento ukazatel, na jehož konstrukci jsou použita rovněž data ze SLDB 2001, představuje komplexní pohled na distribuci pracovních příležitostí v dílčích sektorech hospodářství. Jeho výpočet je proveden jako počet ekonomicky aktivních obyvatel plus počet dojíždějících minus počet vyjíždějících. Ukazatel počtu obsazených pracovních míst byl konstruován pro největší sídla zázemí Zlína a jeho absolutní hodnoty jsou obsaženy v Příl. 1.

Prostřednictvím GIS prostorové analýzy, kterou spravují a vytváří příslušné úřady práce, byly vytvořeny další charakteristiky trhu práce zázemí Zlína. Vztažnými roky²⁷ jsou r. 2006 a r. 2007. Ze základních analýz byla nejprve provedena míra nezaměstnanosti – MN (procentuální vyjádření počtu uchazečů o zaměstnání k počtu ekonomicky aktivních obyvatel), kterou souhrnně vyjadřují kartogramy na Obr. 12, resp. Obr. 13. Oba kartogramy jsou doplněny absolutním vyjádřením počtu uchazečů a počtu dosažitelných uchazečů normalizovaných počtem ekonomicky aktivního obyvatelstva. V obou kartogramech je patrný pokles míry nezaměstnanosti (především v centrální části okolo zlínské aglomerace) a stále relativně vysoký podíl nezaměstnaných osob ve východní části území (oblast mezi Valašskými Klobouky²⁸ a Slavičínem).

Srovnání míry nezaměstnanosti obcí v zázemí Zlína se Zlínským krajem a ČR poskytuje Tab. 11. Míra nezaměstnanosti měla v porovnání let 2006 a 2007 klesající tendenci ve všech sledovaných územních celcích, přičemž mikroregion Zlína vykazoval díky velkým městům jasně nižší MN než venkovské zázemí Zlína či Zlínský kraj. Vzhledem k dojíždě za prací do velkých center (která je v rámci mikroregionální úrovně vykonávána na krátké vzdálenosti) je MN jak pod průměrem Zlínského kraje, tak pod průměrem ČR.

27 V době psaní této kapitoly diplomové práce ještě nebyl k dispozici souhrn za kalendářní rok 2008.

28 Valašské Klobouky jsou sousedním a přímo konkurenčním střediskem a tudíž leží mimo zázemí Zlína (a nejsou vizualizovány na mapě).

Obr. 12: Míra nezaměstnanosti zázemí Zlína v roce 2006 (zpracováno autorem podle dat GIS prostorové analýzy 2006)

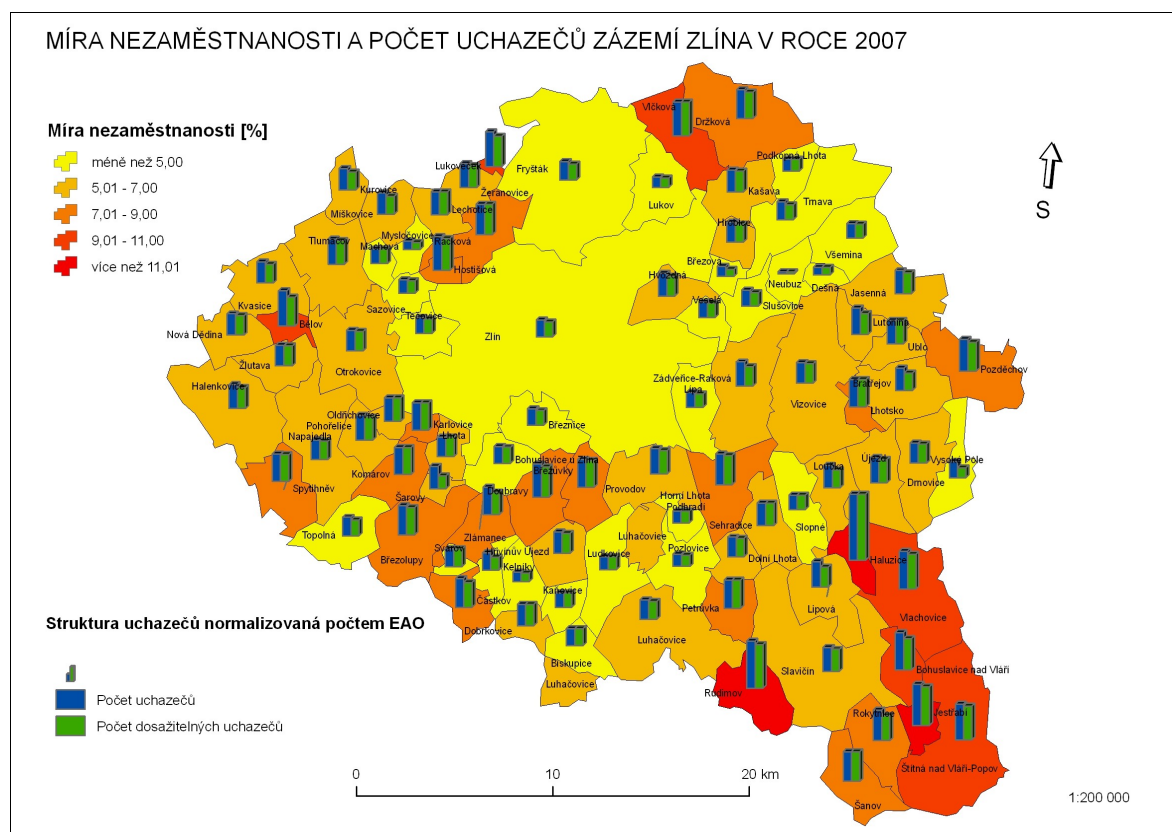
Počet uchazečů na 1 volné pracovní místo byl v obou sledovaných letech ve venkovském zázemí Zlína nad celorepublikovým průměrem i nad průměrem Zlínského kraje. V roce 2007 byl počet uchazečů o 1 volné pracovní místo (VPM) dokonce vyšší i v mikroregionu Zlín (vč. jádrových sídel) a Zlínském kraji než byl celorepublikový průměr.

Tab. 11: Srovnání míry nezaměstnanosti a počtu uchazečů na 1 volné pracovní místo obcí zázemí Zlína (vlastní zpracování podle dat GIS prostorové analýzy k 31.12.2006, resp. 31.12.2007)

Region	Počet uchazečů 2006	Hlášená VPM 2006	Uchazeči / VPM 2006	Počet uchazečů 2007	Hlášená VPM 2007	Uchazeči / VPM 2007	MN 2006	MN 2007
Mikroregion Zlín	6 434	1 901	3,4	5 084	1 489	3,4	6,6	5,2
Zázemí Zlína (bez měst)	2 135	371	5,8	1 719	334	5,1	7,6	6,1
Zlínský kraj	25 442	5 111	5,0	20 040	6 683	3,0	8,5	6,7
ČR	448 439	92 010	4,9	354 878	138 504	2,6	8,5	7,8

Míra nezaměstnanosti i počet uchazečů na 1 volné pracovní místo však k 31.12.2008 podle průběžných dat z Integrovaného portálu MPSV představuje podstatně vyšší hodnoty než ukazoval trend z roku 2006 a 2007. Tento zvrat je způsoben zejména dopady finanční krize na ekonomiku ČR a také Zlínského kraje (problémovým odvětvím jsou především obory navázané na automobilový průmysl – např. Barum Continental Otrokovice). Indikativní přehled vývoje registrované míry nezaměstnanosti za jednotlivé správní obvody ORP (které spadají do zázemí Zlína) je uveden v Tab. 12. Přestože se na vybraném vzorku časové řady projevují sezónní

nerovnosti (úbytek poptávky po pracovnících ve stavebnictví, sezónní služby apod.), je patrný stoupající nárůst nezaměstnanosti. Ten je však ve všech správních obvodech ORP pod hranicí průměru ČR i Zlínského kraje, pouze u nejvýchodnější části (ORP Valašské Klobouky) dosahuje značně nadprůměrné registrované MN. Nejnižší MN je u největších sídel a v jejich těsné blízkosti (Zlín, Vizovice, Otrokovice).

Obr. 13: Míra nezaměstnanosti zázemí Zlína v roce 2007 (zpracováno autorem podle dat GIS prostorové analýzy 2007)

Tab. 12: Vývoj registrované míry nezaměstnanosti v relevantních SO ORP od září 2008 do února 2009 (zdroj: Integrovaný portál MPSV, 2009)

Region SO ORP	září	říjen	listopad	prosinec	leden	únor
Luhačovice	4,4	4,2	4,4	5,3	6,2	6,8
Otrokovice	5,0	4,8	4,7	5,3	6,2	6,9
Valašské Klobouky	7,7	7,6	7,9	9,4	11,0	11,9
Vizovice	3,9	3,7	3,8	4,5	5,5	6,3
Zlín	4,0	3,7	3,8	4,2	4,9	5,4
Zlínský kraj	5,4	5,3	5,4	6,1	7,2	8,0
ČR	5,3	5,2	5,3	6,0	6,8	7,4

Závěrečnou částí subkapitoly věnované geografické analýze trhu práce je přehled nejvýznamnějších zaměstnavatelů k 31.12.2008. Jelikož se jedná o oblast, jenž je značně závislá na svém nodu (zlínské aglomeraci), sídlí všichni nejvýznamnější (co do počtu zaměstnanců) zaměstnavatelé ve Zlíně, resp. Otrokovcích. V obcích zázemí Zlína (bez statutu města) nesídlí žádný podnik zaměstnávající více než 250 zaměstnanců. Ve „městských“ sídlech mikroregionu Zlín pak mezi největší zaměstnavatele patří ze sektoru služeb Česká pošta, Dopravní společnost Zlín-Otrokovice, Krajská nemocnice Tomáše Bati, Lázně Luhačovice a Univerzita Tomáše Bati. V

sektoru průmyslu a stavebnictví jsou nejvýznamnějšími zaměstnavateli Barum Continental, Fatra Napajedla, GASI Zlín, TAJMAC-ZPS, greiner packaging Slušovice a BC Logistics. Tabulku největších zaměstnavatelů nad 1000 zaměstnanců (podle dat v databázi HBI, 2009) uvádí Tab. 13²⁹.

Tab. 13: Největší zaměstnavatelé Zlínska v roce 2007 (zdroj: HBI, 2009)

	Počet zaměstnanců
Barum Continental, s.r.o.	4700
CE Wood, a.s.	3500
Bat'a, a.s.	1500
Fatra, a.s.	1480
TAJMAC-ZPS, a.s.	1100

5.4 Zemědělství a lesnictví

Zemědělství bylo v minulosti dominantní funkcí venkova a i dnes je tento pojem spojován s rurálními oblastmi (mnozí autoři jej považují za typický znak venkova – např. R. Perlín, 1998 nebo A. Věžník, 2007). Od čistě produkční funkce zemědělství se v současné době přechází k jeho jiným aspektům, kterými jsou např. krajinotvorné, agroenvironmentální a jiné mimoprodukční funkce (A. Věžník, 1993). Do agrárního sektoru lze zařadit také péči o lesy a vody a s nimi související činnosti (myslivost, rybaření, včelařství). Jelikož agrární sektor představuje hlavní proud dynamiky rozvoje venkova, je mu v této části diplomové práce věnována větší pozornost s ohledem na možné návrhy řešení dopadů ekonomické krize na zemědělský sektor.

Zemědělství jako takové v současném tržním prostředí funguje na bázi subvencí regionálního, národního i nadnárodního charakteru. Pod regionálními subwencemi je možné si představit podporu místních produktů (tedy nepřímá nefinanční podpora), národní dotace představují finance z rozpočtu ČR a nadnárodní zdroje jsou spojené se společnou zemědělskou politikou EU³⁰. Formy dotací z Evropské unie se od roku 2007 diverzifikují a zemědělství je odděleno od venkova (do té doby součástí Evropského zemědělského a orientačního fondu³¹). V současnosti fungují dva fondy, které financují dva hlavní pilíře nové politiky rozvoje venkova a zemědělství – Evropský zemědělský záruční fond (EAGF) doplněný rybářským fondem a Evropský zemědělský fond rozvoje venkova (EAFRD). Spojnicí obou oddělených směrů (tedy zemědělství a venkova) zůstal program LEADER+, který uplatňuje zásady subsidiarity a podporuje místní akční skupiny.

Zemědělci mají také možnost čerpat finance z agroenvironmentálních programů. Ty podporují zejména ekologizaci a biologizaci zemědělství s ohledem na tvorbu a ochranu životního prostředí. Kromě přímé finanční podpory je možné také žádat o dotaci úroků z úvěrů, které poskytuje Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF).

Vyjma výše uvedených dotací dostávají zemědělské subjekty také přímé platby. Ty jsou v České republice uskutečňovány přes Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) a jsou poskytovány na jednotku plochy (SAPS). Nová společná zemědělská politika však do budoucna počítá s

29 Stav v roce 2007, dopady finanční krize způsobily vážné existenční problémy firmě CE Wood zabývající se zpracováním dřeva a výrazně ubylo také zaměstnanců firmy Barum Continental, Fatra Napajedla a TAJMAC-ZPS.

30 Tzv. CAP, tedy Common Agricultural Policy.

31 Tento fond měl dvě sekce (záruční a orientační). Do roku 2006 mohli zemědělci využívat podpůrných programů z Operačního programu Rozvoje venkova a zemědělství (OP RVMZ), který byl hrazen z orientační sekce EAGGF; a Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP), hrazeného z garanční sekce EAGGF.

přímými platbami nikoliv na jednotku plochy ale na farmu. Tento systém (SPS) je již realizován v EU-15 (+ Slovinsko, Malta). Přímé platby na plochu jsou navyšovány národními doplňujícími platbami (TOP-UP) či příspěvky na hospodaření v méně příznivých oblastech (LFA). Tato navýšení lze získat jen v některých případech jako dorovnávací platby (z důvodu nerovnoměrnosti plateb SAPS v EU) za předpokladu již obdržených SAPS.

Předpoklady pro zemědělskou prvovýrobu jsou v území značně odlišné. Zatímco oblasti úrodných úvalů³² poskytují značně široké možnosti s předpokladem pro příměstské zemědělství a pro pěstování kvalitní potravinářské pšenice, sladovnického ječmene, polní zeleniny a cukrovky, na svažitéjších a vyšších terénech ve střední části území (okolí Vizovické vrchoviny) se hojně pěstuje ovoce (především jablka a švestky). Jižní část území je typická pěstováním vinné révy (severní Slovákko). Vyšší polohy jsou (v jižním Valašsku) historicky spojeny s pastevectvím (a živočišnou výrobou), přičemž kromě standardního chovu skotu se zde ve větší míře chovají ovce (východní část oblasti) a na Tumačovsku a Napajedelsku také koně.

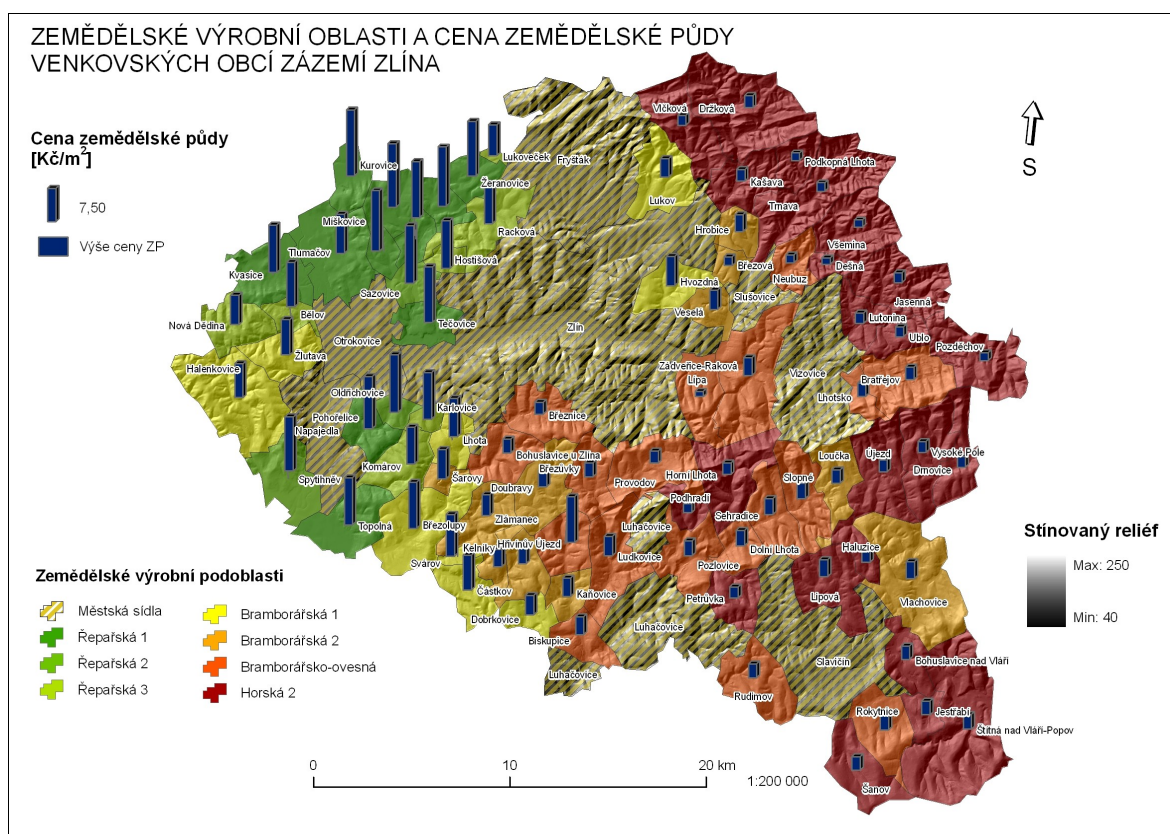
Předpoklady pro zemědělskou výrobu (zejména rostlinnou) reflektují i průměrné ceny zemědělské půdy (ZP). Cena zemědělské půdy je určována svojí zemědělskou hodnotou, která je vyjádřena tzv. BPEJ (bonitovanou půdně ekologickou jednotkou³³). Tržní cena pozemku však kromě BPEJ zohledňuje např. i podmínky nájemní smlouvy, polohu pozemků v krajině a atraktivitu lokality, celkovou výměru a počet samostatných pozemků, tvar pozemků, přístup k pozemkům, průběh pozemkových úprav v lokalitě, evidenci pozemků, konkurenci mezi kupujícími v dané lokalitě apod. Tržní cena se v České republice nejčastěji pohybuje v rozmezí od 7-15 Kč/m² zemědělské půdy (to je obvykle 80 – 300 % z úřední ceny). V rámci studovaného území dosahuje průměrná cena zemědělské půdy 5,49 Kč/m², přičemž maxima (Kurovice – 14,30 Kč/m²) jsou patrná v západní části území (podél nivní linie řeky Moravy) a minima (Lípa – 1,15 Kč/m²) v podhorské oblasti východního celku.

Zemědělské výrobní oblasti (ZVO) jsou zastoupeny prostřednictvím 3 kategorií – řepařská, bramborářská a horská oblast. Řepařská oblast zaujímá cca 1/3 rozlohy a je situována výhradně v západní části území, přičemž její osu tvoří řeka Morava. Řepařské oblasti také odpovídá nejvyšší cena zemědělské půdy (podle vyhlášky Ministerstva financí č. 3/2008 Sb. s účinností od 1.2.2008 se změnami dle vyhlášky Ministerstva financí č. 456/2008 Sb. s účinností od 1.1.2009). Střední části zájmové oblasti dominuje bramborářská výrobní oblast, která na východě území přechází v horskou oblast. Půdy na východě území jsou také klasifikovány jako horské, resp. specificky znevýhodněné zemědělské oblasti (podle systému klasifikace LFA) a je pro ně tedy soustředěna podpora (v zemědělské činnosti). Horským podmínkám odpovídá také cena půdy, která se v těchto místech pohybuje pod 3 Kč/m².

Kartografická vizualizace cen zemědělské půdy ve vztahu k zemědělským výrobním oblastem je ilustrována na Obr. 14 vč. znázornění průběhu reliéfních struktur (metodou tzv. stínovaného reliéfu). Metoda analýzy reliéfu ve vztahu k rozložení zemědělských výrobních oblastí je pokročilou funkcí GIS, jenž umožňuje detailněji studovat závislost cen ZP a ZVO na charakteru reliéfu.

32 Problémová je však aplikace zemědělské činnosti bezprostředně u břehové vegetace Moravy - v její nivě. Zejména rok 1997 představoval letní období povodní, které oblast několikrát zasáhly i v následujících letech. Nejedná se přitom o výjimečnou událost, neboť jarní i letní povodně jsou přirozenou charakteristikou nivy, která je výhradním teritoriem řeky (často narušovaným lidskými aktivitami).

33 BPEJ vyjadřuje pomocí pětimístného číselného kódu hlavní půdní a klimatické podmínky (které mají vliv na produkční schopnost zemědělské půdy a její následné ekonomické ohodnocení).

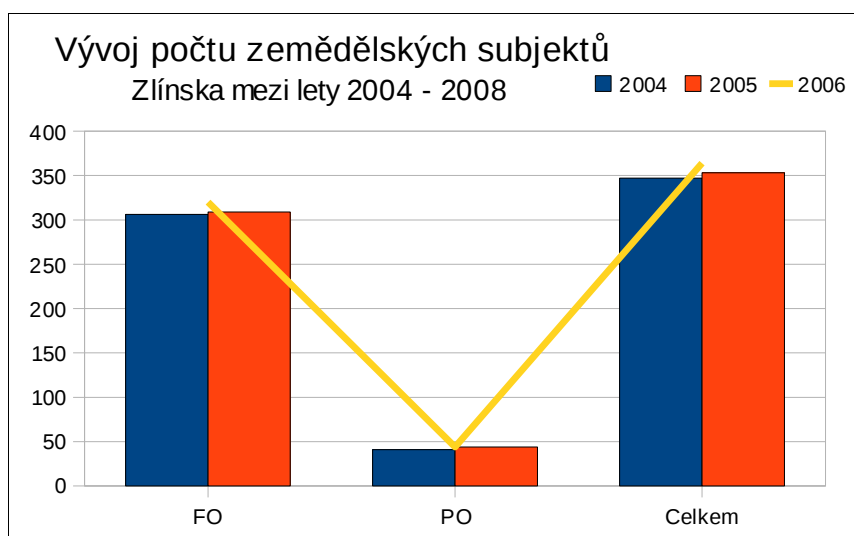

Obr. 14: Prostorová vizualizace rozložení zemědělských výrobních oblastí (resp. podoblastí), cen zemědělské půdy a charakteru povrchu v obcích Zlínska k 1.1.2009 (vlastní zpracování na podkladě dat VÚZE, 2008)

Jedním z indikátorů rozvoje zemědělství oblasti je výše obdržených dotací a počet aktivních zemědělských subjektů. Podle statistik, které jsou veřejně přístupné na Státním zemědělském a intervenčním fondu (SZIF) a registru Ministerstva zemědělství ČR (MZe) je od roku 2004³⁴ patrný růst zemědělských subjektů obcí v zázemí Zlína a to jak u podniků fyzických osob (tzv. SHR – samostatně hospodařících rolníků – podniky FO) tak u podniků právnických osob (před rokem 1989 jednotná zemědělská družstva, dnes jen družstva nebo společnosti s ručením omezeným, resp. akciové společnosti – podniky PO). Počet zemědělských subjektů je u podniků FO stabilně stoupající, u podniků PO stagnuje (nárůst byl zaznamenán v roce 2005 plným přechodem na národní dorovnání TOP-UP v rámci přímých plateb na plochu).

Podíl obdržených dotací vykazuje od roku 2004 také stoupající trend, přičemž svého vrcholu dosáhl v roce 2007 a od té doby mírně klesl (což je v kontradiktu se stoupajícím počtem zemědělských subjektů). Z řad právnických osob oblasti jasně dominuje společnost LUKROM, která se soustředí na všechny druhy zemědělské činnosti (vč. činnosti nezemědělské jako je např. těžba šterkopísku, výstavba datových sítí či aktivity ve fotbalovém klubu FC TESCO MA Zlín, a.s.). Skupina Lukrom, která je soustředěna kolem podniku Lukrom Lípa, ovládá farmy bývalých zemědělských družstev napříč Zlínským krajem a patří mezi hlavní aktéry agrárního trhu nadregionálního významu. Sídlo Lukromu je v Lípě. Přehled nejvýznamnějších příjemců zemědělských subvencí je uveden v Tab. 14 (kurzívou jsou zvýrazněni SHR sídlící mimo území mikroregionu, avšak podnikající i na pozemcích zájmového území), grafické znázornění vývoje a struktury dotačního trhu je na Obr. 15, Obr. 16 a Obr. 17.

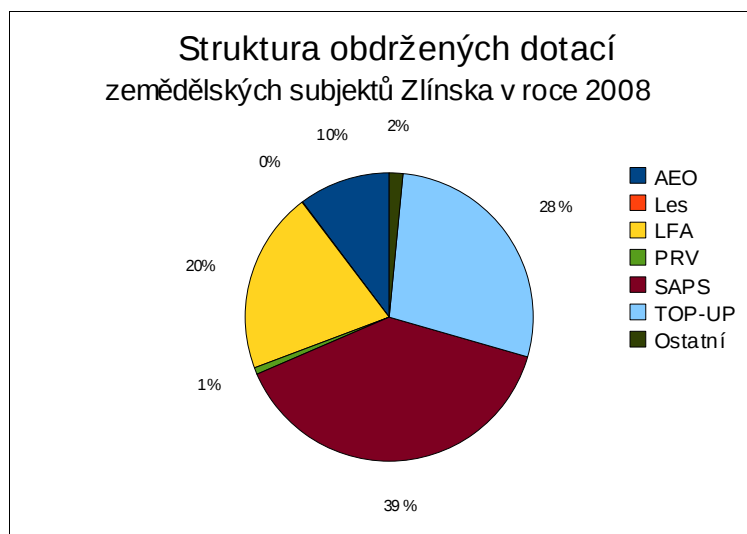
³⁴ Tento rok byl vybrán jako výchozí z důvodu přistoupení ČR k Evropské unii a postupné aplikaci Společné zemědělské politiky EU.

Obr. 15: Vývoj počtu zemědělských subjektů fyzických a právnických osob zájmového území (vlastní zpracování dle dat SZIF, 2009)

Tab. 14: Nejvýznamnější příjemci zemědělských dotací Zlínska v roce 2008 (zdroj: SZIF, 2009)

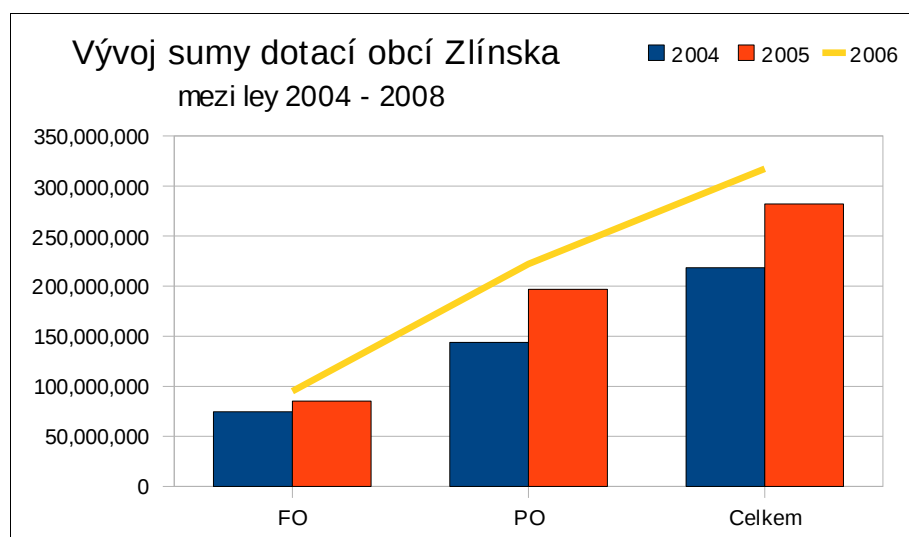
Jméno FO	Sídlo	Dotace [Kč]	Název PO	Sídlo	Dotace [Kč]
Svízela Josef	Velký Ořechov	7 074 112	LUKROM plus s.r.o.	Lípa	27 076 441
Lysák Pavel	Brumov-Bylnice	5 937 545	Zálesí a.s.	Luhačovice	20 897 797
Bartoš Antonín	Zlín	4 398 695	Javorník - CZ s.r.o.	Štítná/Vláří-Popov	14 294 342
Žák František	Zlín	3 809 036	ZEMET, spol. s r.o.	Tečovice	13 852 783
Švéda Jan	Poteč	3 584 219	Plemenářské služby a.s.	Otrokovice	13 465 456

Obr. 16: Struktura zemědělských dotací v roce 2008 (vlastní zpracování podle dat SZIF, 2009)

Struktura jednotlivých dotací (jak je uvedena na Obr. 16) je vztažena k poslednímu uzavřenému kalendářnímu roku, tj. k 31.12.2008. Přestože znázorňuje roční strukturu vyplacených dotací, lze ji považovat za indikativní, neboť podobnou strukturu (rozdělení) vykazovaly i minulé roky (vyjma roku 2004, kdy ještě ne zcela probíhaly přímé platby na plochu). Nejvýznamnější podíl v této struktuře mají přímé platby na plochu nárokové (SAPS) a národní dorovnávání TOP-UP. Celkem tvoří 67 % všech vyplacených zemědělských dotací. Třetí nejvýznamnější položkou jsou dotace do méně úrodných oblastí (LFA), které jsou v území značně nerovnoměrně rozloženy – zatímco na východě území tvoří více než třetinu všech obdržovaných dotací, na západě představují nulovou hodnotu. Tento fakt je dán přírodními podmínkami, které jsou pro zemědělství v západní části území znatelněji příznivější.

Podíl dotací na agroenvironmentální opatření je stabilně okolo 10%, což představuje mírně neuspokojivý stav – investice do AEO jsou žádanou částí multifunkčního zemědělství, jehož jednou z priorit je právě tvorba a obnova zdravé venkovské (kulturní-zemědělské) krajiny. Přístup k šetrnému využívání krajiny je důležitý zejména v úzkém pruhu lemujícím vodní tok Moravy, který má intenzivním zemědělským využíváním značně snížený koeficient ekologické stability (J. Trojan, 2007), což se projevuje např. retenční schopností krajiny v případech zvýšené vodní hladiny řeky.

Obr. 17: Vývoj počtu obdržovaných dotací zemědělských subjektů Zlínska (vlastní zpracování podle SZIF, 2009)

Součástí této kapitoly byl i vlastní terénní průzkum, který spočíval v dotazníkovém šetření modelového podniku právnické osoby (s důrazem na zjištění lokálních/regionálních potřeb) a řízeném rozhovoru představitelů Agrární komory Zlínského kraje (s důrazem na zachycení aktuálních makro podmínek současného stavu zemědělství v období hospodářské instability).

Za modelový podnik bylo zvoleno Družstvo Zádveřice-Raková, jenž patří mezi 10 největších podniků právnických osob venkovské oblasti zázemí Zlína. Z výsledků dotazníkového šetření (vzor je uveden v Příl. 2) vyplývá, že Družstvo Zádveřice-Raková působí v oblasti zemědělské výroby již 17 let a je jedním z nejstarších nově vzniklých (tedy netransformovaných) družstev v zájmovém území. V roce 2008 tento podnik obdržel dotace v celkové výši 6,5 mil. Kč.

Družstvo Zádveřice-Raková se sídlem v Zádveřicích hospodáří na katastrech více obcí, což je na Zlínsku běžnou záležitostí (v případě modelového subjektu to jsou obce Zádveřice, Raková a Klečůvka). Celková obhospodařovaná plocha přesahuje 800 ha. V oblasti primárního sektoru národního hospodářství patří mezi větší zaměstnavatele (zaměstnává 55 osob).

Zemědělská činnost tvoří 90 % aktivit podniku, přičemž zbylých 10 % tvoří tradiční

aktivity zemědělských družstev v oblasti autodopravy, pronájmu nebytových prostor (jedna z možností využití revitalizovaných zemědělských brownfieldů) a drobné strojírenské práce (v souvislosti se strojírenskou tradicí ZPS³⁵ na Zlínsku přetrvává v zemědělských podnicích strojírenská „divize“). V modelovém podniku Družstva Zádveřice-Raková převládá zemědělská výroba, přičemž hlavním odběratelem je zároveň konkurenční podnik – Lukrom Lípa. Podle slov zástupců Družstva Zádveřice-Raková představuje Lukrom velmi silného aktéra v oblasti zemědělských komodit a velká část podniků fyzických i právnických osob jsou jeho dodavateli

Rostlinná i živočišná výroba odpovídá lokalizaci družstva, přičemž z rostlinné výroby převládají ozimá a jarní pšenice, oves a silážní kukuřice. Živočišná výroba je zastoupena pouze chovem skotu, přičemž jak u rostlinné, tak u živočišné výroby došlo k poklesu vzhledem k roku vzniku (roku 1992). U skotu představoval pokles z 1100 kusů na současných 650. Snížením stavu skotu tak vznikly nevyužité volné kapacity (pro cca 300 kusů skotu), které v současnosti lze označit jako nově vznikající brownfields.

Jako bariéry rozvoje zástupci zemědělského podniku značily nesplněné restituční a transformační podíly (což je spíše výjimečné a v současnosti se na Zlínsku příliš nevyskytuje) a především vlastní nevyhovující ekonomickou situaci.

V otázkách dalšího rozvoje označují zástupci zemědělského podniku jako klíčové otázky přímé platby na plochu, které jsou pro ně existenční. Družstvo ví i o jiných možnostech dotací, nicméně je nevyužívá (a neumí využívat).

Z dotazníkového šetření vyplynula jasná potřeba modelového družstva orientovat se i na jinou než zemědělskou výrobu a zejména čerpat i jiné než nárokové dotace na plochu (SAPS a TOP-UP³⁶). Současně z něj lze vyvodit hierarchii postavení jednotlivých zemědělských družstev – přestože Družstvo Zádveřice-Raková patří mezi 10 největších podniků právnických osob, je částečná závislá na jednom ze dvou největších zemědělských subjektů Zlínska – Lukromu Lípa.

Regionální politika v zemědělství je bez přímého finančního zásahu kraje či obcí. Zatímco podle informací Agrární komory Zlínského kraje byly soustavně zvyšovány vstupy do zemědělské prvovýroby (např. u obilovin odpovídaly vstupy v roce 2004 2200 Kč/ha, v roce 2006: 3200 Kč/ha), současné tržní mechanismy vlivem poklesu poptávky ceny zemědělských komodit klesají. Pokles se týká zejména živočišné výroby (což dokazují i statistiky modelově vybraného podniku, u nějž bylo provedeno dotazníkové šetření). Právě pokles živočišné výroby může být zejména pro východní část území klíčový.

Vliv regionálních municipalit je možný spatřovat v tzv. nepřímé podpoře (zatímco na národní úrovni³⁷ je možné např. posílit roli PGRLF – např. formou obnovení dotačního titulu PROVOZ nebo zvýšením stávající úrovně dotací u programu „Podpora zemědělského pojištění“). Tu lze realizovat mj. popularizací a propagací regionálních zemědělských výrobků – Perla Zlínska (mléčné, masné a pekárenské výrobky), Dožínky, Den ovcí v Prlově apod.

Regionální intervence by však měly být jen doplňkem správné zemědělské praxe, přičemž tato stále není plně dodržována. Intenzita zornění je stále na relativně vysoké úrovni (což lze prokázat např. sofistikovanými analýzami GIS při modelaci nadmořské výšky ve vztahu ke kategorii land use), zejména v nivě Moravy se nerespektují přirozené přírodní limity. Snižování počtu hospodářských zvířat by podle A. Rybky a M. Šťastného (1998) mělo být doprovázeno zvyšováním jejich welfare, což povede ke zvýšení jakosti i kvantity výsledného produktu (např. mléka u skotu). Podle stejných autorů je také možnost přiklonit se k metodám tzv. precizního zemědělství, které efektivitu produkce prostřednictvím digitálních technologií účinně zvyšuje.

35 Závody přesného strojírenství, tradiční kovoobráběcí a strojírenský podnik Zlína, jenž měl spoustu odštěpných a přidružených závodů právě v areálech zemědělských družstev.

36 U národního dorovnání TOP-UP je problém, že nedosahuje v přepočtu na velkou dobytčí jednotku (VDJ) úrovně zemí EU-15.

37 Na celorepublikové úrovni lze stimulovat zemědělskou aktivitu i jinými činnostmi, jejichž průchodnost je však diskutabilní (a totéž platí i o jejich účinnosti). Jedná se např. o zavedení etického kodexu supermarketů, podpory alternativních zdrojů paliv, zvyšování objemu intervenčního nákupu potravin, většího zapojení institucí jako ČEB a EGAP apod.

5.5 Průmysl a stavebnictví

Sekundér, který je v rámci této kapitoly chápán jako agregace hospodářských odvětví průmyslu a stavebnictví, je ve studovaném území významným činitelem zejména z historického hlediska. Při studiu průmyslu (který tvoří těžba nerostných surovin, zpracovatelský průmysl a výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody) není možné opomenout jádrovou oblast venkovského zázemí Zlína, tedy nodální aglomeraci Zlín-Otrokovice-Napajedla.

Podle dat Centra regionálního rozvoje v Brně (Průmysl 1987, XLS soubor) byl v minulosti zcela dominantní kožedělný (zvláště obuvnický) a chemický průmysl. Pro lepší srovnatelnost na vyšších územních celcích a vzhledem k dostupnosti dat je v úvahu porovnáván celý okres Zlín³⁸. Jak vypovídá Tab. 15, Index specializace pro kožedělný průmysl představoval hodnotu 12,68 v okrese Zlín (zatímco hodnota ČR byla 0,03). Pokud bychom index specializace agregovali s textilním a oděvním průmyslem pak bychom došli k hodnotě 4. Přes zjevnou možnou agregaci těchto tří odvětví (textilní, oděvní a kožedělný průmysl) byl kožedělný průmysl vyčleněn zvlášť, neboť na něm lze evidentně demonstrovat změnu orientace průmyslové výroby. Velmi vysoký index specializace vykazovalo také odvětví chemického a gumárenského průmyslu.

Tab. 15: Počty pracovníků v průmyslových odvětvích v okrese Zlín a ČR v roce 1987 (vlastní výpočty podle dat CRR, 2005)

	Okres Zlín	ČR	Podílové hodnoty ZL	Podílové hodnoty ČR	Index specializace
Průmysl celkem	49 010	2 114 882	-	-	-
Průmysl paliv	130	204 978	0,00	0,10	0,03
Energetický průmysl	474	57 470	0,01	0,03	0,36
Hutnictví	48	145 733	0,00	0,07	0,01
Chemický a gumárenský průmysl	8 964	118 971	0,18	0,06	3,25
Strojírenství	12 210	601 907	0,25	0,28	0,88
Elektrotechnický a elektronický p.	2 248	140 881	0,05	0,07	0,69
Průmysl stavebních hmot, sklo, ker.	214	125 023	0,00	0,06	0,07
Dřevozpracující průmysl, papír a cel.	1 309	105 702	0,03	0,05	0,53
Kovodělný průmysl	390	112 622	0,01	0,05	0,15
Textilní, konfekční průmysl	56	210 656	0,00	0,10	0,01
Kožedělný průmysl	19 821	67 439	0,40	0,03	12,68
Polygrafie	331	17 077	0,01	0,01	0,84
Potravinářský průmysl, tabák, mraz.	1 504	144 959	0,03	0,07	0,45
Ostatní	1 311	58 464	0,03	0,03	0,97

Jak vyplývá z výše uvedené tabulky, odvětví kožedělného a chemického (vč. gumárenského) průmyslu zaměstnávala přes 65 % veškerých pracovníků zaměstnaných v průmyslu. Jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, většina průmyslové výroby byla lokalizována do tří největších měst – tedy Zlína (tehdejšího Gottwaldova), Otrokovic a Napajedel. Nicméně v rámci

³⁸ Jak vyplývá z komparační mapy na Obr. VI Příl. 1 diplomové práce, je tato aproximace legitimní vzhledem k dostatečně velkému překryvu zázemí Zlína s okresem Zlín (z okresu Zlín jsou de facto vyloučena jen menší sídla v okolí subregionálního centra Valašských Klobouk).

socialistického konceptu hospodářství a tendencí k nivelizaci rozložení aktivit v území lze v oblasti vypořovovat i sekundární centra průmyslové výroby lokalizované v prostoru „jižního Valašska“ - tedy v okolí Slavičína. Zatímco centrálnímu jádru dominovaly kožedělný průmysl (reprezentovaný podnikem SVIT Gottwaldov) a chemický (FATRA Napajedla) a gumárenský (BARUM Rudý říjen Otrokovice), na Slavičíně převažovala strojírenská výroba (Vlárské strojírny) v konzistenci s odštěpnými závody Svitů (Tab. 16).

Tab. 16: Největší zaměstnavatelé zázemí Zlína v roce 1987 (Zdroj dat: CRR, 2005)

Podnik	Hl. sídlo	Počet pracovníků
SVIT Gottwaldov	Zlín	17631
ZPS Gottwaldov	Zlín	5288
BARUM Rudý říjen	Otrokovice	3955
FATRA Napajedla	Napajedla	2609
Vlárské strojírny Slavičín	Slavičín	2254
MORAVAN Otrokovice	Otrokovice	1797
ČKD Praha (závod Slavia Napajedla)	Praha	1142

V případě, že bychom v úvahu brali pouze venkovská sídla zázemí Zlína, byli největší průmysloví zaměstnavatelé v obcích Tlumačov (zde měl odštěpný závod Kovošrot Brno a TOFA Semily) a Biskupice (cihelna patřící do skupiny Hodonínských cihelen).

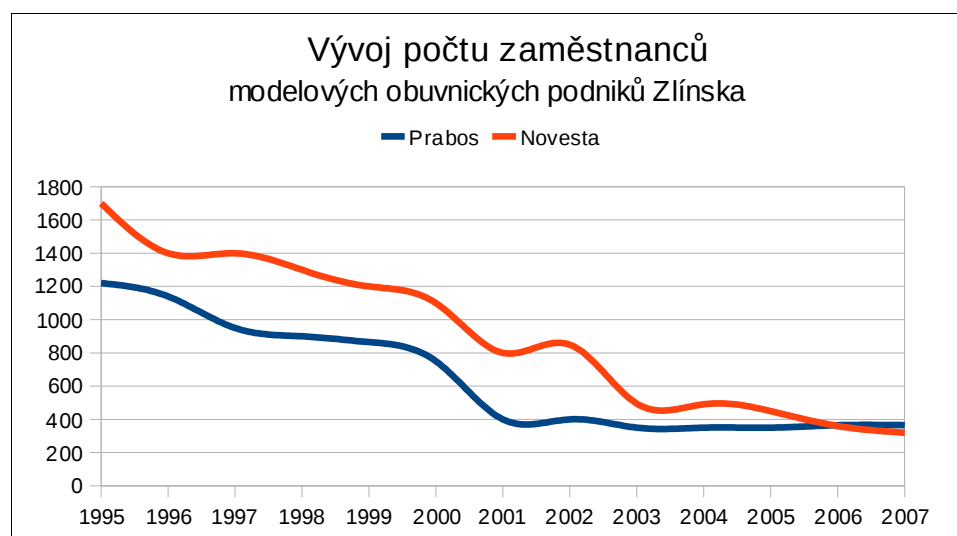
Jako komparační rok byl zvolen r. 2003 pro lepší dostupnost dat (data ČSÚ upravená o hodnoty zaměstnanosti zjištěné CRR). Index změny zaměstnanosti v jednotlivých průmyslových odvětvích vypovídá o zcela jasné reorientaci průmyslové výroby Zlínska (Tab. 17). Nejen že došlo k celkovému poklesu zaměstnanosti v průmyslu (vysvětlované terciarizací hospodářství), ale změnila se především struktura zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích.

Nejvýznamnější pokles je patrný u samostatného kožedělného průmyslu. Privatizace a postupné rozdělení SVITu mělo závažné důsledky na zaměstnanost a sílu tohoto odvětví v regionu, přičemž SVIT (jako bezpochyby nejvýznamnější zaměstnavatel) byl ve složitých transformačních procesech štěpen do několika podniků, z nichž většina upadla do konkurzu. Největším podnikem byla společnost CEBO, která zaměstnávala téměř 4000 zaměstnanců (HBI, 2008), avšak po atentátech z 11. září 2001 zcela ztratila hlavní odbyt (americký Timberland) a byl na ni vyhlášen konkurz. V současnosti nejvýznamnějším podnikem je společnost GASI, s.r.o. vyrábějící komponenty pro rakouský GABOR a německý SIOUX. Demonstrace vývoje počtu zaměstnanců ve dvou dalších modelových podnicích (Prabos Slavičín a Novesta³⁹) je vyobrazena na grafu u Obr. 18. Z tohoto grafu vyplývá jasně klesající tendence počtu zaměstnanců v obuvnickém sektoru, která je dána zejména poklesem poptávky a také růstem konkurence (zvláště z asijských trhů).

39 V konkurzu.

Tab. 17: Index změny struktury zaměstnanosti v jednotlivých průmyslových odvětvích okresu Zlín (Zdroj: ČSÚ 2003, resp. CRR 2005)

	1989	2003	Index změny
Průmysl celkem	49 010	35 004	71,42
Paliva a energetika	604	1 657	274,34
Hutnictví a kovo	438	3 880	885,84
Chem. a gum. prům.	8 964	7 218	80,52
Strojírenství	12 210	6 353	52,03
Elektrotechnika	2 248	896	39,86
Stavební hmoty, sklo/ keramika	214	246	114,95
Dřevozpracující, papír a cel.	1 309	2 913	222,54
Textil a konfekce	56	1 078	1 925,00
Koždělný	19 821	5 164	26,05
Polygrafie	331	299	90,33
Potravinářství	1 504	2 574	171,14
Ostatní	1 311	2 726	207,93

Obr. 18: Zaměstnanost v koždělném průmyslu, case study Novesta & Prabos (vlastní zpracování podle dat HBI, 2008)

Nárůst zaměstnanosti v průmyslu je zaznamenán naopak u textilu a konfekce (velké množství menších firem, často se zkušenostmi z různých provozoven SVITu) a také u kovodělného průmyslu a hutnictví (odštěpení a poptávka po slévačských provozech bývalého ZPS). I přes transformační problémy si velmi výraznou pozici zachoval chemický a gumárenský průmysl. FATRA Napajedla a BARUM Otrokovice patří stále mezi nejvýznamnější zaměstnavatele Zlínska (Tab. 13). Struktura zaměstnanosti dle jednotlivých územních celků (mikroregionu Zlína i obcí) je graficky i tabelárně zachycena v analytické kapitole 5.3 Trh práce a potenciál lidských zdrojů.

V případě stavebnictví před rokem 1989 působil na Zlínsku podnik Průmyslové Stavby

Gottwaldov (vzniknuvší již za éry obuvnických závodů Tomáše Bati), který se úspěšně transformoval a v současnosti patří v rámci koncernu PSG-International mezi nejvýznamnější stavitelské firmy. Další konkurenční stavitelskou firmou je Zlínstav, který je rovněž podnikem nadregionálního významu zaměstnávajícím více než 700 zaměstnanců.

Z implikací, provedených na základě výše diskutované analýzy vývoje průmyslu na území Zlínska, vyplývá následující:

-Dříve zcela jasně specializované území na kožedělný průmysl v současnosti vykazuje jen minimální zaměstnanost v tomto odvětví. Historie i genius loci na Zlínsku udržuje již jen několik menších obuvnických podniků, které však neprodukují vlastní obuv (jedná se jen o kooperace).

-Chemický a gumárenský průmysl zůstal významnou dominantou Zlínska, neboť transformace podniku FATRA i BARUM proběhly za účasti zahraničního kapitálu (na rozdíl od SVITU) a mají relativně stálý odbyt na nových trzích. Je však nutné se orientovat i na jiné produkty, protože např. výroba pneumatik (BARUM Continental) je svázána s automobilovým průmyslem (tzv. multiplikačními efekty) a v případě krize automobilového průmyslu (pozorovaná mj. s krizí finančního trhu) může znamenat i negativní dopady pro gumárenský průmysl. Z toho důvodu je nutné zaměření i na jiná odvětví (jako logistiku apod.).

-Strojírenský průmysl po rozpadu ZPS hraje na Zlínsku stále důležitou roli, neboť části odštěpných závodů byly lokalizovány v menších sídlech a ty se po osamostatnění staly nezávislými podniky. Zejména kovoobráběcí a slévačské práce jsou v porovnání s minulostí v menších obcích podstatnými činiteli (jedná se o obce v těsné blízkosti zlínské aglomerace).

-Průmysl a stavebnictví je na rozdíl od zemědělství ještě více spjat se silnou pozicí nodální aglomerace Zlína a Otrokovic. Vyjíždka do zaměstnání v sekunděru je téměř u všech obcí v zázemí Zlína vyšší než dojíždka. Závislost na centru je tedy dominantním zjištěním a tvoří hlavní vazby na jádrovou oblast.

-Další rozvoj průmyslových podniků na Zlínsku je do velké míry závislý na diverzifikaci výroby a zejména tržní poptávky. Pro efektivnější přizpůsobování se novým výzvám trhu je nezbytné provádět operativní opatření vedoucí k rychlému nalezení optimálního řešení rozvoje. Investice do rozvoje pak musí směřovat v rámci kofinancování ze strukturálních fondů EU či za přispění státních/regionálních subvencí.

-Zejména po nezdařilé transformaci SVITU došlo k vytvoření brownfield přímo v centru města Zlína. Areál bývalého Svitu (znárodněného areálu Baťa) je v současné době zčásti využíván drobnými podnikatelskými subjekty a zejména státní správou a samosprávou, neboť ve 21. budově sídlí krajský úřad a finanční úřad, budova Úřadu regionální rady regionu soudržnosti NUTS II Střední Morava je umístěna v areálu také. Velká část však stále představuje nevyužitá plochy.

5.6 Služby a cestovní ruch

Vybavenost službami je parciálně diskutována v rámci kapitoly 5 Příl. 1. Účelem této kapitoly bylo identifikovat venkovská sídla, která plní roli subregionálního centra na základě zjišťování vybavenosti službami. Služby, které byly pro hodnocení použity, byly tyto:

- administrativní služby (sídlo obce s rozšířenou působností a sídlo pověřeného úřadu),
- střední škola,
- vyšší stupeň základní školy,
- finanční instituce (kamenná pobočka bankovního ústavu),
- pojišťovací instituce (kamenná pobočka pojišťovny),
- samostatný zdravotnický subjekt (tzn. minimálně stálá ordinace praktického lékaře),
- lékárna,
- koupaliště,
- kino,
- pošta.

Vezmeme-li v úvahu pouze neměstská sídla zázemí Zlína, pak vybavenost službami odráží populační velikost jednotlivých sídel v návaznosti na jejich vzájemné poloze (tzn. malou, avšak zachytitelnou roli zde hraje vzdálenost těchto sídel mezi sebou – tento faktor platí zejména pro zdravotnické, sociální a školské služby, kde výskyt dvou větších sídel blízko sebe často může znamenat lokalizaci služby jen v jednom sídle – příkladem necht' je obec Štítná nad Vláří-Popov, která i přes menší počet obyvatel je díky perifernější poloze vybavena větším počtem služeb obsluhujícím plošně větší území než např. města Slušovice a Fryšták v těsné blízkosti Zlína).

Z hlediska vybavenosti službami je v zázemí Zlína nejvýznamnější obcí Štítná nad Vláří-Popov, která vzhledem ke své poloze plní funkci subregionálního centra. Štítná nad Vláří-Popov tak významně doplňuje městská okolní centra (Slavičín, Brumov-Bylnice a Valašské Klobouky) především lokalizací služeb kulturně-zábavního významu, která ve vedlejších sídlech nejsou (koupaliště, kino).

Za službami relativně vybavená sídla lze dále na stejné subregionální úrovni (tzn. tato sídla obsluhují více okolních obcí) považovat i Tlumačov a Kvasice. Obě sídla patří do velikostní kategorie obcí nad 2000 obyvatel, ovšem vzhledem ke své poloze mají značně rozdílný vývoj. Zatímco Tlumačov ležící na hlavní spojnici Otrokovic a Přerova je z hlediska služeb zaměřen spíše na služby poskytující návštěvníkům (a projíždějícím) – typicky např. restaurace, servisy, čerpací stanice; Kvasice jsou (sice sousední) obcí ležící mimo hlavní komunikaci a poskytují služby výhradně místním obyvatelům a obyvatelům okolních obcí. Tento stav byl mj. potvrzen řízenými rozhovory s představiteli podniků poskytujících služby v obci Kvasice (drogerie, hostinec, samoobsluha).

Další venkovská sídla s vyšší vybaveností službami jsou Březolupy, Topolná, Vlachovice, Halenkovice, Lukov a Spytihněv. Většinou se jedná o sídla v západní části území a pouze Vlachovice představují obec východní části oblasti. Tato sídla již neplní funkci subregionálních center a obsluhují především vlastní obyvatele a příležitostně také obyvatele okolních vesnic (v omezené míře).

Cestovní ruch představuje velmi významnou šanci pro rozvoj jak venkovské části území, tak regionu jako celku (M. Stříbrná, 2005). Předpoklady pro cestovní ruch na území zcela nepochybně existují, klíčové je však jejich maximální využití s ohledem na trvale udržitelnou formu cestovního ruchu. K efektivnímu využití je nezbytné podporování marketingu jednotlivých oblastí (se společnými atraktivitami) a tuto podporu zaštiťují na krajských úrovních destinační společnosti, tzv. Centrály cestovního ruchu – CCR (v nichž má kraj své zastoupení). Zájmové území spadá pod působnost obecně prospěšné společnosti Centrála cestovního ruchu Východní Moravy (CCR VM).

Zájmové území se rozkládá na pomezí tří etnografických regionů – Hané, Slovácka a Valašska. Již tento střet predikuje zajímavé kulturní bohatství, které tvoří významnou devizu. Mezi nejvýznamnější atraktivity s vysokým turistickým potenciálem patří zejména:

- přírodně technická památka Baťův kanál,
- příznivé podmínky pro cykloturistiku,
- ojedinělá koncentrace chovu koní na Tlumačovsku a Napajedelsku – koňské trasy apod. (hipoturistika),
- nezaměnitelný folklór Valašska, Slovácka i Hané,
- lázeňský potenciál Luhačovicka,
- přírodní i kulturní dědictví.

Z výše vyjmenovaných potenciálních turistických cílů jsou nejvyhledávanější především lázeňské služby Luhačovicka. Přirozená destinace největších moravských lázní patří dlouhodobě k nejnavštěvovanějším místům regionu (CCR Východní Moravy, 2009). Luhačovice jako lázeňské město tak v sobě představují významnou akumulaci kapitálu plynoucí právě z cestovního ruchu. Vzestup zaznamenává rovněž plavba po Baťově kanálu a nebo hipoturistika, systematicky podporovaná Zlínským krajem v rámci projektu Hyjé (CCR Východní Moravy, 2009).

Cestovní ruch představuje zcela jistě žádanou formu rozvoje území a posílení dynamiky

růstu území. Z toho důvodu je také podporován v rámci regionálních operačních programů (součást strukturální politiky EU). Podpora cestovního ruchu tvoří nedílnou součást strategií rozvoje všech typů územních celků.

Formy podpory mohou nabývat dvojí podoby – investiční a neinvestiční. Jako investiční lze chápat investice do turistické infrastruktury (podnikatelské, veřejné či neziskové) – výstavby nových certifikovaných ubytovacích kapacit vč. rekonstrukcí, podporu doplňkových služeb cestovního ruchu (restaurační zařízení, parkoviště apod.) nebo investice do oprav kulturních památek atd. Neinvestiční projekty pak reprezentují propagaci regionu, jejich dílčích atraktivit či území jako celku. Zatímco investiční akce jsou zpravidla činěny individuálními subjekty (nejčastěji podnikateli), neinvestiční projekty jsou předkládány mikroregiony (dobrovolnými svazky obcí – DSO), krajem, obcemi či účelovými svazky a neziskovými organizacemi (NNO).

Synergie investičních a neinvestičních pobídek cestovního ruchu může vést k jeho posílení, otázkou však zůstává míra vnitřní potřeby rozvoje cestovního ruchu (diskutována s obyvateli modelových lokalit – viz. dotazníkové šetření v další části práce) a také míra negativních externalit, které z cestovního ruchu plynou (dopravní kongesce, zábor prostoru, degradace přírodních krajín, sociálně patologické jevy apod.).

Cestovní ruch na rozdíl od služeb, sekundéru či priméru není tak pevně svázán s jádrovým centrem a je rovnoměrněji rozložen do celé oblasti. Cestovní ruch také tvoří jak platformu pro podporu regionální politiky zemědělství (např. propagací místních výrobků), tak možnost základů pro efektivnější nastavení Programu rozvoje venkova.

5.7 Dopravní dostupnost

Doprava je důležitým prvkem utváření sídelního systému s přeneseným vlivem na regionální uspořádání geografické organizace společnosti. V regionálně rozvojových strategiích patří mezi prioritní oblasti (J. Rektořík, J. Šelešovský, 1999), z toho důvodu bývá podporována i v rámci tematických i regionálních operačních programů. Prostředky pro investice do dopravní infrastruktury pocházejí (podle serveru Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009) ve studovaném území výhradně z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF⁴⁰), které jsou čerpány prostřednictvím Operačního programu Doprava (velké nadregionální investice) a Regionálního operačního programu Střední Morava – ROP SM (většinou lokální-regionální význam). Zatímco investice z OP Doprava směřují např. do výstavby dálnice D1 coby napojení Zlínského kraje na páteřní síť ČR, investice z ROP Střední Morava lze rozdělit mezi následující aktivity (cit: Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009):

-Regionální dopravní infrastruktura:

-Silnice II. a III. třídy

-Letiště

-Veřejná doprava:

-Rozvoj integrovaného dopravního systému, přestupní terminály a zastávky

-Obnova vozidel železnic

-Obnova drážních vozidel - trolejbusy a tramvaje

-Obnova vozidel v systému veřejné dopravy

-Bezmotorová doprava

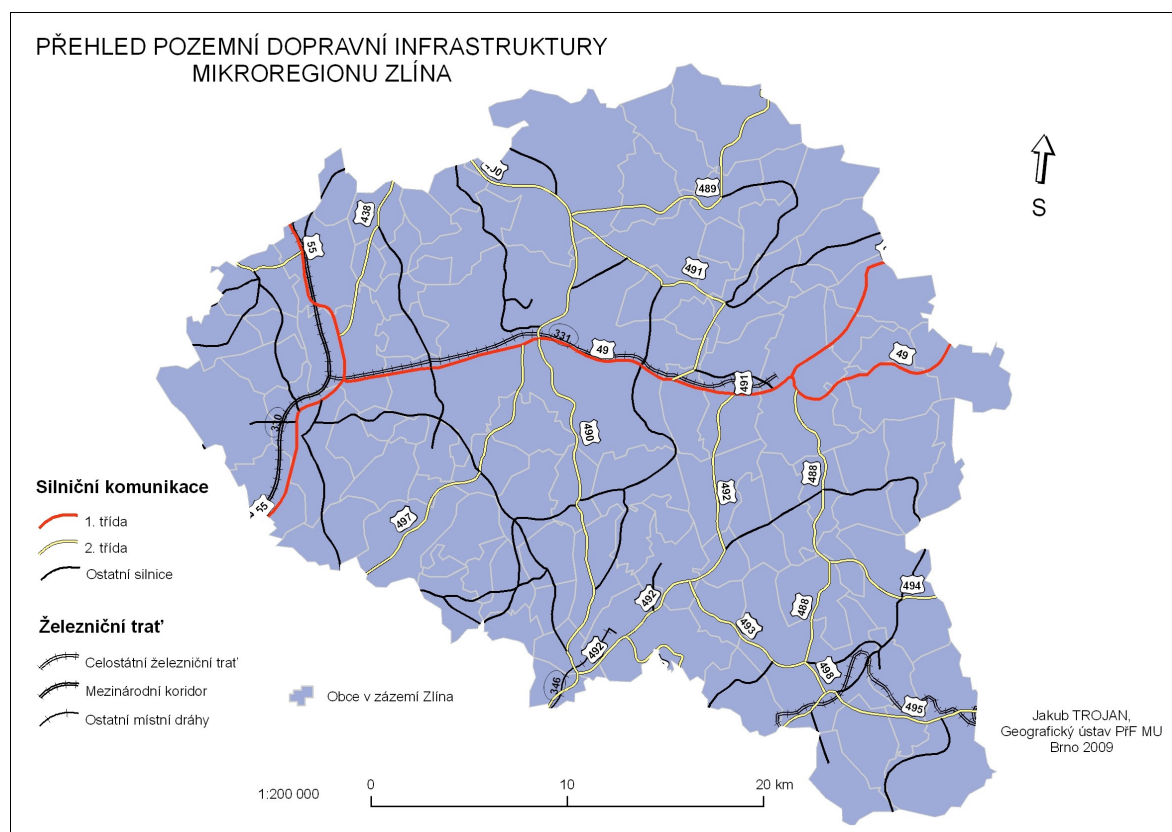
Jak vyplývá z výše uvedeného, jsou pro tvorbu strategických dokumentů lokálního/regionálního významu (strategie rozvoje obcí, mikroregionů atp.) důležitější vazby na ROP Střední Morava.

Z hlediska deskripce dopravní dostupnosti (coby podkladu pro potenciální plánování rozvoje dopravy) je následující část textu rozdělena do popisu stavu pozemní infrastruktury a doplněna analýzou dopravní dostupnosti jednotlivých sídel zázemí Zlína do centra, tj. do souměstí Zlín-Otrokovice-Napajedla.

40 European Regional Development Fund.

Podle naznačené dopravní sítě silniční a železniční dopravy na Obr. 19 patří Zlínsko mezi oblasti s poddimenzovaným stavem dopravní infrastruktury (což je dáno historický vývojem regionu). Pro studované území je klíčová zejména silniční doprava, která však na území nedisponuje (v současné době) dálničním přivaděčem. Tento stav je již řešen a dálnice D1 je v současnosti dovedena do Kroměříže s přerušením mezi Vrchoslavicemi a Kojetínem. V současnosti (k 1.4.2009) tedy v území neexistuje přímý dálniční úsek. Rychlostní silnice (označovány písmenem R před číslem silnice) se v území rovněž vyskytují jen v omezeném množství, konkrétně se jedná o nově vybudovaný (od r. 2007) východní obchvat Otrokovic označovaný jako R55 (na Obr. 19 ještě není zachycen, neboť podkladová topologická data -ArcČR 500- pocházejí z roku 2003 a ve svých atributech ještě nemají nový úsek zanesen). Rychlostní silnice R55 by měla sloužit jako přímé napojení na dálniční systém ČR (prostřednictvím přivaděče k D1). Z hlediska silniční infrastruktury je dále klíčová silnice I/49 propojující Vizovice a Otrokovice přes Zlín. Tato komunikace tvoří osu celého území a je kapacitně nejvytíženější. Napojují se na ni silnice druhých tříd (trojmístný kód) spojující menší sídla (vč. subregionálních center).

Železniční infrastruktura je sice v území reprezentována mezinárodním koridorem, ten je však úzce lokalizován do Otrokovic (jediná nadregionální zastávka) v rámci koridoru Přerov-Břeclav. Zlín je na tento uzel napojen lokální jednokolejnou tratí, která je zařazena do IDS. Jihem území (Slavičínsko) prochází také lokální železnice vedoucí do Vlárského průsmyku (ze Starého města-Uherského Hradiště a Uherského Brodu) s přípoji na Slovensko. Železniční dostupnost představuje v území méně využívaný druh dopravy, nicméně toto platí pouze pro osobní dopravu. V otázce nákladní železniční dopravy je situace zcela odlišná, neboť v Lípě sídlí mezinárodní kontejnerové překladiště firmy Maersk, které je přímo napojeno (po lokální železniční trati) na Otrokovice, odkud prostřednictvím kapacitnějších tratí distribuuje zboží do cílových destinací.

Obr. 19: Silniční a železniční doprava studovaného území Zlínska (vlastní zpracování)

Silniční (autobusová) a železniční (osobní) doprava jsou integrovány do jednotného IDS, ten však zatím nedosahuje úrovně v jiných krajích (např. KORDISu v Jihomoravském kraji) a je

omezen pouze na MHD Zlín-Otrokovice, lokální železniční trať Vizovice-Otrokovice a příměstské autobusové linky. Integrace na autobusových spojích je řešena prostřednictvím sdíleného elektronického systému plateb (Portál Zlínského kraje, 2008), což je z hlediska integrace dopravy jen zanedbatelný krok. V území tak chybí intermodální doprava (neexistují např. ani záchytná parkoviště typu P+R⁴¹), což vzhledem k poddimenzovaným možnostem pozemní dopravní infrastruktury představuje značný problém (z něhož plynou negativní externality typu kongescí, environmentálních dopadů atd.). Z toho důvodu je nezbytné považovat zkapacitnění dopravy za jednu z priorit rozvojových dokumentů územních celků.

Součástí studovaného území jsou i další 2 typy dopravy (pomineme-li potrubní, která v oblasti plní čistě tranzitní funkci), a to letecká a vnitrozemská vodní. Letecká doprava patřila dříve k významným součástem dopravního systému, přičemž letiště Otrokovice nyní slouží pouze pro technické (zemědělské) a rekreační účely (dříve na toto letiště byla vázána firma MORAVAN Otrokovice s výrobou malých a středních letounů, po jejím zániku de facto klesá i význam letiště samotného). Letiště regionální/národní jsou lokalizována v Holešově, resp. Kunovicích (obě sídla mimo zájmové území).

Z relativního hlediska však hraje významnou roli vnitrozemská vodní doprava. Mezi lety 1934 – 1938 byl vybudován tzv. Baťův kanál, což byla umělá plavební cesta začínající v Otrokovících (P. Čmelík, I. Ondračka, 2003). Dříve sloužila k přepravě lignitu z Hodonínska do Baťových závodů, dnes se rekonstruuje a upravuje k turistickým účelům (Mackovčín, P. 2002). Baťův kanál je turisticky žádanou destinací, což si uvědomují i různá mikroregionální sdružení (např. Sdružení obcí pro rozvoj Baťova kanálu) a vyšší územně správní celky (např. Zlínský kraj). Tyto instituce (podporované i občanskými sdruženími) zahrnují Baťův kanál mezi turistické atraktivity a prostřednictvím financí z ROP Střední Morava a za součinnosti Centrály cestovního ruchu Východní Moravy jej velmi obratně medializují. Cílený marketing způsobil zvýšení investic do vodní dopravy a zvýšil se také počet turistů. Vznikající návazná infrastruktura (cyklostezky, restaurační zařízení) tak multiplikačními efekty zvyšuje zaměstnanost v cestovním ruchu a přináší do území kapitál. Růst poptávky po produktech cestovního ruchu tak také nepřímo přispívá k posílení dopravní infrastruktury.

Baťův kanál také rozvíjí navazující bezmotorovou dopravu – posiluje se stále nevyhovující síť cyklostezek, budují se trasy pro pěší, marketingově se podporuje hipoturistika. Bezmotorová doprava je výhradně financována (jako nezisková) z ROP Střední Morava za kofinancování územně správních celků (SO ORP) nebo dobrovolných svazků obcí (mikroregionů).

Analýza dopravní dostupnosti blíže ukazuje vnitřní míru integrity území – především poukazuje na dopravně izolovanější (marginálnější) místa v regionu. Analýza, přestože je zkrácená vlivem individuální automobilové dopravy, je založena na rozboru počtu přímých autobusových spojů z jednotlivých obcí do centra, tedy do souměstí Zlín-Otrokovice-Napajedla. Jelikož je tato konurbace propojena sítí MHD, považuje se za přímé spojení spoj jedoucí alespoň do 1 z těchto nodálních sídel. Referenční doba pro zjišťování přímých spojů odpovídala ranní středeční⁴² (všední den v půlce pracovního týdne) špičce (5:01 – 9:00) a celodennímu sobotnímu⁴³ (víkendový den mimo svátek) provozu.

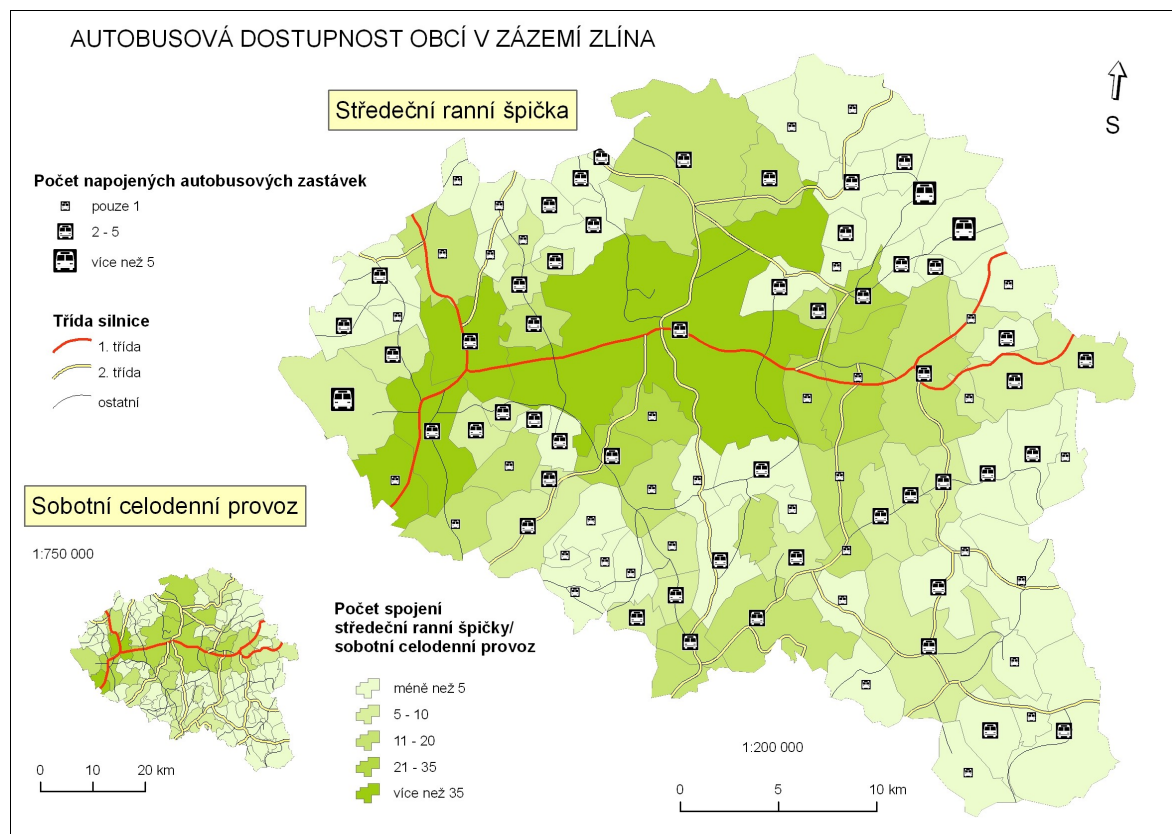
Jak vyplývá z kartografické vizualizace na Obr. 20, počet autobusových spojení je sice závislý na velikosti obce, nicméně důležitějším faktorem je determinant polohy – sídla ležící na významných trasách (silnicích 1. třídy a důležitých silnicích 2. třídy) jsou v počtu přímých spojení do jádra zvýhodněna. Tomu odpovídá jak počet spojů středeční ranní špičky, tak počet spojů vybraný víkendový (nesváteční) den (na Obr. 20 je analýza sobotní dostupnosti v levém dolním rohu). Z mapy vyplývá, že největší počet autobusových spojení je na ose Břeclav – Staré Město – Otrokovice – Hulín – Přerov (západní část oblasti) a dále na silnici 1. třídy č. I/49 propojující

41 Park and Ride, fungující na principu zvýhodněného celodenního parkování s možností zakoupení zlevněného jízdného v rámci IDS/MHD.

42 Středa 25.3.2009.

43 Sobota 28.3.2009.

Vizovice s Otrokovicemi (přes Zlín). Díky dálkovým spojmům jsou dobře napojena i sídla ležící na trase do Vsetína, Holešova a Uherského Hradiště (přes Luhačovice). Naopak velmi slabě jsou se Zlínskou aglomerací spojena sídla východní části. Tato disproporce je zřejmější více o víkendu než v průběhu střední ranní špičky.

Obr. 20: Analýza autobusové dostupnosti obcí v zázemí Zlína pro střední ranní špičku a víkendový provoz (vlastní zpracování)

Počet autobusových zastávek také koresponduje s velikostní kategorií obce, avšak i zde hraje významnou roli jiný faktor – rozloha. Početně menší sídla, která však mohou mít svůj katastr složený z více základních sídelních jednotek (a jejich ZSJ tvoří např. jen osada nebo shluk několika domů) tak mohou mít více zastávek než kompaktní obec s větším počtem obyvatel.

Analýza dopravní dostupnosti pro vlakové spojení nebyla pro velmi řídkou železniční síť vůbec provedena. Při hodnocení dopravy je však stále nutné brát v úvahu zkrácení individuální automobilovou dopravou, vynechání principu intermodality (a přestupů vůbec) a méně tradičních forem dopravy (Baťův kanál, chůze, cyklodoprava, MHD).

6 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Druhá tématická část diplomové práce je soustředěna na vlastní terénní šetření, jeho zpracování a závěrečné vyhodnocení. Terénní průzkum s klíčovými aktéry území je nezbytný pro tvorbu účelných rozvojových dokumentů, které jsou přijímány cílovou skupinou, pro něž je tento určen (J. Rektořík, J. Šelešovský, 1999).

6.1 Metodika terénního průzkumu

Terénní průzkum, jehož časový rámec odpovídal období od ledna 2008 do října 2009, byl zpracován na základě dvou metod zjišťování kvalitativních dat:

- dotazníkového šetření,
- řízených interview.

Cílové skupiny (respondenti) tvořili v jednom modelovém případě zástupce zemědělského podniku právnické osoby a Agrární komory Zlínského kraje (pro oblast zemědělství a jeho vlivu na rozvoj venkova – blíže diskutováno v druhé části kap. 5.4), v dalších případech pak aktéři veřejné správy (představitelé obcí) a obyvatelé 2 modelových lokalit.

Nejméně podrobné bylo zjišťování zemědělské části, neboť to sloužilo jen jako ilustrační příklad a součást kapitoly věnující se analýze zemědělství, nikoliv jako samostatný výstup. Použitý dotazník u zemědělského podniku právnické osoby byl tvořen na základě vzoru z řešeného grantu QH 82249 - Synergie v přístupu k rozvoji venkova (např. I. Galvasová a kol., 2009) a tento (prázdný vzor) je prezentován jako Příl. 2. Forma řízeného rozhovoru byla aplikována u Agrární komory Zlínského kraje a výsledky měly rovněž zjišťující charakter týkající se aktuální situace v zemědělském sektoru (v souvislosti s probíhající ekonomickou krizí).

Dotazníkový formulář pro představitele obcí (Příl. 3) vycházel také z výše jmenovaného grantového projektu, přičemž byl mírně upraven a zjednodušen (některé otázky byly přes nespornou kvalitu dotazníku nadbytečné a bylo možné je zjistit i jinými způsoby než dotazováním se příslušných aktérů – např. vyhledáním ve statistikách apod.). Jelikož zájmové území pokrývá velmi rozsáhlou plochu a zasahuje do čtyř okresů, nebylo možné v rozsahu diplomové práce provést šetření u všech zástupců obcí, proto byly zvažovány dva možné přístupy:

-šetření modelové lokality shluku několika obcí (např. mikroregion (resp. dobrovolný svazek obcí), SO ORP, region MAS, apod.) nebo

-šetření výběru náhodně rozmístěných obcí vždy tak, aby v každém SO ORP (nadpolovičně zasahujícím do zájmového území) byla alespoň 1 obec jako reprezentant daného administrativního regionu (a zároveň musí být alespoň 1 obec z každého okresu, jenž do území zasahuje).

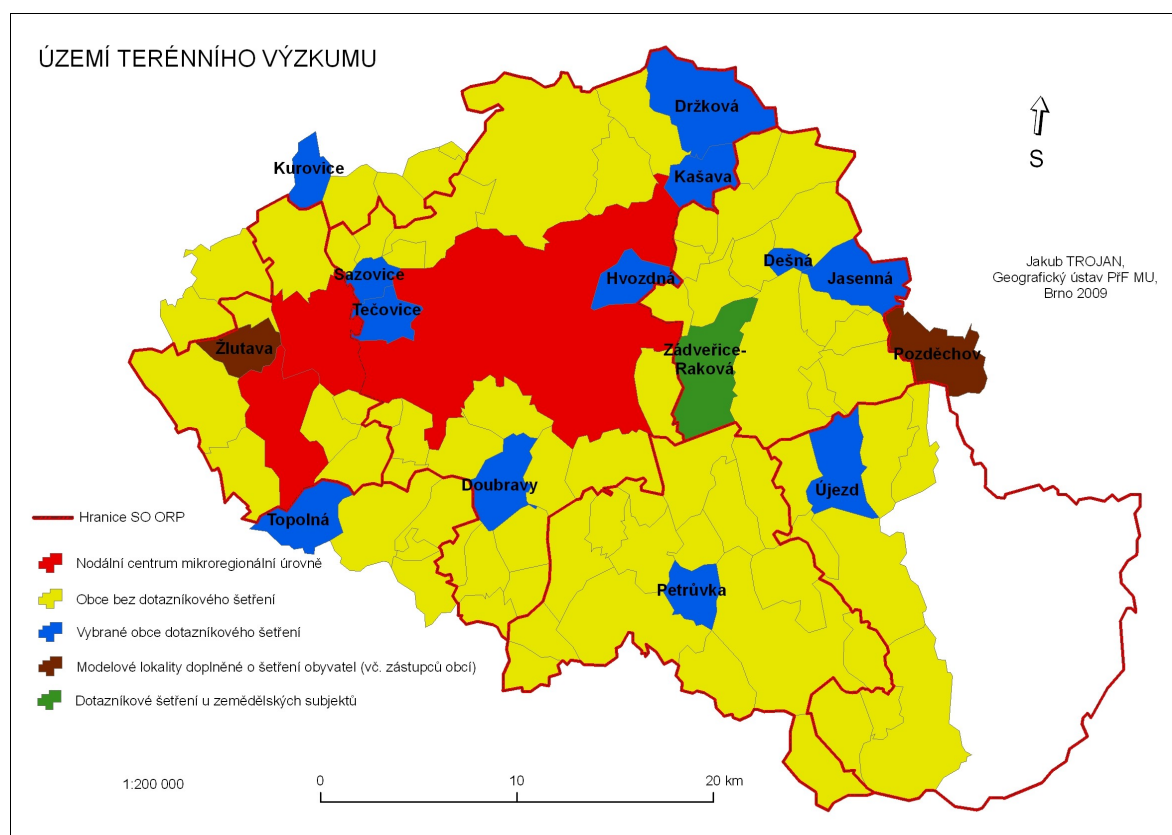
První varianta umožňuje rychlejší zpracování dotazníků a větší integritu dat na menším území. Zároveň však neumožňuje srovnání s ostatními částmi zájmového území, vypovídá jen o úzké skupině sousedních obcí a může být ovlivněna místním aktuálně řešeným problémem.

Druhá varianta představuje objektivní pohled do zájmového území s relativně rovnoměrně rozloženými prvky výběrového souboru. Poskytuje komplexnější pohled nezátížený lokálními vazbami. Zároveň však může podávat zkreslené informace vlivem nereprezentativního výběru obcí a je časově náročnější.

Vzhledem k tomu, že diplomová práce se nezabývá jen modelovou lokalitou (nýbrž celým venkovským zázemím Zlína) a na terénní průzkum byl dostatek času a proběhla důkladná příprava, byla zvolena druhá varianta. Jednotlivé vybrané obce (reprezentující každý ze SO ORP) byly nejprve kontaktovány telefonicky (a elektronicky), následně byla domluvena schůzka na obecním úřadě (nebo jiném vhodném místě v obci) a s představitelem obce byl za tutorované asistence vyplněn dotazník (jenž byl později digitalizován k efektivnějšímu zpracování).

Jelikož nejsou představitelé (zejména menších) obcí nikterak motivováni k vyplňování dotazníků, bylo jim za pravdivé a úplné vyplnění přislíbeno vypracování dotačního auditu pro

jejich projektový záměr (čímž byla cílová skupina řídicích aktérů obcí dostatečně motivována). Přehled zúčastněných obcí je uveden na Obr. 21, jejich detailnější charakteristika pak následně v Tab. 18.

Obr. 21: Vybrané obce dotazníkového šetření (vlastní zpracování)

Třetím typem terénního výzkumu bylo dotazníkové šetření u obyvatel vybraných obcí. Toto šetření probíhalo jak za použití dotazníkových formulářů (Příl. 4), tak využitím metod řízených interview a neformálních rozhovorů, v nichž byly konkretizovány (a dále rozebírány a prohlubovány) odpovědi z dotazníků. V případě této části terénního výzkumu byly zvoleny dvě modelové lokality se zcela odlišnými podmínkami – obec v sousedství jádrového centra s velmi dobrou dopravní dostupností, občanskou vybaveností a lukrativní polohou; a marginálně položená obec v nejvýchodnějším cípu území v blízkosti hranic se Slovenskem, v podhorské oblasti bez dostatečné technické (a občanské) infrastruktury a dopravního spojení (tzv. východní periferie). V těchto obcích (Žlutava, resp. Pozděchov) bylo po provedeném dotazníkovém šetření u starostů provedeno šetření mezi obyvateli, jehož účelem bylo zjištění vztahu obyvatel k obci, spokojenosti místních obyvatel s obcí a zejména míry vnitřní identity obyvatel vzhledem k rozdílným podmínkám obou modelových sídel.

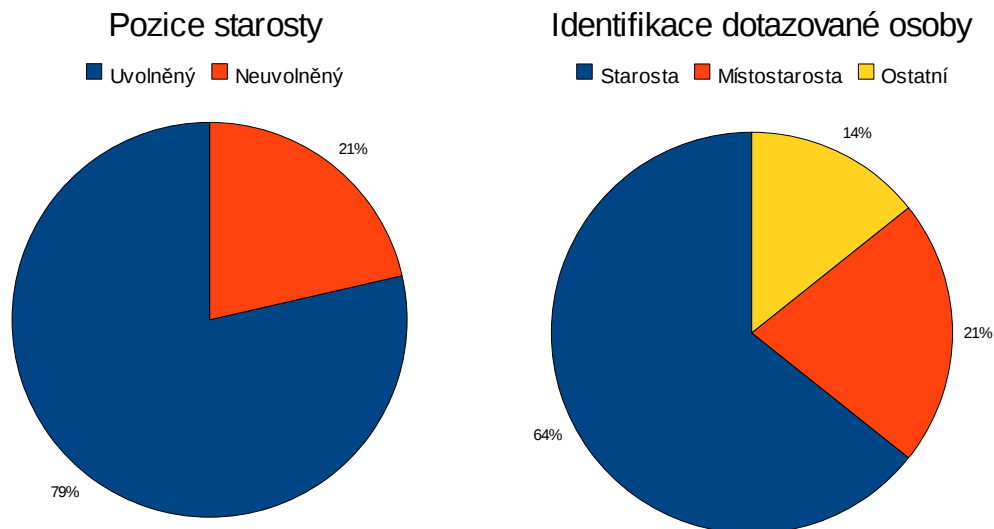
Výsledky průzkumu byly po digitalizaci analyzovány v tabulkovém procesoru, část výsledků byla dále vizualizována. Výstupy z šetření tvoří podklady pro zpracování návrhových dílčích koncepcí strategií rozvoje, které jsou další součástí předkládané diplomové práce.

Tab. 18: Dílčí charakteristiky selektovaných obcí (zdroj dat: ČSÚ 2008, vlastní šetření)

Název	Okres	SO ORP	Obyvatelstvo SLDB	Obyvatelstvo 2009
Dešná	ZL	Vizovice	195	200
Doubravy	ZL	Zlín	450	484
Držková	ZL	Zlín	331	363
Hvozdná	ZL	Zlín	988	1130
Jasenná	ZL	Vizovice	913	955
Kašava	ZL	Zlín	882	905
Kurovice	KM	Holešov	251	250
Petrůvka	ZL	Luhačovice	350	333
Pozděchov	VS	Vsetín	586	555
Sazovice	ZL	Zlín	681	706
Tečovice	ZL	Zlín	1229	1300
Topolná	UH	Uherské Hradiště	1541	1620
Újezd	ZL	Valašské Klobouky	1222	1200
Žlutava	ZL	Otrokovice	963	1088

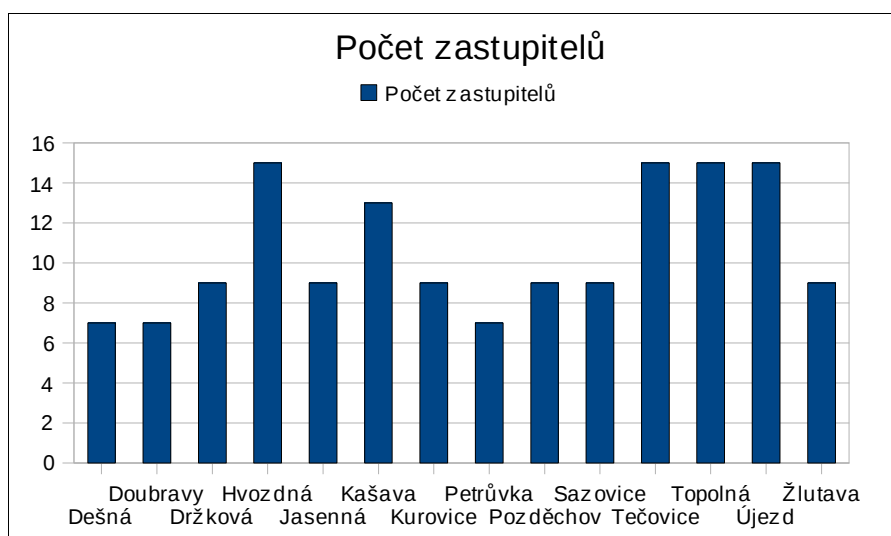
6.2 Výsledky dotazníkového šetření u představitelů obcí

Provedeného dotazníkové šetření u představitelů obcí se zúčastnilo 14 zástupců obcí, přičemž starosta byl přímým respondentem v 64 % případů, ve 21 % byl dotazník vyplněn s místostarostou obce a ve dvou případech (14 %) neodpovídal žádný člen zastupitelstva (vedení obce). V případě kategorie respondenta „ostatní“ se jednalo v jednom případě o administrátorku obecních věcí (Doubravy) a v druhém případě o kandidujícího člena do zastupitelstva a místního znalce (Tečovice).

Obr. 22: Identifikace dotazované osoby a pozice starosty obce (vlastní zpracování)

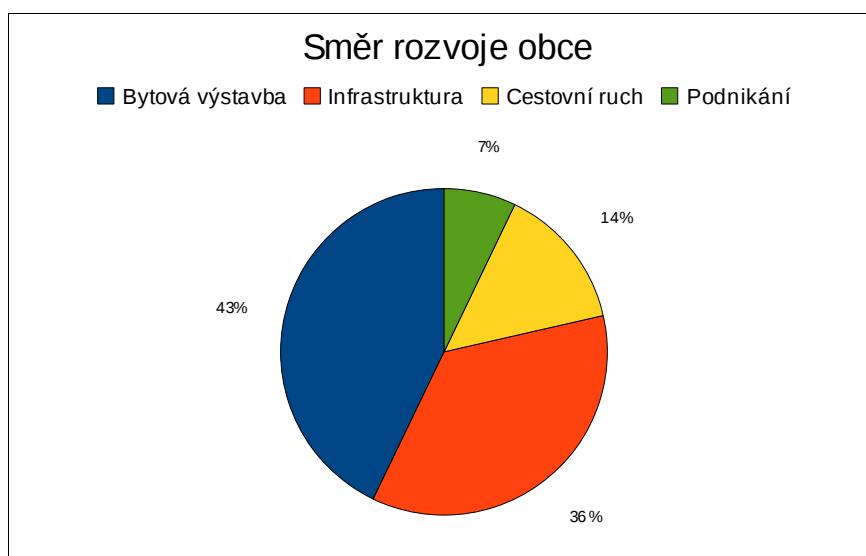
Většina vybraných obcí disponuje uvolněným starostou, avšak i zde jsou nerovnoměrné výjimky – např. v obci Držková (363 obyvatel) je starosta uvolněný, zatímco v obci Kašava (905 obyvatel) neuvolněný (ačkoliv počet členů zastupitelstva této obce dosahuje 13).

Obr. 23: Početnost zastupitelstva obcí (vlastní zpracování)

Počet zastupitelů je většinou 7, přičemž u největších sídel odpovídá 15 osobám. Všechna zastupitelstva s 15 osobami zároveň zřizují Radu obce (tedy Hvozdná, Tečovice, Topolná a Újezd). Výbory zřizují také pouze největší obce, přičemž každá z obcí si zřizuje komise, které funkci výboru do určité míry nahrazují a přejímají.

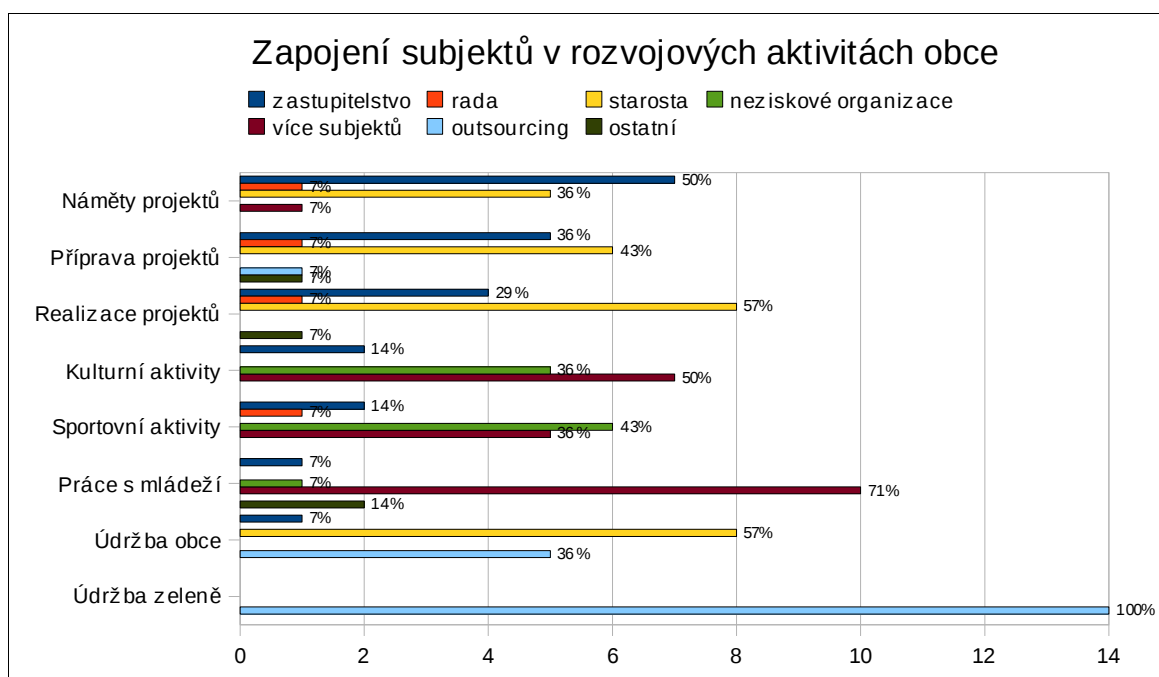
Zatímco první tři odstavce se věnovaly dotazníku v oblastech identifikačních otázek (sekce I.) a managementu obce (sekce II.), následující text prezentuje výsledky nejpodstatnějších částí dotazníku, tedy oddílu rozvoje obce (sekce III.) a spolupráce (sekce IV.). Jak vyplývá z grafu na Obr. 24, nejvíce obcí spatřuje směr svého rozvoje v investicích do infrastruktury (sem představitelé obcí nejčastěji řadili dopravní a technickou infrastrukturu vč. internetizace/kabelizace obce či jiných broadbandových aktivit) a bytové výstavby. Prostorové rozložení preferencí směru rozvoje nevytváří žádné shluky a nelze tedy mluvit o čistě účelových odpovědích. Směr rozvoje své obce vidí v cestovním ruchu pouze 2 obce v relativně periferních polohách (avšak v klidném prostředí) – Újezd a Pozděchov. Podnikání podporují pouze Tečovice, které těsně sousedí se Zlímem a kde v současnosti vzniká průmyslová zóna (stejně tak jsou zde lokalizovány velké firmy – např. IMOS, ZEMET, ALITRON apod.).

Obr. 24: Spatřovaný směr rozvoje obce (vlastní zpracování)

Aktivita obyvatelstva vzhledem k činnostem v obci je značně nerovnoměrná, přičemž za pasivní obyvatele označují respondenti občany marginálnějších obcí, zatímco aktivně vidí své občany obce v západním bloku území (blízko měst). Jelikož byla otázka směřována spíše na zjištění zájmu obyvatel o dění v obci, lze usuzovat, že byla-li by zaměřena na účast při např. kulturních aktivitách (slavnosti, tradice), bude kladná odpověď častější.

Otázky č. 3, 4 a 5 patří typologicky mezi zjišťovací, z toho důvodu je lze jen stěží kvantifikovat do grafu nebo tabulky. Velmi zajímavé jsou odpovědi na otázku č. 3 (Co se Vám nejvíce líbí na okolních obcích), neboť zde téměř všechny obce nezávisle na sobě odpověděly, že je to především spolupráce a aktivita obyvatelstva (na rozdíl od své vlastní obce). Tento fakt vypovídá o vysokém mínění dotazovaných zástupců obcí o okolních sídlech, přestože některé z obcí spolu bezprostředně sousedí (Tečovice-Sazovice, Dešná-Jasenná-Pozděchov). Odpovědi na tuto otázku také příliš nekorespondovaly s otázkou č. 2, která zjišťovala aktivitu vlastního obyvatelstva. Technickou infrastrukturu u okolních obcí pozitivně kvitují pouze Doubravy a Petrůvka (tedy odlehlejší obce). Velmi nízkou vypovídací hodnotu má i otázka č. 4 zjišťující věci, které se nelíbí na okolních obcích. Na tuto otázku totiž většina dotazovaných odmítla odpovědět, přičemž pouze v následném rozhovoru naznačili své mínění. Z něj vyplynula především závist ostatních obcí (týká se odpovědí u větších sídel) a nebo druhořadé postavení ve svazku obcí (častější odpovědi u menších obcí). Poslední 5. zjišťovací otázka identifikovala nejpovedenější obecní „projekty“ v období 2003 – 2007. Všechny odpovědi zahrnovaly seznam investic do infrastruktury a rozvoje bydlení v investičních projektech, na měkké projekty (cestovního ruchu a sociální oblasti) se odkazovaly obce jen zřídka. Tento fakt může být dán větší viditelností a užitečností (pro občany) výsledků u investičních projektů, přičemž měkké projekty (slavnosti a tradice v návaznosti na cestovní ruch) jsou občany vnímány jako samozřejmost (v případě kulturních aktivit) a nebo jako vstřícný krok pro turisty a nikoliv pro domácí obyvatele (investice do propagace obce apod.).

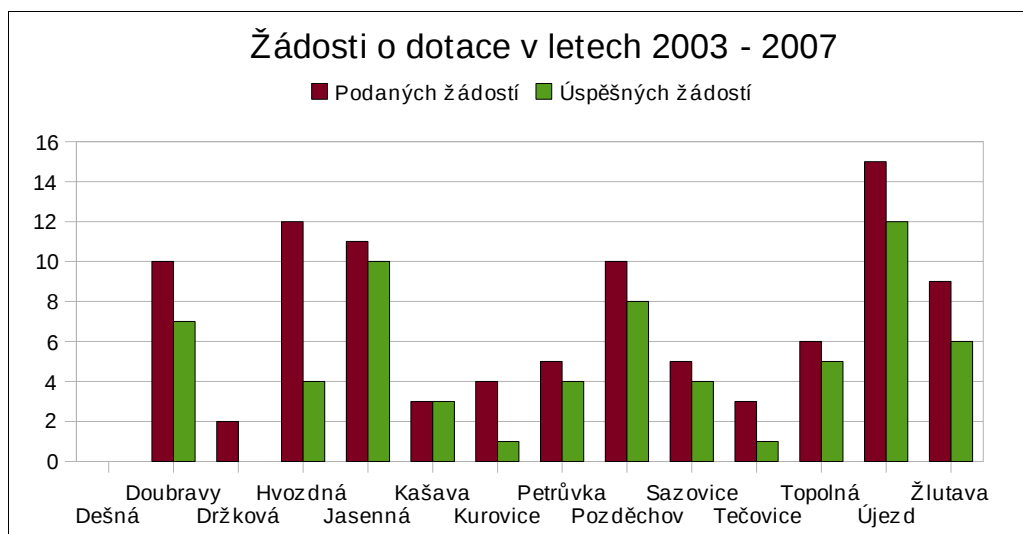

Obr. 25: Zapojení jednotlivých subjektů do aktivit v obci (vlastní zpracování)

Graf na Obr. 25 Přehledně znázorňuje, která složka obce se nejvíce podílí na jednotlivých aktivitách v obci. Z grafu vyplývá velmi silná role veřejné správy, která je dominantní zejména při námětech, přípravě a realizaci projektů. Průzkum ukázal na zajímavý fakt v rolích zastupitelstva a

starosty. Zatímco na námětech projektu se nejvíce podílejí zastupitelstva, na jejich přípravě už se v 43 procentních bodech podílejí starostové a největší role starostů je v realizaci samotných projektů. Z tohoto zjištění lze vyvodit tezi, která předpokládá vyšší zapojení starosty do pokročilejších fází projektu, přičemž se stoupající rolí starosty v projektu klesá hlavní role zastupitelstva (platí zde i opačná implikace, kde s ranější fází projektu je vůdčí role starosty menší než role zastupitelstva). Kulturní a sportovní aktivity včetně práce s mládeží v obcích nejčastěji zajišťuje více subjektů, v nichž jsou vždy zapojeny neziskové organizace či občanská sdružení. Z těchto subjektů mají v obcích dominantní postavení hasiči a velmi často také Sokol. Údržbu obce zajišťuje v nejvíce případech sám starosta, zde je však role starosty chápána jako koordinátora prací než jako exekutora. V otázkách údržby zeleně si obce vždy najímají externí subjekty.

Financování obecních projektů je jen zřídka zajišťováno rozpočtem obce. Zdroje financí (resp. žádostí o dotaci a jejich úspěšné vyřízení) byly předmětem následující série otázek, jejichž vyhodnocení je na Obr. 26. Počet podaných žádostí mezi lety 2003 – 2007 (tedy v období raného členství v EU) byl vyšší zejména u velikostně větších obcí, přičemž pouze Dešná nepodala ani jednu žádost. Úspěšnost se pohybuje na relativně vysokých hodnotách, nicméně většina těchto dotací byla získána ze zdrojů Zlínského kraje (nejčastěji Program obnovy venkova), kde je omezená konkurence. Z národních zdrojů čerpaly obce prostředky z programu Ministerstva životního prostředí (zde především ze Státního fondu životního prostředí – SFŽP) a Ministerstva pro místní rozvoj (MMR). Obdržené prostředky byly investovány do „tvrdých“ infrastrukturních projektů (odkanalizování obce, ČOV, silniční infrastruktura apod.). Jedinou obcí, která podávala žádosti o evropské dotace (do Společného regionálního operačního programu a do iniciativy LEADER) byl Újezd⁴⁴.

Obr. 26: Aktivita obcí v podávání žádostí o poskytnutí dotace mezi lety 2003 - 2007 (vlastní zpracování)

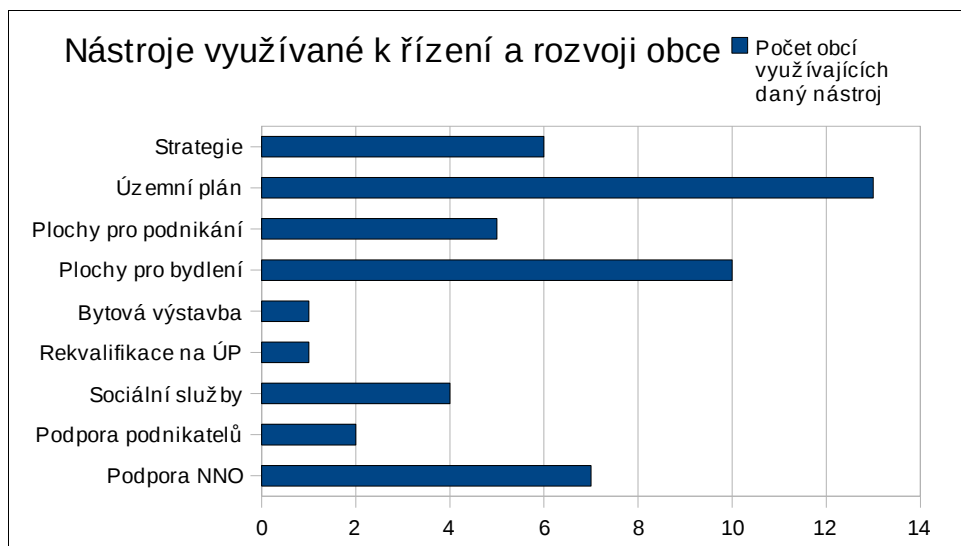
Vyjma odpovědí u 4 obcí (Dešná, Pozděchov, Sazovice, Újezd) splnily všechny realizované projekty představy žadatelů. I přes tento pozitivní dopad pouze polovina (7 obcí) plánuje podat žádost o dotace z evropských zdrojů v novém programovém období (odpovědi ke konci roku 2008). Tento fakt je v přímém rozporu s průběhem čerpání dotací určených pro veřejné subjekty (obce a sdružení obcí) z ROP Střední Morava i z Programu rozvoje venkova (Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009), kde jsou prostředky určené obcím velmi rychle přerozdělovány a poptávka u jednotlivých výzev značně převyšuje přidělenou alokaci. V horizontu 1-2 let by tak mohlo dojít k téměř plnému vyčerpání alokovaných prostředků pro oblasti podpory určené městům a obcím podobně jak se stalo v ROP Jihovýchod (Strukturální fondy a regionální

⁴⁴ Žádost SROP však nebyla úspěšná, z programu LEADER byly získány finance v rámci MAS Ploština.

politika Evropské unie, 2009). Z toho důvodu není možné odkládat podání žádosti příliš dlouho a systematicky v rozpočtu alokovat prostředky na povinné spolufinancování projektů hrazených z fondů Evropské unie.

Příčiny relativně nízkého zájmu o evropské dotace identifikují otázky zjišťující problémy žadatelů při přípravě a realizaci projektů. Největší zátěží a překážkou v podávání žádostí a následné realizaci projektů je administrativa a náročnost přípravy projektu a jeho následná supervize. Jednou z možností, jak tuto bariéru řešit, je kompletní outsourcing projektového managementu externí poradenskou agenturou, které jsou však (hlavně pro menší) obce příliš drahé. Celkové nastavení dotačních mechanismů a grantových schémat hodnotí respondenti vcelku kladně.

Mezi nejvyužívanější nástroje k řízení obce patří schválený a platný územní plán. V tomto dokumentu jsou však velmi často dělány závazné změny, zejména v přeměně jednotlivých typů ploch (např. v Tečovicích v souvislosti s výstavbou průmyslové zóny). U některých obcí je dle vyjádření jejich představitelů schválený územní plán spíše nástrojem zpomalování rozvoje a jeho limitem (např. obec Žlutava již nemá žádné vlastní volné plochy pro bytovou zástavbu). Změny v územním plánu bývají také častým vyústěním silných lobbingů developerských společností, tento fakt se však ve zkoumaném vzorku sídel neprojevuje.

Obr. 27: Nástroje k regulaci rozvoje obce (vlastní zpracování)

Velmi častým nástrojem k řízenému rozvoji obce patří podpora přípravy ploch pro bydlení a podpora neziskových organizací a občanských sdružení. Zatím relativně podceňovaným nástrojem je strategie rozvoje, kterou používá necelá polovina dotázaných obcí. Přestože se jedná o třetí nejpoužívanější instrument rozvoje obce, lze koncepční dokumenty typu strategií rozvoje obcí (mikroregionů, místních akčních skupin apod.) považovat za nezbytný předpoklad pro čerpání peněz z veřejných prostředků ve fondech EU. Odkaz na strategii bývá jedním z hodnotících kritérií a absence koncepčně zpracovaného dokumentu bývá značným handicapem. Programové prohlášení zastupitelstva někdy mylně bývá označováno strategií, nicméně se jedná o politický a nikoliv koncepční a dlouhodobý akt (na lokální úrovni).

Závěrečná otázka sekce III „Rozvoj obce“ směřovala ke kritické autoevaluaci obce, přičemž jako největší slabinu vidí obce nejčastěji nízkou aktivitu vlastních obyvatel a malou infrastrukturní vybavenost. Ojedinele se objevují i environmentální bariéry (např. ochranná pásma).

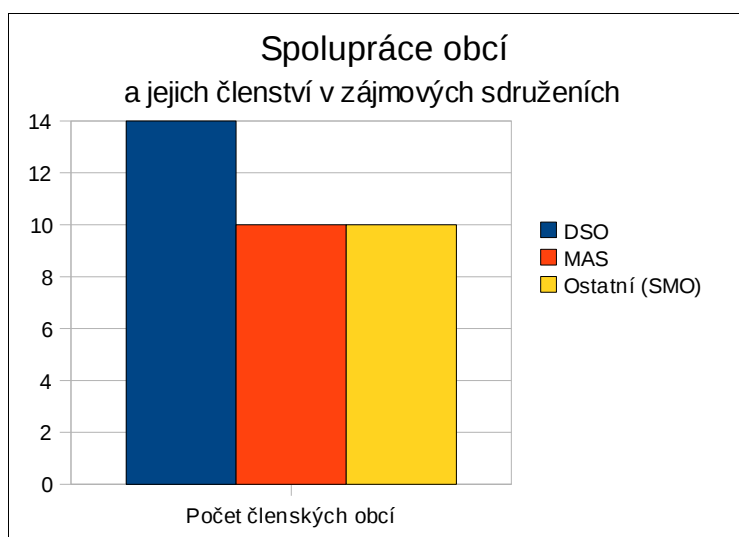
Závěrečná sekce dotazníku je věnována spolupráci obcí. V rámci spolupráce obce se subjekty na území své vlastní obce je spolupráce spatřována vždy ve dvou rovinách:

- s místními podnikateli,

-se spolky v dané obci.

Podpora místních podnikatelů je v obcích různá, nejčastěji spočívá v přidělování menších zakázek na zpracování obecních projektů (nebo jejich dílčích částí, na něž není potřeba výběrové řízení). Jsou však případy, kdy jsou místní podnikatelské subjekty aktivně podporovány formou marketingu (např. kontakty na webových stránkách obce, bezplatná inzerece v místních občasnících apod.). Podpora spolků a zájmové činnosti spočívá vždy v přímých dotacích na jejich aktivity doplněné o organizační zajišťování (někdy i patronaci) kulturně-společenských akcí. Externí subjekty jsou obcemi najímány zejména na údržbu zeleně a úklid obce, odvoz odpadu (management odpadového hospodářství), popř. údržbu obecního majetku.

Z výběrového souboru 14 obcí jsou všechny členem alespoň jednoho dobrovolného svazku obcí (DSO). Z 14 dotazovaných obcí je zároveň 10 členy místních akčních skupin (MAS) a stejný počet má aktivní členství v jiném zájmovém sdružení (Svaz měst a obcí ČR – SMO, Spolek pro obnovu venkova, Sdružení místních samospráv apod.). Některé z obcí udržují i nepsané neformální kontakty (např. tzv. „Napajedelské emiráty“ neformálně sdružující obce s pověřeným obecním úřadem v Napajedlích). Z hlediska vzájemné spolupráce je tedy možné vybraný vzorek obcí hodnotit jako otevřený a kooperačně vyspělý.

Obr. 28: Aktivita obcí v oblasti spolupráce (vlastní zpracování)

Z dotazníku je možné dále dedukovat poznatky o charakteru dobrovolných svazků obcí (mikroregionů). Pro odpovědi na konkretizaci členství v DSO je charakteristické vyjmenování většího počtu svazků, přičemž tyto jsou brány především jako účelové, tedy ad hoc zřizované mikroregiony⁴⁵. Spousta mikroregionů se tak překrývá a obsahuje totožné členy (např. překryvy Mikroregionu Otrokovicko, Sdružení obcí pro rozvoj Baťova kanálu a vodní cesty na řece Moravě a Mikroregionu Chříby). V minulosti byl nejčastějším důvodem vytvoření dobrovolného svazku obcí chybějící infrastrukturní prvek u všech zúčastněných sídel (typicky kanalizace, plyn, kabelizace apod.). Vytvoření takového mikroregionu pak velmi brzy po skončení akce ztratilo svůj význam. Ad hoc mikroregion není a priori špatným přístupem (obecně dojde po realizaci projektu ke zlepšení situace u všech zapojených obcí), nicméně z dlouhodobého hlediska je jako nástroj společné koordinace rozvoje oblasti velmi slabý (J. Rektořík. a J. Šelešovský, 1999). Většina jednorázově vytvořených mikroregionů nedisponovala ani strategií rozvoje. Absence koncepčního dokumentu může významně omezit přístup k evropským (ale i národním) dotacím. Vzhledem k velkému počtu existujících (avšak nečinných či jen málo aktivních) mikroregionů (které velmi

⁴⁵ Termín mikroregion nemá v zákoně o obcích definici, v této části diplomové práce (kap. 6.2) se „mikroregionem“ myslí (není-li uvedeno jinak) vymezení ve smyslu dobrovolného svazku obcí.

často ani nemají přirozené centrum) by bylo žádoucí tento počet redukovat a soustředit se na menší, za to však intenzivnější vazby uvnitř přirozeného mikroregionu (který je pozitivněji vnímán i obyvateli) s jasně definovaným spektrem priorit (v sepsané strategii rozvoje) přímo provázaným s finančním rámcem a časovým horizontem realizace. Větší množství vedle sebe koexistujících dobrovolných svazků obcí v sobě nese i vyšší administrativní nároky, vyšší výdaje na členské příspěvky a dublování či neprovázanou redundanci aktivit.

Místní akční skupiny jsou koncepčně propracovanější formou spolupráce veřejného, soukromého a neziskového sektoru. V zájmovém území je přibližně polovina ze zkoumaného vzorku členy MAS. Všechny skupiny mají zpracovány strategie rozvoje a jsou aktivní (např. MAS Luhačovské zálesí nebo MAS Ploština) a kromě přidělených prostředků z programu LEADER+ zároveň podávají žádosti o dotace z tematických i regionálních operačních programů. Zejména u regionálních operačních programů (v území výhradně ROP Střední Morava) je však nutná míra spolufinancování (která zpravidla u veřejného žadatele činí 7,5 % způsobilých výdajů projektu). MAS a aktivnější mikroregiony se pokoušejí žádat o dotace, nicméně projekty jsou mnohdy finančně náročné a domluva na podílu spolufinancování mezi jednotlivými obcemi mikroregionu bývá komplikovaná. Z toho důvodu je vhodnější orientovat se na menší akce např. přeshraniční spolupráce v rámci fondu mikroprojektů ČR-SR.

V otázkách spokojenosti se Zlínským krajem či státní správou jsou odpovědi kladné, obce oceňují kvalitní metodiky a školení, vytýkají pouze velké množství „papírů“ (tedy administraci) a ojediněle i špatnou komunikaci.

Závěr dotazníku tvořil volný přechod do řízeného rozhovoru nad aktuálními tématy obcí a jejich dalšími komentáři. Zde se odpovědi značně lišily, přičemž všechny obce zohledňovaly své vlastní problémy. Nicméně i zde panovala společná rovina finančního základu. Zástupci obcí nesouhlasili s aktuálním nastavením rozpočtového určení daní (RUD), vadil jim především způsob výpočtu nezohledňující např. v obcích bydlící ale nepřihlášené občany/podnikatele nebo disproporce u hodnocení aspektu počtu obyvatel a rozlohy obcí. Padaly i diskutabilní návrhy na zrušení dotačního systému (tedy soutěže o finanční prostředky z veřejných zdrojů) a přesunutí veškeré alokace právě mezi jednotlivé obce. Nesouhlas s politikou Ministerstva financí ČR v případě RUD je zejména na Zlínsku velmi typickou záležitostí, neboť právě iniciativy Petra Gazdika (starosty obce Suchá Loz) jsou v České republice velmi hlasité.

Z celkového zhodnocení dotazníkového šetření u obcí venkovského zázemí Zlína lze vyvodit následující bodově vyjmenované závěry:

- Dotazované obce vidí směr svého rozvoje nejčastěji v bytové výstavbě a investicích do infrastruktury. Relativně podceňovaný je (trvale udržitelný) cestovní ruch, který by do území mohl přinést vnější kapitál (prostřednictvím turistů). Cestovní ruch je také jednou z podporovaných aktivit dotačních titulů ROP Střední Morava.

- Nelze přesně stanovit míru aktivizace obyvatelstva, přičemž aktivněji vidí své obyvatelstvo obce v západní části území, pasivnější jsou obyvatelé marginálnějšího východu. Tento fakt však nelze považovat za směrodatný, neboť odpovědi byly subjektivně ovlivněny rolí/postojem (a znalostí) dotazované osoby (nejčastěji starosty). Starostové také velmi často kritizují malou aktivitu obyvatel.

- V aktivitách rozvoje obce bývá nejčastěji angažovanou osobu starosta, přičemž jeho role je zpravidla exekutivní (např. návrhy na obecní projekty podává nejčastěji zastupitelstvo, jeho přípravu a realizaci už má v dikci více starosta a role zastupitelstva klesá). Externími subjekty (outsourcingem) je nejčastěji řešena údržba obcí a opravy/údržba obecního majetku.

- Mezi lety 2003 – 2007 obce podaly (vyjma nejmenší obce Dešná) relativně velké množství žádostí o dotaci s poměrně vysokou úspěšností. Tyto dotace však měly zpravidla investiční charakter a byly poskytovány z regionálních (krajských) nebo národních (tzv. „ministerských“) zdrojů. Obce se vyhýbaly složitějším dotačním mechanismům EU a podání žádosti o grant z evropských fondů

oddalují i v novém programovacím období.

-Téměř všechny obce disponují územním plánem, avšak jen polovina obcí má zpracovanou strategii či jiný koncepční dokument. V obcích převládá mylný názor ztotožňující strategii rozvoje s programovým prohlášením zastupitelstva obce. Absence strategie rozvoje může být vážnou překážkou k systematickému a cílenému rozvoji obce/mikroregionu za pomoci finančních mechanismů EU.

-Spolupráce obcí mezi sebou navzájem je formálně čilá, avšak v území existuje velké množství účelových ad hoc mikroregionů, které mají omezenou funkcionalitu. Četnost množství dobrovolných svazků tak způsobuje i značné překryvy a jsou případy, kdy je jedna obec členem i čtyř DSO. Navzdory neoptimálně nastavenému systému svazků obcí v území fungují místní akční skupiny sdružující obce, podnikatele i spolky/sdružení.

-Většina obcí nesouhlasí s nastavením rozpočtového určení daní.

6.3 Výsledky dotazníkového šetření u obyvatel modelových lokalit

V kap. 6.1 byl zdůvodněn výběr modelových obcí, které tvoří příměstská obec Žlutava (1088 obyvatel) a periferně lokalizovaná obec Pozděchov (555 obyvatel). Metodou používanou v této části práce je bezvýhradně komparační analýza postojů obyvatel ke své obci v obou zkoumaných sídlech. Počet respondentů v případě dotazníkového šetření tvořil u obou vzorových obcí 40 osob (dohromady tedy 80 respondentů), v následných řízených rozhvorech pak byly zjišťovány odpovědi u dalších cca 20 obyvatel. Struktura písemně dotazovaných reflektovala strukturu obyvatelstva v obcích, bylo tedy dotazováno 20 mužů a 20 žen, přičemž přibližně 1/5 tvořili respondenti mladší 20 let, 3/5 osoby ve věku 20-49 let a 1/5 osoby nad 50 let.

Porovnání rodáků – respondentů vychází v obou sídlech obdobně, přičemž ve vztahu k věkové struktuře obyvatel byla u obou obcí většina ne-rodáků ve věku do 20-49 let u Pozděchova a ve věku do 20 let u Žlutavy. Příliv nejmladších obyvatel tedy zaznamenává spíše Žlutava v bezprostředním zázemí Zlína než Pozděchov. Všichni z dotazovaných (u obou obcí) zde však žijí dlouhodobě.

Dojíždka do zaměstnání (školy) byla blíže diskutována na základě dat ze SLDB 2001 v rámci Příl. 1, dotazníkové šetření potvrdilo u Žlutavy závislost na blízkých centrech (zejména Otrokovice, dále Napajedla a Zlín), u Pozděchova však téměř 20 % respondentů dojíždí do jiné obce než je obec spadající pod zázemí Zlína (nejčastěji Vsetín a v případě dojíždky do škol Valašská Polanka).

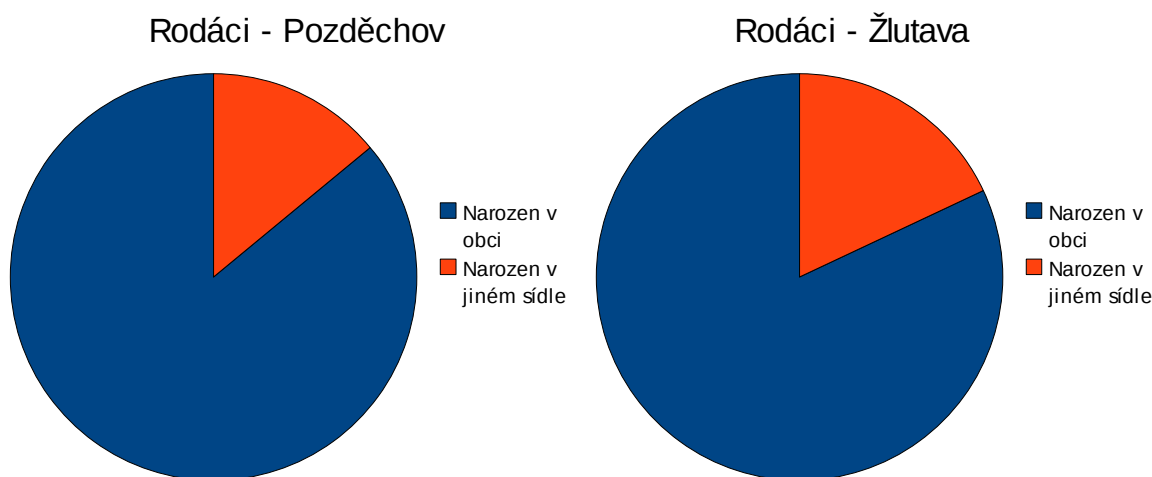
Statisticky (datově) velmi těžce je podchytitelná dojíždka za službami (v Příl. 1 je tento problém řešen modelováním). Ze statisticky nesledovaných služeb byly v dotazníku vybrány nákupy denní spotřeby (potraviny apod.), nákupy nedenní potřeby (specializované – např. elektronika, hobby, oděvy apod.) a praktický lékař.

V Pozděchově převládají nákupy denní potřeby v místě zaměstnání doplněné o malé nákupy v místě bydliště (tj. v Pozděchově). Ojedinele se objevují vyjíždky do okolních obcí (Prlov, Valašská Polanka) – tyto výjezdy jsou však doplněny i jinými aktivitami v cílové obci (např. příbuzenské vztahy – návštěvy apod.). U Žlutavy jsou výsledky podobné, většina (zejména starších) obyvatel nakupuje v místě bydliště, popř. v místě zaměstnání (lidé v produktivním věku). Pokud lidé jezdí za nákupy denní spotřeby do okolních obcí, pak jasně dominují Napajedla a Otrokovice.

Specializované služby jsou u obou obcí realizovány výhradně v okresních městech, tedy ve Vsetíně (Pozděchov) a ve Zlíně (Žlutava). Obyvatelé Pozděchova za specializovanými službami jezdí do Vsetína ve všech případech dotazovaných (vazba na centra v zázemí Zlína je tedy v otázce služeb nivelizována). Obyvatelé Žlutavy svojí tendencí využívat krajské město ke specializovaným nákupům tak řádově „přeskakují“ města Napajedla a Otrokovice (dáno blízkostí Zlína a existencí IDS).

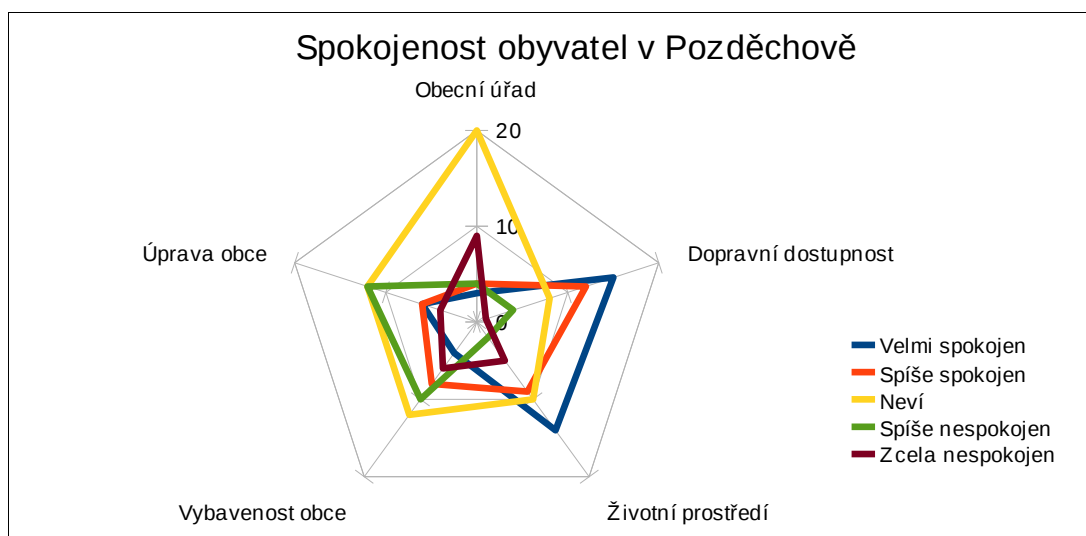
Praktického lékaře mají obyvatelé Pozděchova rovněž ve Vsetíně, obyvatelé Žlutavy jezdí

nejčastěji do Napajedel (80 %) a Otrokovic (15 %). Na rozdíl od dojížděky za nákupy denní spotřeby tak Žlutavané využívají subregionální centra (Otrokovice, Napajedla) a do Zlína jezdí jen v 5 % případech.

Obr. 29: Podíl rodáků z dotazovaných respondentů (vlastní zpracování)

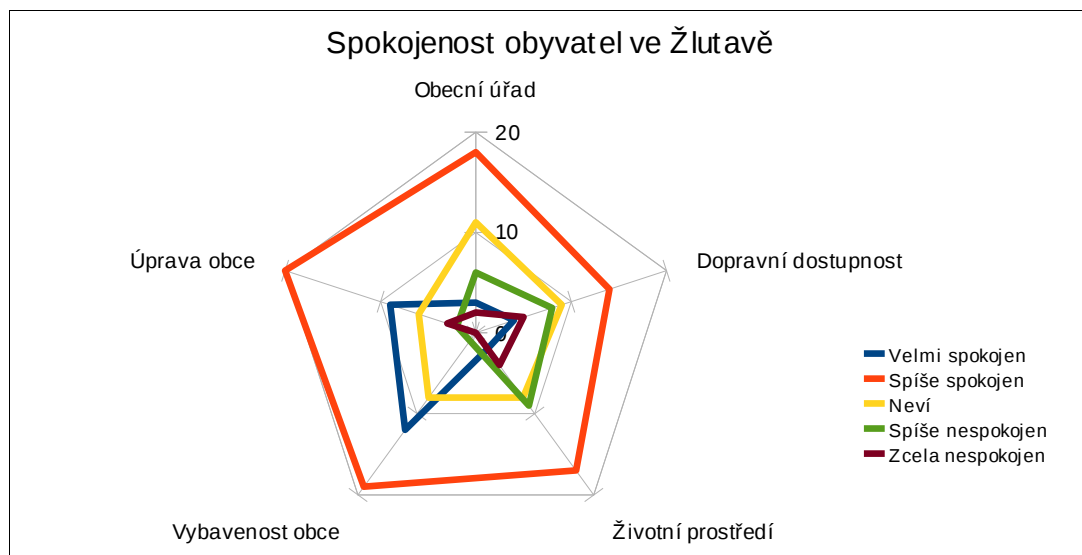
Spokojenost obyvatel s vlastní obcí byla zjišťována v 5 kategoriích – veřejná správa, veřejné prostranství, technická infrastruktura, životní prostředí a dopravní dostupnost.

Obr. 30: Spokojenost obyvatel s vybranými aspekty života obce Pozděchov (vlastní zpracování)

Odpovědi obyvatel Pozděchova jsou značně nevyrovnané, relativně nejspokojenější jsou obyvatelé se stavem životního prostředí a dopravní dostupností, naopak nespokojenost panuje s obecním úřadem (jeho vedením) a veřejným prostranstvím (úpravou obce). Úpravu obce považuje za slabinu i starostka Pozděchova. Podle dodatečných informací od místních obyvatel v Pozděchově převládá nespokojenost s vedením obecního úřadu, avšak občané často při volbách na změnu rezignují (což potvrzuje i nízká volební účast). Ve Žlutavě vybraný vzorek odpovídal zcela opačně (avšak vyrovnaněji než v Pozděchově) – obyvatelé jsou spokojeni s vedením OÚ, úpravou obce a technickou infrastrukturou, avšak méně spokojeni s dopravní dostupností a životním prostředím (i zde však převažuje spokojenost). Spokojenost obyvatel Žlutavy je do značné míry dána systematickou konsolidací obce v průběhu poslední dekády a také její strategickou polohou v zázemí Zlína (je zde přihlášeno více podnikatelských subjektů než např. v Pozděchově). Obyvatelé

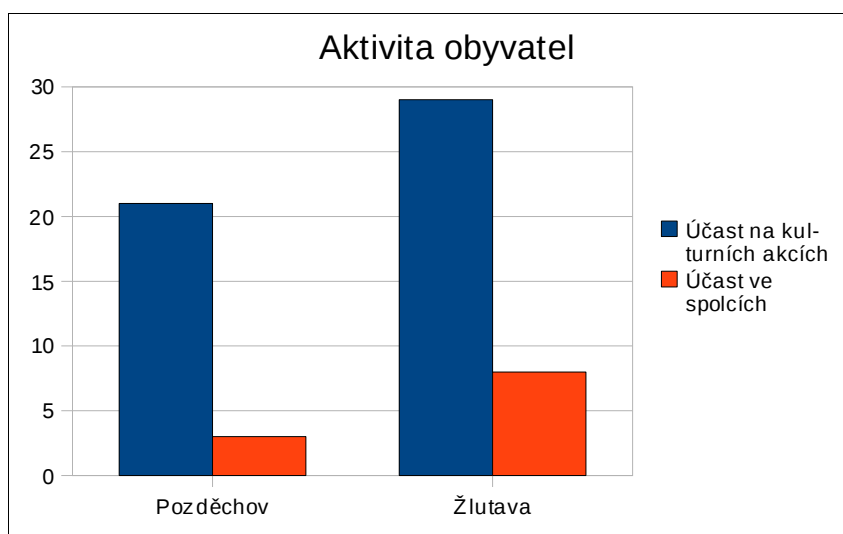
si zvykli na blízkost a dostupnost velkých měst a tak přesto, že spoje do Napajedel/Otrokovic/Zlína ze Žlutavy jezdí častěji než z Pozdřehova do Vsetína/Vizovic/Zlína, považují Žlutavané dopravní dostupnost za relativní slabinu obce (ačkoliv pro obyvatele Pozdřehova je dopravní dostupnost kladnou stránkou obce). Spokojenost s jednotlivými kategoriemi je přehledně vyznačena na síťových grafech u Obr. 30 a Obr. 31. V doplňující otázce zjišťující využívání infrastrukturních facilit v obci většina respondentů obou sídel potvrdila maximální využití nabízených infrastrukturních připojení (elektřina, vodní zdroj, plyn, internet a kabelová TV).

Obr. 31: Spokojenost obyvatel s vybranými aspekty života obce Žlutava (vlastní zpracování)

Aktivita obyvatel obcí v kulturních (a sportovních) aspektech života obce (účast na akcích, členství v zájmových sdruženích) je vyobrazena na Obr. 32. Aktivnější obyvateli jsou podle dotazníků obyvatelé Žlutavy (a to jak v účasti na společenských akcích tak při členství ve spolcích), ovšem tento rozdíl není nikterak výrazný. Nejčastějšími kulturními aktivitami jsou zábavy a fotbalové zápasy. Členství ve spolcích v obci je nejfrekventovanější u sboru dobrovolných hasičů (prestižní zejména ve Žlutavě) a fotbalového klubu (muži). Ve Žlutavě pak také v Sokolu, Motoristickém klubu a Mysliveckém sdružení (muži), v Pozdřehově se v jednom případě vyskytl spolek seniorů.

Rozdíl mezi obcemi je v četnosti – v Pozdřehově nejsou zachovány (přes typický valašský ráz obce) tradice tak výrazně jako ve Žlutavě, což má za následek častější pořádání společenských akcí ve Žlutavě a tedy častější vzájemnou interakci obyvatel této obce. Tento fakt byl potvrzen v dotazníkovém šetření (a následných řízených rozhovorech) navzdory odlišnému předpokladu, kdy v nulové hypotéze figuroval valašský ráz Pozdřehova v kontrastu s pokračujícím „poměšťováním“ Žlutavy. Podle výpovědí dotazovaných může být tento jev způsoben větší soudržností obyvatel Žlutavy a hrdostí (identitou) ke své obci, zatímco v Pozdřehově důsledkem horších socioekonomických podmínek dochází k odcizení obyvatel a následné ztrátě tradic (mladí lidé v těchto tradicích nepokračují a často dochází k migracím do jiných-větších sídel).

Obr. 32: Aktivita obyvatel (vlastní zpracování)

Následující otázky dotazníku měly zjišťovací charakter a jejich účelem bylo identifikovat silné a slabé stránky obce z pohledu jejích obyvatel včetně návrhů na zlepšení. Důležité bylo také zjištění vnímání obce z pohledu „insidera“, tedy místního občana. Závěr dotazníku směřoval také k vazbám na okolní obce.

Rozdíl mezi obcemi byl již v přístupu k vyplnění dotazníků, zatímco obyvatelé Pozdřechova vypisovali odpovědi spíše stručněji bez podrobností (a následné hlubší informace bylo nutné získat až řízeným rozhovorem), obyvatelé Žlutavy velmi detailně odpovídali na pokládané otázky jak v dotazníku, tak v interview. Tento rozdíl – zdánlivě formální – může vypovídat také o ochotě obyvatel diskutovat o své obci a jejich zájmu o místo bydliště.

Obyvatelé Pozdřechova nejčastěji kvitují samotné prostředí svého bydliště – klid a zachovalé životní prostředí. Přes nesporně marginální polohu Pozdřechova si obyvatelé pochvalují dopravní spojení – jak směrem na Zlín (autobus do Vizovic s následným vlakovým spojením) tak zejména směrem na Vsetín. Kritika obce převažovala nad pochvalnými odpověďmi, přičemž nejčastěji byly výtky směřovány k vedení obce a její správě. Tento fakt byl debatován i se starostkou obce, která výsledky průzkumu zpochybňovala (navzdory tomu, že odpovědi byly sbírány v různých částech obce mezi demograficky různě strukturovanými respondenty). Vztah obyvatel k vedení obce byl již diskutován dříve v diplomové práci. Obyvatelé byli dále nespokojeni s podmínkami (zejména pracovními) v okolí, které způsobují vyšší nezaměstnanost v regionu a častou frustraci obyvatel (která ústí ve zpochybňování tradic, nesoudržnosti obyvatel a migraci mladších kohort do jiných sídel).

Připomínky k řízení obce byly doplněny i návrhy na zlepšení, pomineme-li návrhy na personální změny, tak nejčastější pobídky směřovaly k nevyužitým možnostem cestovního ruchu. Jak obyvatelé, tak oslovení zástupci restauračních zařízení (coby turistické infrastruktury) by uvítali aktivní propagaci obce nebo koncepčnějšího mikroregionu/oblasti východního Valašska. S tímto návrhem souhlasí i představitelé obce, nicméně rozpočtové prostředky nedovolují výraznější investice do cestovního ruchu a dotační/grantové možnosti do této oblasti rozvoje obec nezvažuje.

Obyvatelé do okolních obcí příliš nejezdí, rodinné a přátelské vazby jsou omezeny buď na úzký okruh sousedních obcí (nejčastěji Valašská Polanka) nebo na vzdálenější sídla (Vsetín).

Obyvatelé Žlutavy na rozdíl od Pozdřechova psali více o pozitivních věcech v obci. Nejčastěji lidé kvitovali množství udržovaných tradic – zejména Mikulášský průvod. Dále byli velmi spokojeni s činností spolků (především se Sokolem – množství akcí pro děti a mládež). Sociální vnímání obce je tak zcela odlišné od Pozdřechova. Pozitivní ohlasy jsou také na veřejná prostranství a obecní infrastrukturu – Žlutava je jedna z mála obcí v regionu, která je plně

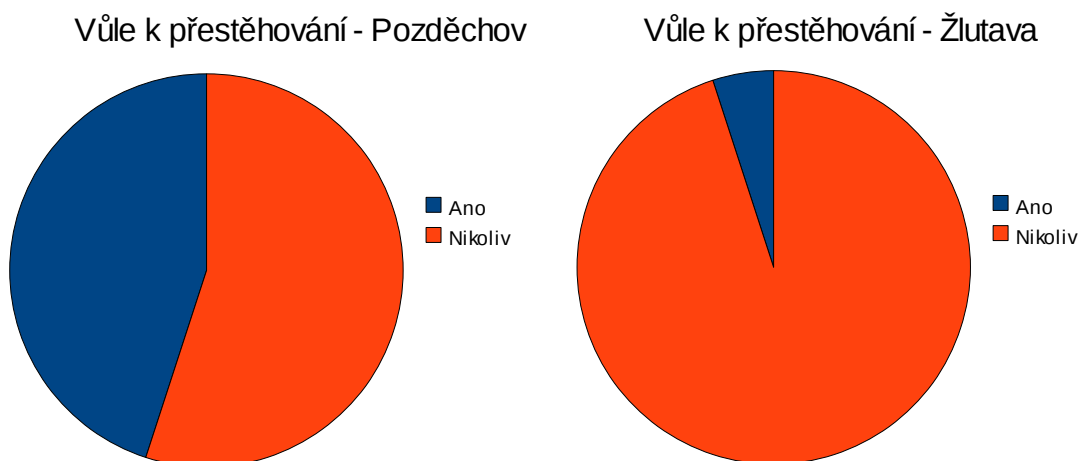
kabelizována a vlastní moderní datovou multifunkční síť (což je pro obec velikostní kategorie do 2000 obyvatel relativně vysoká investice).

Občané ve svých odpovědích často v negativních konotacích zmiňovali dopravní dostupnost. Přestože je Žlutava v těsném zázemí Otrokovic a Napajedel, v porovnání s okolními obcemi nemá tak kvalitní dopravní napojení (leží mimo hlavní tah a v kopcovitém terénu úpatí Chřibů). I přes tento fakt na Žlutavu jezdí více autobusových spojů než do Pozdřechova – to poukazuje na relativitu odpovědí respondentů v obou obcích (kteří dopravní dostupnost vnímají v porovnání se sousedními obcemi).

Přestože byla kvalita životního prostředí zmiňována jako kladná vlastnost obce, objevovaly se výtky vůči nekoordinovanému spalování listí a biomasy. Na rozdíl od Pozdřechova obyvatelé také upozorňují na vandalismus dětí a mládeže – zde je dáván do souvislosti se sociálně patologickými jevy coby negativní externalita lokalizace obce v aglomeraci Zlína.

Návštěvy obyvatel okolních obcí jsou častější než v Pozdřechově, taktéž okruh rodinných příslušníků či přátel je soustředěn do většího prstence okolních obcí.

Zcela odlišné a z dotazníku nejzávažnější zjištění je odpověď na otázku, zda by se respondent (pokud by mohl) z místa odstěhoval. Zatímco ve Žlutavě až na výjimky obyvatelé odpovídali záporně, v Pozdřechově byly odpovědi relativně vyrovnané. Necelá polovina obyvatel Pozdřechova by se v případě možnosti odstěhovala. Odpovědi poukazují na nízkou identifikaci obyvatel Pozdřechova s vlastní obcí a reflektují dopady socioekonomických podmínek východního Valašska. Rozdílné bylo i přímé hodnocení obce z hlediska jejího vnímání – zatímco ve Žlutavě 100 % respondentů vnímá svoji obec pozitivně, v Pozdřechově se pozitivní vnímání obce vyskytuje jen u 45 % dotazovaných (negativní vnímání 25 %, neutrální vjem 30 %).

Obr. 33: Odpověď na otázku, zda by se respondent přestěhoval z místa svého bydliště (vlastní zpracování)

Vyplněný dotazník obsahoval z psychologického hlediska jen omezené množství otázek, přičemž doplňující otázky byly respondentům kladeny po vyplnění dotazníku v rámci řízeného rozhovoru. Tohoto interview už se neúčastnili všichni dotazovaní, pouze jejich poměrná část (cca 30 %). Otázky byly formulovány volně přibližně v následující struktuře (k odpovědím bylo přihlédnuto při vyhodnocování dotazníku a tvorbě závěrů z terénního průzkumu):

- Pokud chcete v obci zůstat, co vás k danému místu poutá?
- Jak se cítíte v obci a v okolí?
- Když se řekne Pozdřechov/Žlutava, co vás napadne?
- Chovají se lidé šetrně k životnímu prostředí?
- Jaký význam mají pro vaši obec turisté?
- Co považujete za symbol obce?

-Kde je podle vás centrum obce?

Odpovědi na doplňující otázky z rozhovorů již jen dokumentují zjištěné poznatky z dotazníkového šetření. Zatímco v Pozděchově obyvatelé dlouze přemýšleli nad faktorem, který je nutí zůstat v obci (nejčastěji to byla rodina, dům a nedostatek finančních prostředků k realizaci migrace), ve Žlutavě lidé vyjmenovávali důvody ihned a ve větším množství (rodina, domov, prostředí, přátelé, zaměstnání, zvyk...). Lidé ze Žlutavy také dokázali identifikovat (byť velmi různorodě) symbol obce i její centrum, obyvatelé Pozděchova nejčastěji svoji obec charakterizovat nedokázali. Tyto doplňující otázky tak poukázaly na zcela odlišné vztahy obyvatel k vlastní obci způsobené rozdílnou silou vlastní identity.

Výsledky dotazníků uskutečněných ve dvou modelových lokalitách lze celkově shrnout v následujících bodech:

-Obyvatelé Pozděchova jsou daleko více vázáni na Vsetín než na subregionální centra v zázemí Zlína. Na Vsetín jsou fixováni i v případě dojížděky za specializovanými službami či praktickým lékařem.

-Obyvatelé Žlutavy využívají blízkosti velkých center a v případě dojížděky za nákupy nedenní spotřeby a specializovaných služeb jezdí do Zlína (nevyžívají tedy sousední města Otrokovice a Napajedla – tato centra jsou hierarchicky přeskočena). Naopak za praktickým lékařem jezdí výhradně do Napajedel. Na rozdíl od Pozděchova u Žlutavy funguje selekce sídel dojížděky umožněná snadnou dopravní dostupností.

-Spokojenost obyvatel s vlastní obcí je v obou modelových lokalitách zcela odlišná. Zatímco v Pozděchově jsou spokojeni spíše se životním prostředím a dopravní dostupností, ve Žlutavě jsou obyvatelé spokojeni se všemi aspekty života obce, nicméně nejvíce s veřejnou správou a úpravou obce. Odpovědi byly rozdílné také ve variabilitě odpovědí – zatímco v Pozděchově byly odpovědi více různorodější, vzorek ze Žlutavy vykazoval podstatně větší homogenitu ve svých odpovědích. Tento fakt mohl být dán prvkem náhody výběrového souboru (omezený velikostí souboru).

-Aktivita obyvatel obou obcí je poměrně vyrovnaná a v rámci vzorku relativně vysoká, avšak podstatný rozdíl je v četnosti interakcí obyvatel – zatímco ve Žlutavě se místní scházejí častěji a při více příležitostech, v Pozděchově pouze sporadicky. Žlutava také udržuje více tradic a je zde patrná silná identita obyvatel.

-Obyvatelé obou obcí odlišně vnímají pozitiva a negativa svých sídel. Zatímco v Pozděchově je často kritizováno vedení obce a socioekonomické podmínky vedoucí k úpadku obce, ve Žlutavě jsou obyvatelé většinou spokojeni s životem v obci a kritika je místy směřována na výskyt sociálně patologických jevů.

-Vztah k vlastní obci je z celé komparační analýzy vyjádřen nejostřejším rozdílem. Silná identita u obyvatel Žlutavy představuje jednoznačně pozitivní vnímání obce s velmi nízkou vůlí přestěhovat se. V Pozděchově by se přestěhovala téměř polovina obyvatel a vnímání obce je pozitivně chápáno pouze u 45 % respondentů.

Modelové lokality byly záměrně zvoleny pro svoji odlišnost v prostorovém postavení v sídelním systému zázemí Zlína. Nulová hypotéza (pracovně stanovená před začátkem výzkumu) předpokládala vysoký vliv zlínské aglomerace na život v obci Žlutava coby sousednímu sídlu v bezprostřední blízkosti konurbace a nedotčený život obyvatel v marginální (ale kompaktní) obci Pozděchov ve východním cípu území Vizovické vrchoviny. Dotazníkové šetření nulovou hypotézu vyvrátilo zjištěním, které Žlutavě přisuzuje nepoměrně vyšší soudružnost a interakci obyvatel než periferní Pozděchov. Vztah obyvatel Pozděchova k obci tak navzdory předsudkům o síle a jednotě valašské kultury ustupuje před dopady nepříznivých sociálně ekonomických podmínek. Negativní vlivy vnějších podmínek se projevují i v tzv. tvrdých datech – podle dat Českého statistického úřadu má Pozděchov klesající tendenci počtu obyvatel (zatímco v roce 2001 při SLDB 2001 vykazoval 586 obyvatel, podle slov starostky jich je v roce 2009 již jen 555). Zvyšující se nezaměstnanost (jako další projev dopadu) je umocněna i následky celosvětové ekonomické krize. Dopady mohou být dále prohlubovány a frustrace obyvatel může vést až k další vlně migrací do

větších sídel.

Nevyužitým potenciálem v Pozděchově je cestovní ruch. Ve většině obcí bývá u obyvatel problém s turisty (kdy si místní nepřejí masový turismus), v Pozděchově by však zvýšení cestovního ruchu uvítali (což vyplývá i z odpovědí v dotaznících a rozhovorech). Cílená a systematická propagace cestovního ruchu by umožnila přivést do oblasti více turistů, vedla by k posílení podnikatelského prostředí (u restauračních a ubytovacích zařízení – ty by pak prostřednictvím multiplikačních efektů posílili tržní prostředí i u jiných sektorů) a zejména by mohla pomoci navrácení tradic do obce a tím i zvýšení zájmu obyvatel o vlastní obci.

Obyvatelé Žlutavy jsou podle výsledků naopak jen mírně zasaženi aspekty okolní zlínské aglomerace. Vysvětlit to lze jednak silnými tradicemi a regulací nové výstavby ze strany obce (obec dle platného územního plánu již nemá pozemky pro bydlení a podle slov starosty je nechce ani aktivně vytvářet) a jednak zatím ne zcela vyvinutým procesem desurbanizace na Zlínsku. Pro obyvatele Žlutavy však výhledově může mít negativní dopad růst průmyslové zóny Napajedel a Otrokovic (jenž bude zasahovat i do katastrů okolních obcí), čímž dojde ke zhoršení životního prostředí, které je již teď některými obyvateli kritizováno. V souvislosti s rostoucí dopravou obyvatelé také pociťují nedostatek parkovacích ploch pro turisty přijíždějící na výlety do Chřibů (pro něž je Žlutava turistickou branou) a ačkoliv obyvatelům cestovní ruch v obci (který je ještě zesilován při četných tradičních průvodech, slavnostech a akcích) nevadí, zvýšená automobilová zátěž a absence parkovišť bude představovat problém.

7 SWOT ANALÝZA

Nedílnou součástí diplomové práce je SWOT analýza⁴⁶, jež předchází vlastní návrhové části doplnění strategických rozvojových dokumentů územních celků. SWOT analýza vychází ze zjištění provedených v detailní regionálně geografické analýze a zejména z poznatků sdělených představiteli obcí a obyvatel dvou modelových lokalit. Předkládaná analýza silných a slabých stránek s vazbami na příležitosti a hrozby je řešena strukturovanou formou podle pravděpodobnosti vzniku a závažnosti dopadů jednotlivých (SWOT) faktorů ovlivňujících dané území (Tab. 19).

Tab. 19: SWOT analýza výchozích podmínek a možností trvale udržitelného rozvoje venkova v zázemí Zlína (vlastní zpracování)

Silné stránky (Strengths)	Slabé stránky (Weaknesses)
- příhraniční region – možnosti přeshraniční spolupráce - vazby na silné jádro, přirozené centrum s fungující sítí subregionálních center - příznivé agroklimatické podmínky - estetika krajinného rázu - relativně vysoký podíl chráněných území - vysoký podíl populace v předproduktivním věku - vysoký podíl rodáků - historicky determinovaná vysoká religiozita obyvatel - kladné migrační saldo⁴⁷ - kladná celková dynamika obyvatelstva - dodržování tradic, identita obyvatel, genius loci - nízká míra nezaměstnanosti, relativně nízký počet uchazečů na 1 volné pracovní místo - fungující systém zemědělských dotací - rostoucí míra diverzifikace ekonomických aktivit na venkově - relativně dobrá vybavenost trvale obydlených bytů v návaznosti na technickou infrastrukturu - snahy o zlepšení dopravní infrastruktury, dynamické využívání lodní dopravy - množství přírodních i kulturních atraktivit pro cestovní ruch - množství dotačních možností - relativní úspěšnost žadatelů z řad veřejného sektoru při získávání prostředků - množství dobrovolných svazků obcí (DSO) - existence významných lokálních a regionálních aktérů - výrazně se neprojevující aspekty desurbanizace	- bipolární rozdělení mikroregionu – zvýhodnění sídel v blízkém zázemí aglomerace - nedostatečně využívané systémy ekologické stability (ÚSES), nízká fragmentace krajiny - výskyty černých skládek a starých ekologických zátěží - záporný přirozený přírůstek obyvatel - podprůměrná vzdělanostní struktura obyvatel (vysoký podíl populace s nejnižším vzděláním a nízký podíl vysokoškoláků) - nízká zaměstnanost v progresivních sektorech hospodářství (terciér, kvartér) - vysoká orientace na průmysl a služby navázané na automobilový a chemický průmysl - ekonomicky málo rozvinutý region (i přes existenci silné jádrové oblasti) - úpadek tradičních průmyslových odvětví - dopravní dostupnost, poddimenzovaná dopravní infrastruktura - negativní externality plynoucí z přetížení hlavních dopravních tepen (emise, hluk, sociální dopady...) - nedostatečná míra integrace dopravního systému (IDS) - nízká aktivita při čerpání dotací z regionálních operačních programů - nedostatečná propagace turistických destinací - nevyužívaný potenciál regionálně typických zemědělských činností a produktů - nízká spokojenost obyvatel v periferních částech území - účelovost DSO - nevyužívání strategií a koncepčních dokumentů - nízká aktivita obyvatel

⁴⁶ Původně ekonomický termín označující komplexní kvalitativní vyhodnocování veškerých relevantních stránek zkoumaného problému (D. Waugh, 1990 nebo i V. Toušek a kol., 2008).

⁴⁷ Lze chápat i jako nevýhodu – narušení tradic, ztráta identity, sociálně patologické jevy...

Matice příležitostí (Opportunities Matrix)				Matice hrozeb (Threats Matrix)			
		Přitažlivost		Závažnost			
		Nízká	Vysoká	Nízká	Vysoká		
	Vysoká	- podpora vzdělávání obyvatel investicemi do VaV (růst vzdělanosti a zájmu o ČŽV) - blízkost velkého trhu indikuje možnosti odbytu regionálních produktů - možnosti přeshraniční spolupráce - synergie dotačních titulů (disponibilních) a jejich efektivní čerpání - rozvoj regionální autentičnosti (genia loci)	- rozvoj a geneze nových regionálních MSP - tvorba nových prac. míst a uplatnění aktivní politiky - zaměstnanosti na regionální úrovni - hledání nových trhů pro průmyslová odvětví - vyšší terciarizace - aktivizace obyvatel na venkově k posílení jejich identity - zpracování koncepčních materiálů mikroregionů a jejich spolupráce	- negativní dopady desurbanizace - neztotožnění se aktérů rozvoje s představami obyvatel - pokračující účelovost DSO a jejich nízká produktivita - slabá přeshraniční spolupráce - obtížný transfer know-how do praxe - pomalá revitalizace brownfields - podcenění měkkých projektů (lidské zdroje, marketing...)	- růst nezaměstnanosti vlivem jednostranně orientovaného průmyslu - zhoršující se kvalita ŽP - nebude zkonsolidován a vytvořen odpovídající produkt cestovního ruchu - zanikne folklorní aktivita obyvatel - špatně administrované projekty čerpající podporu z disponibilních finančních zdrojů EU	Vysoká	
	Nízká	- diverzifikace průmyslových aktivit - venkovské prostředí jako partner městského (nikoliv jen periferie či suburbium) - spolupráce akademického, veřejného a soukromého sektoru - dosažení symbiózy mezi ochranou ŽP a kvalitou života	- investice do cestovního ruchu mohou významně zvýšit příliv turistů a kapitálu - regenerace brownfields a vznik přitažlivé průmyslové zóny - podpora intermodální dopravy a plnohodnotného IDS - zkapacitnění trvale udržitelné dopravy - zajištění dostupných sociálních služeb	- odliv obyvatelstva z regionu - nevyužívání VaV v podnikatelských aktivitách - nezajištění dostatečného rozsahu a kvality sociálních služeb - nemožnost rozvinutí alternativních ekonomických aktivit na venkově - rigidní politická elita - neúčinné mechanismy regionální politiky	- nedostatek disponibilního kapitálu k financování klíčových projektů - špatně zpracované klíčové koncepční dokumenty jako nástroj rozvoje - stop-stav investic do dopravní infrastruktury - frustrace obyvatel periferních částí území ze špatných životních podmínek	Nízká	

Strukturace SWOT analýzy (zejména její části zaměřené na identifikaci příležitostí a hrozeb) umožňuje stanovení jasných priorit, které by se měly objevovat v koncepčních dokumentech územních celků (kraj, mikroregiony, obce). Strategické dokumenty jsou však v oblasti velmi zřídka využívány (má je např. méně než 1/2 dotazovaných obcí napříč regionem) a

jsou-li již používány, pak ne zcela efektivně. Příkladem mohou být účelově zpracované strategie rozvoje mikroregionů (dobrovolných svazů obcí) na odkanalizování (např. Mikroregion Židelná) nebo jednostrannou podporu cestovního ruchu (Baťův kanál).

Strategie, které byly v době psaní diplomové práce k dispozici (z rozhovorů s představiteli obcí), obsahovaly chybně zpracované SWOT analýzy. Nejčastějším nedostatkem byly záměny příčiny a následku, příliš obecné nebo naopak zbytečně konkrétní a vzletné poznatky. Všechny studované strategie byly také zpracovávány externí poradenskou firmou – to samo o sobě není problém, avšak z textu strategií bylo poznat špatné pochopení místa (regionu) zpracovatelem. Ideální role zpracovatele (expert – konzultant a metodik zvenku) nebyla až na výjimky dodržena⁴⁸ a obcím (nejčastěji prostřednictvím špatně strukturované SWOT analýzy⁴⁹) byla předkládána jen statistická data bez ohledu na konotaci s regionálními aspekty prostoru.

Zpracování SWOT analýzy jako jednoho z klíčových bodů účinného koncepčního dokumentu je tedy nutné konzultovat jak s místní samosprávou, tak s dotčenými subjekty – tedy zástupci obyvatel a soukromého sektoru, ideálně i s akademickými institucemi (J. Rektořík a J. Šelešovský, 1999).

48 Týká se také Strategie rozvoje Zlínského kraje (Portál Zlínského kraje, 2009), jenž byla zpracována outsourcingem autorského týmu ekonomů Petra Zahradníka a Jana Jedličky.

49 Strukturovaná SWOT analýza podle priorit a závažnosti dopadů se nevyskytla v žádném koncepčním dokumentu – z toho důvodu nebylo možné oddělit priority ve vztahu ke střednědobému plánování aktivit rozvoje daného území.

8 STRATEGIE ROZVOJE REGIONU VE VZTAHU K EKONOMICKÝM (MONETÁRNÍM) RÁMCŮM EU

Úkolem této kapitoly není návrh nové (modelové) strategie rozvoje územního celku, avšak na základě zjištěných poznatků z detailního průzkumu území (kvantitativního pomocí tvrdých dat i kvalitativního prostřednictvím dotazníkového šetření) shrnout (a navrhnout) priority rozvoje regionu a prezentovat možné (finanční) zdroje pro realizaci rozvojových priorit územních celků ve vazbě na aktuální dotační/grantová schémata evropských fondů.

Z výzkumu mezi obcemi (analyzovaného v kapitole 6) vyplývá, že obce coby nositelé a tvořitelé strategií rozvoje jsou relativně dobře seznámeni s národními, krajskými a nadačními dotacemi, ovšem téměř nevyužívají fondů Evropské unie, ačkoliv tato oblast podpory má alokován suverénně nejvyšší částku pro rozvoj měst, obcí a regionů. Z toho důvodu jsou v této kapitole vynechány možnosti financování projektových záměrů (obsažených ve strategiích/programech rozvoje v podobě projektových fiši) z národních⁵⁰ či velmi využívaných krajských⁵¹ dotačních titulů (vč. nadačních fondů)⁵². Kapitola je zaměřena na deskripci a vlastní hodnocení možných zdrojů z fondů Evropské unie v návaznosti na definované priority rozvoje regionu. Rešerše byla provedena pouze pro veřejný sektor (nikoliv pro soukromý a neziskový), neboť ten je stěžejním tématem předkládané diplomové práce.

Dalším důvodem zúžení výběru pouze na evropské dotace byl fakt, že až na výjimky je soulad projektového záměru se strategií bodovaným kritériem při hodnotícím procesu projektových žádostí (a z toho důvodu je vazba strategie na vyhlášené oblasti podpory velmi důležitá).

Rozvojové projekty lze dle svého charakteru dělit různými způsoby (např. z regionálního hlediska, tématicky, časově či objemově), v práci jsou rozděleny na investiční (tvrdé projekty) a neinvestiční (měkké projekty). Dalším hlediskem (pro dosažení maximální aktuálnosti a kompaktnosti) bylo časové zařazení – tedy možnosti pro rok 2009, resp. 2010.

8.1 Hlavní priority rozvoje regionu

Hlavní priority rozvoje regionu již byly naznačovány v práci při dílčích analýzách regionálně geografických charakteristik a zejména při analýze dotazníkového šetření. Priority rozvoje regionu korespondují s dílčími cíli, úkoly a opatřeními Strategie rozvoje Zlínského kraje (dostupné např. na Portálu Zlínského kraje, 2009). Navržené priority rozvoje regionu jsou vnitřně členěny do opatření vycházejících z regionálně geografické analýzy a dotazníkového šetření mezi představiteli obcí a obyvateli modelových lokalit a jsou jedním z praktických výstupů výzkumné části diplomové práce:

Cíl 1 – Konkurenceschopná ekonomika

-Opatření 1A: Podpora typických regionálních produktů prostřednictvím regionální politiky Zlínského kraje a obecně prospěšných společností (Centrála cestovního ruchu Východní Moravy apod.).

-Opatření 1B: Efektivní čerpání a synergie strukturálních fondů Evropské unie pro investice do

50 Např. E-government v obcích (Ministerstvo vnitra ČR), bytová politika (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR), příspěvky na cyklostezky a bezpečnost (Státní fond pro dopravní infrastrukturu), Program obnovy venkova (Ministerstvo pro místní rozvoj) apod.

51 Např. Podpora obnovy venkova, vodohospodářská infrastruktura v obcích Zlínského kraje apod.

52 Tato grantová schémata jsou navíc velmi často měněna a přizpůsobována podle aktuální výše dostupných prostředků.

klíčových projektů.

-Opatření 1C: Využití blízkosti vyspělého trhu zlínské aglomerace a možností přeshraniční spolupráce.

-Opatření 1D: Diverzifikace výrobních odvětví, orientace na tržní mezery – alikvotní doplnění podnikatelských aktivit zlínské aglomerace.

Cíl 2 – Kvalita života venkovského prostředí

-Opatření 2A: Snižování emisí a negativních externalit plynoucích z poddimenzované dopravní infrastruktury.

-Opatření 2B: Nezávislé odpadové hospodářství a kooperace obcí nad společnými projekty v ochraně životního prostředí.

-Opatření 2C: Zachování přírodních a kulturních zajímavostí regionu pro další generace.

-Opatření 2D: Přitažlivé venkovské prostředí pro bydlení, sport, rekreaci, kulturu, vzdělávání i podnikání.

-Opatření 2E: Efektivita samosprávných celků, smart administration a e-government.

Cíl 3 – Lidské zdroje a zaměstnanost

-Opatření 3A: Posílení identity obyvatel na venkově investicemi do zkvalitnění života ve venkovském prostoru.

-Opatření 3B: Podpora vzdělávacích institucí na venkově – školy a školská zařízení (vč. doprovodné infrastruktury – dětská hřiště atp.).

-Opatření 3C: Aktivní politika zaměstnanosti, spolupráce obcí s úřady práce.

-Opatření 3D: Mezuregionální a přeshraniční spolupráce, výměny know-how, nadnárodní kooperace.

Cíl 4 – Trvale udržitelný cestovní ruch

-Opatření 4A: Investice do podnikatelské i veřejné infrastruktury v cestovním ruchu (ubytovací a stravovací zařízení vč. doplňkových služeb) a vznik multiplikačních efektů.

-Opatření 4B: Účinná propagace žádaných produktů cestovního ruchu, marketing turistických destinací.

Navrhované priority reflektují potřeby venkovského zázemí Zlína a jsou zaměřeny na oblasti, v jejichž realizaci jsou právě obce a DSO nejvíce angažovány. Z toho důvodu se zde neobjevují velké investiční priority typu výstavby silničních komunikací (toto téma má na starosti kraj a Správa a údržba silnic). Cíl 1 byl definován na základě regionálně geografické analýzy, Cíl 2, 3 a 4 na základě dotazníků a rozhovorů s představiteli obcí (názory obyvatel byly promítnuty do cíle 3 a 4).

Monetární záštita jednotlivých opatření je v diplomové práci opřena výhradně o zdroje z Evropské unie (zdůvodnění viz předchozí podkapitola) a naplňování jednotlivých opatření je možné pomocí grantových projektů zaměřujících se na dílčí aktivity vedoucí k dosažení definovaných cílů. Zatímco opatření směřujících do tvrdých projektů jsou finančně kryta investičními projekty (kap. 8.2), opatření směřující k měkkým aktivitám (např. opatření cíle 3) jsou náplní neinvestičních projektů diskutovaných v kap. 8.3.

8.2 Finanční rámce investičních projektů

Obecným postupem při naplňování cílů obsažených ve strategiích rozvoje je formulace projektového záměru, zvážení potřebnosti projektu, identifikaci vhodného finančního rámce (možná úvaha nad partnerstvím) a způsob udržitelnosti výstupů projektu. U investičních projektů jsou dále nutnými prerekvizitami stavební a technická dokumentace (vč. výkazu výměr), splnění požadavků Stavebního zákona (pro vydání příslušného povolení ze strany stavebního úřadu), analýza nákladů a výnosů (tzv. CBA) a promyšlený harmonogram realizace.

Možnosti čerpání dotací na investiční projekty nabízí v podmínkách dané regionálním rámcem zázemí Zlína dva evropské fondy – Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). Finanční prostředky z ERDF jsou alokovány:

- v Operačním programu Životní prostředí (OP ŽP) – pro Cíl 2,
- v Regionálním operačním programu Střední Morava (ROP SM) – pro Cíle 1, 2, 3 a 4,
- v Operačním programu Přeshraniční spolupráce ČR-SR – pro Cíle 1, 3, 4.

Distribuci prostředků z EAFRD zajišťuje Program rozvoje venkova (PRV) – pro Cíl 2 a 3. Téměř 80 % představitelů obcí se mylně domnívá, že je pro ně určen pouze Program rozvoje venkova (tedy prostředky EAFRD). Tento fakt lze vyvrátit detailní analýzou způsobilosti žadatelů v ostatních tematických a regionálních operačních programech, z nichž je patrné, že i menší obce mohou dosáhnout na peníze ze strukturálního fondu ERDF (např. prostřednictvím dobrovolného svazku obcí). O této skutečnosti byli všichni dotazovaní zástupci obcí informováni a např. s obcí Žlutava byl navázán užší kontakt při grantovém poradenství a následném projektovém managementu rozvojových záměrů obce.

Operační program Životní prostředí umožňuje nejširší spektrum dotačních možností pro investiční projekty veřejného sektoru. Prioritní osa 1 je zaměřena na zlepšování vodohospodářské infrastruktury a snižování rizika povodní. Tuto prioritní osu lze kromě odkanalizování obcí (podstatně zejména pro mikroregion Židelná) využít především na zmenšení ohrožení povodněmi řekou Moravou. Intenzifikace zemědělské prvovýroby způsobila narušení břehových linií koryta Moravy na Otrokovicku a míra zornění bez stabilizačních prvků v krajině představuje značně sníženou retenční schopnost krajiny v případě zvýšení vodní hladiny a rozlivu řeky (umocněné iracionálním urbanizovaným využitím říční nivy).

V prioritní ose 2 (Zlepšování kvality ovzduší a snižování emisí) se jedná především o podoblast podpory:

- 2.1.1 - Snižování imisní zátěže ze zdrojů v objektech nenapojených na centrální zdroje tepla,
- 2.1.2 - Snižování příspěvku k imisní zátěži obyvatel omezením emisí z energetických systémů,
- 2.1.3 - Snižování imisní zátěže omezením prašnosti z plošných zdrojů,
- 2.2 - Omezování emisí⁵³.

Operační program Životní prostředí kromě osy 1 a 2 pro žadatele z řad obcí a svazků obcí nabízí podporu i z dalších os. Osa 3 umožňuje realizaci úspor energie např. efektivním zateplováním budov, osa 4 (podoblast 4.1 Zkvalitnění nakládání s odpady) komplexněji řeší odpadové hospodářství – tedy výstavbu a rekonstrukce sběrných dvorů, třídíček, překladišť a skladů komunálního odpadu. Problém odpadového hospodářství je zejména v obcích bez vlastního sběrného dvora a většího počtu obyvatel – např. Tečovice. V Tečovicích je odpadové hospodářství nedostatečně řešeným problémem – obec nevlastní sběrný dvůr a pouze několikrát za rok pronajme od Technických služeb Zlín kontejner ke sběru komunálního odpadu (který je však během několika hodin přeplněn). Nabízená oblast podpory je tak ideálním řešením pro obec. Z podoblasti 4.1 lze také sanovat a odstraňovat černé skládky – tyto jsou v zájmovém území častým jevem především v západní části podél hlavního silničního tahu I/55 a ani jedna z dotazovaných obcí na jejich odstranění s využitím OP ŽP nepočítá (ačkoliv kvalita životního prostředí je jednou z priorit).

Osa 6 OP ŽP pro veřejnou správu nabízí více podoblastí podpory zaměřených na

⁵³ Přestože je tento finanční mechanismus pro obce ležící v sousedství páteřních komunikací klíčový (z dotazovaných obcí např. Topolná, Žlutava, Kurovice, Tečovice), je obcemi nevyužíván.

zlepšování stavu přírody a krajiny, zejména podoblasti:

- 6.3 - Obnova krajinných struktur,
- 6.4 - Optimalizace vodního režimu krajiny,
- 6.5 - Podpora regenerace urbanizované krajiny.

Posledními prioritními osami Operačního programu Životní prostředí jsou oblast podpory 5 (Omezení průmyslového znečištění a environmentálních rizik) a 7 (Rozvoj infrastruktury pro realizaci environmentálních vzdělávacích programů, poskytování environmentálního poradenství a environmentálních informací). Tyto osy jsou však pro obce/mikroregiony ve zkoumaném území pro své zaměření nerelevantní.

Regionální operační program Střední Morava podporuje veřejný sektor ve 4 oblastech podpory – 2.2 (Rozvoj měst), 2.3 (Rozvoj venkova) 3.1 (Integrovaný rozvoj cestovního ruchu) a 3.2 (Veřejná infrastruktura a služby). Oblast podpory 2.2 je pouze pro obce nad 5000 obyvatel, což jsou v případě mikroregionu Zlína všechna městská sídla (a ta nejsou předmětem zájmu diplomové práce). U Regionálního operačního programu Střední Morava (podobně jako u všech ostatních regionálních operačních programů) si však obce musí část projektu spolufinancovat (zpravidla 7,5 % za předpokladu, že jejich projekt nezakládá veřejnou podporu).

Oblast podpory 2.3 (Rozvoj venkova) je zaměřena na:

- fyzickou revitalizaci území,
- sociální infrastrukturu,
- vzdělávací infrastrukturu,
- zdravotní infrastrukturu,
- infrastrukturu pro volnočasové aktivity,
- krizovou infrastrukturu,
- úpravy infrastruktury s ohledem na integraci marginalizovaných skupin společnosti.

Oprávněnými žadateli jsou obce od 500 do 5000 obyvatel, avšak v případě menších obcí lze žádat jako svazek obcí. V takovém případě je však jedním z hodnotících kritérií soulad záměru se strategií rozvoje mikroregionu, což je u vzorku dotazovaných obcí problémové – jejich účelově psané strategie je při žádostech z ROP Střední Morava znevýhodňuje (a např. v PRV i znemožňují podání dotace pro nesoulad priorit strategie s oblastí podpory). Minimální výše podpory je 1 mil. Kč (maximální 80 mil. Kč), přičemž celková alokace na tuto oblast podpory je 96,1 mil. € (rozděleno už je asi 1,5 mld. Kč).

Oblasti podpory 3.1 (Integrovaný rozvoj cestovního ruchu) a 3.2 (Veřejná infrastruktura a služby) jsou pro obce a svazky obcí přínosné zejména v aktivitách podporujících cestovní ruch:

- rozvoj a obnova infrastruktury pro aktivní a kulturně-poznávací formy cestovního ruchu, lázeňství a výstavnictví včetně návazné infrastruktury,
- rozvoj a obnova sportovních areálů využitelných primárně pro cestovní ruch včetně návazné infrastruktury,
- vybudování jednotného systému turistických okruhů, naučných stezek a/nebo navigačních tabulí v turistické destinaci,
- stavební úprava kulturní památky, technické památky nebo kulturní zajímavosti se záměrem využití pro cestovní ruch včetně návazné infrastruktury.

Integrovaný rozvoj cestovního ruchu je vyhlášen regionálně podle schválených Integrovaných plánů rozvoje území (tzv. IPRÚ) a v minulosti takto byly rozděleny peníze např. na Luhačovice, Uherskobrodsko a Horním Vsacku (Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009). Žadateli jsou opět obce a svazky obcí

Trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu je jedním z hlavních náplní strategických dokumentů územních celků a je pilířem potenciálního rozvoje regionu. Cestovní ruch je především pro východní část území (periferní oblasti) možným nástrojem oživení ekonomiky s následnými multiplikačními efekty. Pro turismus jsou zde ideální předpoklady – množství přírodních i kulturních atraktivit však zatím nekoresponduje s poptávkou po produktech cestovního ruchu východní Moravy. Změna je možná na základě snažení Centrály cestovního ruchu Východní Moravy, o.p.s. prostřednictvím cíleného marketingu. CCR Východní Moravy se prozatím více

soustředí na destinace v západní části Zlínského kraje (hipoturistika, Baťův kanál, UNESCO), z toho důvodu je potřeba latentní snahu CCR VM doplnit např. společným projektem obcí v některém DSO směřujícím na propagaci regionu. Z dotazníkového šetření u obce Pozdřechov vyplývá i poptávka z řad místních obyvatel po účinné propagaci svého okolí. Aktivita existujících DSO či jednotlivých obcí je však v tomto směru nulová.

Operační program Přeshraniční spolupráce ČR-SR je unikátní⁵⁴ v tom, že jako součást mezinárodní spolupráce neskončí (na rozdíl od tématických a regionálních operačních programů) po přesunutí regionu soudržnosti NUTS II Střední Morava z Cíle 1 (Konvergence) do Cíle 2 (Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost⁵⁵) po dosažení vyšší úrovně HDP/obyvatele. OP Přeshraniční spolupráce ČR-SR je charakteristický kolovým příjmem žádostí (tedy nevázaným na konkrétní časově omezené výzvy) a zejména nutností mít partnera na slovenské straně (z Trnavského, Trenčianského nebo Žilinského kraje). Partner se musí aktivně podílet na projektu (tedy od přípravy přes financování, realizaci a personálního zabezpečení). Přímý dopad je v příhraničním prostoru na posilování přeshraničních vztahů. Investiční projekty zde realizované jsou menších rozměrů – proto jsou vhodné např. pro obce/mikroregiony, které nemohou z finančních důvodů kofinancovat velké projekty (nad 1 mil. Kč) v Regionálním operačním programu Střední Morava.

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) je reprezentován **Programem rozvoje venkova**. PRV je obsáhlým dokumentem s množstvím podpory, které jsou administrovány Státním zemědělským a intervenčním fondem (SZIF). Pro obce a mikroregiony jsou nejvýznamnější tyto oblasti podpory z osy III⁵⁶:

-Oblast podpory 2.1.1 (Obnova a rozvoj vesnic): Základní vodohospodářská infrastruktura obcí do 2000 obyvatel (vodovody, kanalizace, ČOV):

-U nejmenších obcí nespádajících do podpory ze strukturálních fondů EU (obce do 500 obyvatel) jsou podporovány navíc budování a obnova místních komunikací, zlepšování vzhledu obcí – úprava veřejných prostranství a územní plánovací dokumentace.

-Minimální výše podpory na jeden projekt je 50 000 Kč, maximální výše podpory činí 90 % (alokace odpovídá 1 mld. Kč).

-Oblast podpory 2.1.2 (Občanské vybavení a služby): Podporovány jsou následující aktivity Státní zemědělský a intervenční fond, 2009):

-zajištění chybějícího občanského vybavení a služeb (školských, zdravotních, sociálních, na něž není možno získat mandatorní výdaje státu, vč. předškolní a mimoškolní péče o děti, pečovatelské služby pro seniory, základní obchodní infrastruktury, objektů a ploch pro sportovní a kulturní aktivity, doprovodných stravovacích zařízení, objektů pro spolkovou činnost, zřizování integrovaných informačních a školicích center s využitím ICT (informační a komunikační technologie).

-Oblast podpory 2.2 (Ochrana a rozvoj dědictví venkova): Součástí této podpory jsou investice do:

-budování nových stálých výstavních expozic a muzeí s vazbou na místní historii, zajímavosti, kulturní a umělecké aktivity a tradiční lidovou kulturu,

-vypracování studií obnovy a využití kulturního dědictví,

-zpracování programů regenerace památkově chráněných území,

-investice spojené s udržováním, obnovou a zhodnocením nebo využitím kulturního dědictví.

Z výše uvedených vybraných klíčových os Programu rozvoje venkova je pro realizaci aktivit v území stěžejní především podpora 2.1.1, která komplexně řeší možnosti financování investičních projektů v obcích a mikroregionech. Jeho nevýhodou je spolufinancování ve výši 10 % - u obcí nad 500 obyvatel je tedy zajímavější soustředit se na ROP Střední Morava. Projekty z ROP SM jsou

54 Dalším unikátním znakem je možnost realizace jak investičních, tak neinvestičních projektů.

55 Pod tento cíl v současnosti spadá např. Hl. město Praha s programy Praha – Adaptabilita a Praha – Konkurenceschopnost.

56 Osy I. a II. jsou zaměřeny na zemědělce a investice do oblasti lesnictví. Osa IV. pak představuje podporu LEADER pro aktivity místních akčních skupin.

však administrativně i realizačně nepoměrně náročnější než projekty z PRV. Projekty v PRV by měly mít také nižší rozpočet a pouze lokální dopad (nesledují se zde tak přísně monitorovací indikátory jako u ROP SM apod.).

8.3 Finanční rámce neinvestičních projektů

Neinvestiční, tzv. měkké projekty jsou finančně i administrativně méně rozsáhlé investice do nehmotných výstupů. Neinvestiční projekty jsou zpravidla méně náročnější na administraci a nevyžadují rozsáhlé projektové dokumentace. Výstupy sice nejsou hmatatelného rázu, avšak vytváří důležitou přidanou hodnotu a multiplikační efekt rozvoje celé dotčené společnosti.

V regionálním rámci zázemí města Zlína lze pro podporu neinvestičních projektů v souvislosti s prioritami trvale udržitelného rozvoje regionu uvažovat následující zdroje:

- Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ) – Cíl 1 a 3,
- Integrovaný operační program (IOP) – Cíl 2,
- Mezinárodní spolupráce jako součást OP LZZ – Cíl 3,
- Přeshraniční spolupráce ČR-SR – Cíl 1, 2, 3 i 4.

Neinvestiční projekty jsou zpravidla financovány z Evropského sociálního fondu (ESF), doplnkově je však možné využít i křížového financování z ERDF (též reverzně).

Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ) nabízí pro vnitřní potřeby samospráv investice do lidských zdrojů v oblasti podpory 4.1 (Posilování institucionální kapacity státní správy a samosprávy), směrem k občanům mohou být obce a jimi zřizované organizace žadateli v oblasti podpory 3.1 (Podpora sociální integrace a sociálních služeb) a především 3.3 (Integrace sociálně vyloučených skupin na trh práce). Priorita 3.3 přímo navazuje na problémy zaměstnanosti sociálně vyloučených osob východní periferie území. Kromě sociálně vyloučených osob (azylantů, imigrantů apod.) jsou cílovými skupinami i znevýhodněné osoby na trhu práce, tedy:

- osoby do 25 let věku, mládež do 18 let bez kvalifikace nebo s nízkou kvalifikací,
 - fyzické osoby starší 50 let, etnické menšiny, osoby se zdravotním postižením.
- Právě nezaměstnanost osob mladších 25 let (a osob 50+) je častým problémem vnímaným i samotnými obyvateli (viz. analýza dotazníkového šetření u obyvatel Pozdřechova). V rámci podpory lze (podle serveru Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009) získat až 100 % dotaci (což je pro veřejné žadatele zcela jistě výhodnější než nutnost kofinancování u investičních projektů) na :
- nástroje a činnosti vedoucí k motivaci a aktivizaci cílové skupiny k zaměstnání a jeho udržení k dalšímu profesnímu vzdělání,
 - podpůrné služby (poradenské služby, pracovní diagnostiky atd.) k usnadnění přístupu k zaměstnání,
 - tvorbu a realizaci komplexních programů zaměstnanosti za spolupráce místních iniciativ, sociálních partnerů a dalších organizací,
 - tvorbu pracovních míst pro příslušníky cílových skupin, včetně pracovních míst na zkoušku pro získání pracovních zkušeností,
 - podporu udržitelnosti pracovních míst pro příslušníky cílové skupiny.

V rámci OP LZZ lze využít i program Mezinárodní spolupráce, v němž je sběr žádostí kontinuální a není vázaný na systém výzev. Projekty žádající o dotaci ve výši 1 – 10 mil. Kč si mohou rozdělit celkovou lokaci 120 mil. Kč. Podporované aktivity mezinárodní spolupráce jsou zaměřeny na:

- Inovativní projekty v následujících oblastech:
- výměna zkušeností a praxe mezi členskými státy (adaptabilita, politika zaměstnanosti, začleňování specifických skupin, atd.),
- spolupráce mezi projekty v různých členských státech s cílem zlepšit výsledky vlastních projektů.

- Rozvoj partnerství a tématických sítí:
 - podpora vzniku a rozvoj místních partnerství,
 - výměna zkušeností a praxe mezi místními partnery,
 - vznik tématických sítí, zaměřených na řešení specifického problému.
 - Mobilita:
 - podpora budování kapacit nestátních neziskových organizací prostřednictvím zahraničních stáží, studijních cest apod.
- Cílovými skupinami (a současně i oprávněnými žadateli) jsou kromě územně samosprávných celků a jejich úřadů také místní partneři, NNO, vzdělávací instituce apod. (Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009).

Integrovaný operační program, jenž je administrován několika ministerstvy, je konglomerátem různých oblastí podpory bez jasné propojených souvislostí a funguje jako doplněk v oblastech, jenž nejsou prioritami jednotlivých operačních programů. Pro obce a regiony jsou tvořeny oblasti podpory spravované Ministerstvem vnitra ČR (1.1 - Rozvoj informační společnosti ve veřejné správě, 2.1 - Zavádění ICT v územní veřejné správě) a především oblasti podpory spravované Ministerstvem pro místní rozvoj ČR (4.1 - Národní podpora cestovního ruchu, 5.2 - Zlepšení prostředí v problémových sídlištích, 5.3 - Modernizace a rozvoj systémů tvorby územních politik).

Pro obce a svazky obcí je stěžejní oblastí podpory priorita 5.3 a její podoblast zaměřená na „podporu tvorby a aktualizace územních plánů obcí s ohledem na udržitelný rozvoj území“ (Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009). Oblast podpor, v níž je alokováno cca ¼ mld. Kč, je důležitá pro obce, které stále nemají územní plán (podle výzkumu v kap. 6.1 je to pouze 10 % obcí) nebo jej mají zastaralý a potřebují jeho aktualizaci (zde je to již více než 60 % obcí – v současnosti tento problém řeší např. Žlutava a Tečovice). Splní-li obce nad 500 obyvatel velmi přísná kritéria (poloha v rozvojových oblastech, část obce v zátopovém území nebo rozvojový záměr nadmístního významu), mohou žádat o podporu projektů na:

- pracování územních plánů podle stavebního zákona a jeho prováděcích předpisů (zpracování konceptu územního plánu projektantem, vyhodnocení vlivu územního plánu na udržitelný rozvoj území, atd.),
 - na úpravu územního plánu podle stavebního zákona a jeho prováděcích předpisů (zpracování územního plánu, vyhodnocení územního plánu na udržitelný rozvoj území, atd.).
- Splnění podmínek je možné u obcí v západní části zkoumaného území, přičemž v případě kladného vyřízení žádosti obdrží žadatel (obec) až 100 % prostředků na projekt nepřesahující 3 mil. Kč.

Přeshraniční spolupráce ČR-SR je sice financována z ERDF, nicméně v rámci Fondu mikroprojektů lze využít dotací na přeshraniční neinvestiční projekty menšího rozsahu (maximální výše podpory je 20 000 €). Fond mikroprojektů na české straně spravuje Region Bílé Karpaty a na slovenské straně Trenčianský samosprávný kraj. Cílem oblasti podpory je přeshraniční integrace a posílení dlouhodobých forem spolupráce. Podporované aktivity jsou rozděleny do několika skupin, z nichž komplexně pojímají náplň definovaných Cílů rozvoje regionu navržených v této diplomové práci tyto (jak je uvádí server Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie, 2009):

- Kulturní výměny:
- společenské akce nově vzniklé či inovované,
- setkávání mezi mládeží, umělecké a sportovní činnosti mezi místními skupinami na obou stranách příhraničního regionu (např. folklórní slavnosti a podobné akce na rozvoj tradic).
- Místní demokracie:
- akce, které pomáhají při vytváření a prohlubování zručností organizačních struktur v rámci místní regionální veřejné správy (související školící kurzy zajišťující výměnné návštěvy, atd.).
- Komunikace:
- rozvoj nebo vytvoření prostředků a zdrojů na zlepšení toku informací a spojení mezi přeshraničními regiony.
- Lidské zdroje:

- rozvoj lidských zdrojů a vzdělávání,
- zajištění školení, pořádání krátkých kurzů a akcí,
- výměna znalostí a zkušeností ve výuce na různých stupních.
- Plánovací a rozvojové studie:
- analýzy příhraničního území,
- příprava směrnic pro společné plánování a správu území,
- propagace záměrů využití krajiny,
- vypracování společných výzkumných programů a strategií regionálního rozvoje příhraničního regionu, příprava rozvojových projektů a studií proveditelnosti.
- Cestovní ruch:
- vypracování studií,
- společné plánování turistických produktů a balíčků,
- opatření zaměřené na posílení institucí,
- rozvoj kvalitní a přírodu nepoškozující turistiky,
- návrh a zavedení nových turistických produktů vytvářejících trvalá pracovní místa.
- Životní prostředí:
- specifické problémy životního prostředí v regionu, jako např. vypracování studií, vyhodnocování problémů, ekologické školení a akce zaměřené na zvyšování veřejného ekologického povědomí.
- Hospodářský rozvoj:
- malé projekty zaměřené na zvýšení hospodářské základny příhraničního regionu.

Jak vyplývá z přehledu uvedeném v této kapitole, jeví se jako nejsystematičtější oblastí podpory pro navržené priority rozvoje regionu OP Přeshraniční spolupráce. Spolupráce se slovenskou stranou je i pro obce přirozená, v dobách společného Československého státu byla naprosto běžná. Problém pro obce a svazky obcí představuje administrativní náročnost a realizace projektů, která je u přeshraniční spolupráce ztížena bilingválním vedením dokumentace.

9 ZÁVĚR

Trvale udržitelný rozvoj venkova v zázemí Zlína byl v předkládané diplomové práci analyzován pro funkční mikroregionální vymezení zázemí Zlína očištěné o městská sídla. Tento postup, zvolený pro kompaktnost území s jasně stanovenými příčinnými vazbami na jádro zlínské aglomerace, umožnil komplexní pohled na regionálně geografickou strukturu území a detailní zjištění silných a slabých stránek oblasti s ohledem na hrozby a příležitosti regionálního rozvoje (v mezích trvalé udržitelnosti). Tvrdá data byla doplněna měkkými při dotazníkovém šetření u představitelů obcí, obyvatel a zemědělského subjektu (kazuistika).

Hlavní priority rozvoje regionu (jenž diplomová práce navrhuje) definované čtyřmi Cíly (Konkurenceschopná ekonomika, Kvalita života venkovského prostředí, Lidské zdroje a zaměstnanost, Trvale udržitelný cestovní ruch) se sadou opatření vycházejí právě z poznatků zjištěných při analýze klíčových sociálně-ekonomických aspektů rozvoje území a provedeného dotazníkového šetření.

Zázemí Zlína jako kompaktní region je možné vnímat bipolární optikou, neboť jasně zvýhodněnými sídly jsou obce ležící v bližším zázemí zlínské aglomerace na důležitých dopravních tazích. Obce východního bloku (v práci používán termín tzv. východní periferie) jsou často deprivovány nepříznivou ekonomickou situací a frustrací obyvatel z probíhající hospodářské krize. To má za následek nízkou aktivitu obyvatelstva v těchto částech regionu doprovázenou vlnami migrací směrem do větších sídel. Přestože východní Valašsko predikuje silné folklorní tradice, z výzkumů vyplývá jejich snižující se praktikování v běžném komunitním životě, což může představovat hrozbu pro ztrátu identity obyvatel (modelová lokalita Pozdřechov). Naopak v obcích blízko zlínské aglomerace (modelová lokalita Žlutava) se přechovává síla tradic občanské společnosti (nelze však považovat za pravidlo). Procesy desurbanizace, které lze v metropolitních areálech očekávat, se ve venkovských sídlech v zázemí Zlína projevují jen v omezené míře a jsou statisticky zachytitelné např. kladným migračním saldem venkovských sídel a záporným migračním saldem městských sídel.

Z výzkumů provedených v této práci dále vyplývá neefektivní využití potenciálu území (zejména v oblasti cestovního ruchu – infrastruktury i propagace) a nesystematické využívání nástrojů rozvoje v podobě dobrovolných svazků obcí. Svazky jsou často účelově zakládány a jen polovina obcí má zpracován koncepční dokument rozvoje (typicky strategii nebo program). Obce také nejsou zvyklé žádat o finance z prostředků Evropské unie a jsou zaměřeny jen na krajské či národní zdroje. Absence koncepčních dokumentů v mnoha případech obcím ani neumožňuje úspěšně žádat o finance z grantových schémat EU.

Navržené kroky v podobě 4 koncepčních Cílů směřujících k trvale udržitelnému rozvoji venkova jsou vsazeny do finančních rámců, avšak jejich efektivní plnění musí být v kohezi s trvale udržitelným přístupem k životnímu prostředí a využívání krajiny. V tomto směru jsou ve studovaném území také značné rezervy (zejména západní část), což dokazují i sofistikované GIS analýzy prostorových možností rozvoje zázemí Zlína v závislosti na přírodních podmínkách (kritická je především vysoká míra intenzifikace zemědělské výroby narušující břehovou vegetaci řeky Moravy obdobně jako iracionální urbánní využívání nivy).

Přehodnocení zbytečně velkého (a samoučelného) množství svazků obcí, kritický přístup k naplňování priorit území (a jeho koncepční řešení), respektování přírodních bariér a limitů využití ploch v území, přeshraniční spolupráce a efektivní čerpání evropských dotací může být nástrojem trvale udržitelného rozvoje regionu za předpokladu, že síla lokálních a regionálních aktérů bude využita na kooperační bázi s veřejným a soukromým sektorem. Příkladem mohou být fungující MAS v regionu – ty (na rozdíl od DSO) mají své strategie, nejsou účelově zakládány a dokáží k naplňování svých cílů využívat finančních mechanismů EU (Programu LEADER).

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ

Knihy a časopisy

- BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2001): *České zemědělství po roce 1990*. In Geografie, sborník České geografické společnosti, 2001, roč. 106, č. 4, s. 209-221. ISSN 1212-0014
- BIČÍK, I., PERLÍN, R., ŠEFRNA, L. (1997): *Rozvoj povodí Kocáby*. Praha : Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, 87 s. ISBN 80-238-7322-9
- BINEK, Jan. a kol. (2007): *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno : Georgetown, 2007, 137 s. ISBN: 978-80-86251-19-6
- BLAŽEK, J. (1999): *Teorie regionálního vývoje: je na obzoru nové paradigma či jde o pohyb v kruhu?* In. Geografie – Sborník ČGS, č.3/1999, str. 141-159. ISSN 1210-115X
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje, nástin, kritika, klasifikace*. 1. vydání, Karolinum, Praha, 2002. 211 s. ISBN 80-246-0384-5
- BRYNDA, R., HUBL, R., ŠTĚPÁNKOVÁ, I., ŠTOKINGER, M. VĚŽNÍK, A. (2005a): *Dopady strukturálních fondů EU na restrukturalizaci zemědělství a venkova v regionu NUTS II Jihovýchod*. In Sborník z konference Geografické aspekty středoevropského prostoru. Brno : Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2005, s. 267-275. ISBN 80-210-3759-8
- BRYNDA, R., HUBL, R., VĚŽNÍK, A. (2005b): *Možnosti rozvoje zemědělství v regionu NUTS II Jihovýchod po vstupu do EU*. In Sborník z konference Geografické aspekty středoevropského prostoru. Brno : Ped. fakulta Masarykovy univerzity, 2005, s. 436-447. ISBN 80-210-3759-8
- CULEK, M. a kol. (1996): *Biogeografické členění České republiky*. Praha : Enigma, 1996, 347 s. + 1 mapa. ISBN 80-85368-80-3
- ČMELÍK, P., ONDRAČKA, I. (2003): *Přírodní a technická památka Baťův kanál*. Veselí nad Moravou : Agentura pro rozvoj turistiky na Baťově kanálu, 109 s.
- DAVID, P., SOUKUP, V. (2008): *Velká turistická encyklopedie – Zlínský kraj*. Praha : Knižní klub, 2008, 264 s. ISBN 978-80-242-2076-5
- DŽINGOZOV, L. (2005): *Trvale udržitelný rozvoj mikroregionu Dolní Posvitaví*. Diplomová práce. Geografický ústav PřF MU, Brno, 2005. 115 s + 24 příl.
- GALVASOVÁ, I., BINEK, J., HOLEČEK, J., CHABIČOVSKÁ, K., SVOBODOVÁ, H. (2009): *Synergie ve venkovském prostoru - Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. Brno : GaREP Publishing, 1. vyd., 2009. 72 s. ISBN 978-80-904308-0-8.
- HAMPL, M. a kol. (1996): *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Praha : 1996. 395 s. ISBN 80-90215-42-4
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Praha : 2005. 148 s. ISBN 80-86746-02-X
- HILL, M. (2003): *Rural settlement and the urban impact on the countryside*. London : Hodder & Stoughton, 2003, 156 s. ISBN 0-340-80028-3
- HRABÁNKOVÁ, M. (1994): *Regionální rozvoj v podmínkách České republiky*. In: Sborník – Rozvoj vidieka. VŠP Nitra, 1994. s. 49 – 52

- HRABÁNKOVÁ, M., TRNKOVÁ, V. (1996): *Hodnocení území z pozice agrární regionální politiky a rozvoje venkova*. Praha : Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha, 1996, 82 s., ISBN 80-85898-42-X
- HYNEK, A., SVOZIL, B., TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J. (2008): *Rurální studia v zázemí Brna: Lipůvka - Lažany - Újezd*. In Popková, K., Šmída, J.(eds). Geodny Liberec 2008 - Sborník abstraktů, Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 110. ISBN 978-80-7372-367-5
- ILBERY, B. et al. (1998): *The Geography of Rural Change*. Essex : Addison Wesley Longman Limited, 1998, 267 s. ISBN 0-582-27724-8
- JANČÁK, V. (eds) (2003): *Geografie na cestách poznání: Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha : Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, 197 s. + mapy. ISBN 80-86561-10-0
- KNEDLOVÁ, I. (2006): *Urbánně-rurální vztahy Zlína a jeho mikroregion*. Bakalářská práce, Geografický ústav PŘF MU, Brno, 2006, 38 s.
- LEDVINA, P. et al. (2004): *V obcích ekologicky, základy ochrany životního prostředí v malých obcích*. Praha : Ministerstvo životního prostředí ČR, 2004, 48 s. ISBN 80-7212-338-6
- LIPSKÝ, Z. (2000): *Sledování změn v kulturní krajině*. Kostelec nad Černými lesy : Česká zemědělská univerzita Praha, 2000, 78 s. ISBN 80-213-0643-2
- MACKOVČIN, P., JATIOVÁ, M. (2002): *Chráněná území ČR, Zlínsko, II. svazek*. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 375 s. ISBN 80-86064-38-7
- MAJEROVÁ, V. (2006): *Venkov je náš svět. Countryside – Our World*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Český Krumlov 1.-3.3. 2006, 567 s., Česká zemědělská univerzita, Fakulta provozně - ekonomická. ISBN 80-213-1539-3
- MENDELÍK, R. (2006): *A Slightly different view of the Czech countryside*. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2006, 130 s. ISBN 80-7084-489-2
- MIKULÍK, O., VOŽENÍLEK, V., VAISHAR, A. (2008): *Studium rozvoje regionu založené na vizualizaci geoinformačních databází*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008. 181 s. ISBN 978-80-244-1928-2.
- MISÁK, S., KRAMÁŘOVÁ, V. (2002): *Otrokovice*. Otrokovice : město Otrokovice, 108 s.
- MOLDAN, B. (1996): *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Ostrava : Vysoká škola báňská. Technická univerzita, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.
- MOLDAN, B. (2001): *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80-246-0246-6
- MOLDAN, B. (2003): *(Ne)udržitelný rozvoj : ekologie, hrozba i naděje*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Karolinum, 2. vyd., 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7
- NEKUDA, V.: (1995): *Vlastivěda moravská – Zlínsko*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Brno, 1995, 784 s. ISBN 80-850-4857-4
- NEVĚDĚL, L. (2006): *Regionálně geografická studie Židlochovicka a Hustopečska*. Diplomová práce, Geografický ústav PŘF MU, Brno, 2006, 101 s. + 43 příl.
- PERLÍN, R. (1998): *Typologie českého venkova*, In Zemědělská ekonomika, 1998, str. 349-358
- PERLÍN, R. (2006): *The co-operation of rural municipalities - chance or condition of achievement - Spolupráce venkovských obcí - možnost nebo podmínka úspěchu*. In: Agriculture economy.

Praha : Česká akademie zemědělských věd - Ústav zemědělských a potravinářských informací, vol. 52/6, 2006. s. 263 – 272. ISSN 0139-570X

QUITT, E. (1971): *Klimatické oblasti Československa*. Studia Geographica 16, Geografický ústav ČSAV, Brno, 1971 včetně Mapa klimatických oblastí ČSSR

REKTOŘÍK, J., ŠELEŠOVSKÝ, J. a kol. (1999): *Strategie rozvoje měst, obcí, regionů a jejich organizací*. Brno : ESF MU, 1999, 140 s. ISBN 80-210-2126-8

RYBKA, A., ŠTASTNÝ, M. (1998): *Precizní zemědělství*. Praha : Ústav zemědělských a potravinářských informací, 1998, 52 s. ISBN 80-7271-038-9

SPIŠIAK, P. a kol. (2002): *Trvalo udržatelný rozvoj mikroregionu Ptava*. Humenné : Visual studio, 2002, 38 s. OÚ – OOA / 2002 33094

SPIŠIAK, P. (1999): *Rozvoj vidieka vo vybraných mikroregionoch Slovenska*. 1. vydání, In: Geografia, Geo – servis SAV, roč. 7, č. 1, Bratislava, 1999. str. 17 – 19

STŘÍBRNÁ, M. (2005): *Venkovská turistika a agroturistika*. Praha : Profi Press s.r.o., 2005, 65 s. ISBN 80-86726-14-2

SWAIN, N. (1994): *Agricultural regional policy in the Czech Republic: Is one really necessary?*. In Sborník ze semináře Zemědělská regionální politika. Praha : Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha, 1994, s. 98-110. ISBN 80-85898-11-X

TOMÁŠEK, M. (2003): *Půdy České republiky*. Praha : Česká geologická služba, 2003, 67 s. + mapa. ISBN 80-7075-607-1

TOUŠEK, V. a kol. (2005): *Česká republika – portréty krajů*. Olomouc : Ing. Viktor Hořín – EPAVA, 2005, 136 s. ISBN 80-239-6305-8

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 416 s. ISBN 978-80-7380-114-4

TROJAN, J. (2007a): *Možnosti rozvoje venkova a zemědělství ve správním obvodu ORP Otrokovice*. Bakalářská práce. Geografický ústav PřF MU, Brno, 2007, 62 s. + 13 příl.

TROJAN, J. (2007b): *Vymezení mikroregionu Zlína*. Seminární práce. Geografický ústav PřF MU, Brno, 2007, 13 s. + 5 s. příl.

VAISHAR, A. (2001a): *Geografie malých moravských měst*. In Moderní obec roč. 7, 2001, č.1, s. 10 ISSN 1211-0507

VAISHAR, A. (2001b): *Vize a perspektivy malých moravských měst*. In Urbanismus a územní rozvoj roč. 4, 2001, č.2, s. 28 – 32 ISSN 1212-0855

VAISHAR, A., HALAŠTOVÁ, K., EKAŘOVÁ, K. (2008): *Rozvojové možnosti venkovských mikroregionů valašské části moravsko-slovenské hranice*. In Ochrana a management polnohospodářské krajiny. 1. vyd. Bratislava : Ústav krajinnej ekológie SAV, 2008, s. 267--272. ISBN 978-80-89325-05-4.

VĚŽNÍK, A. (1993): *Agriculture in former Czechoslovakia before and after 1990*. In Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis, 23. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 97-106. ISBN 80-210-0964-0

VĚŽNÍK, A. (1995): *Geographical aspects of the transformation of agriculture of the Czech republic*. In Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis, 25. Brno : Masarykova univerzita, 1995, s. 119-129. ISSN 80-210-1277-3

VĚŽNÍK, A., BARTOŠOVÁ, L. (2004): *Selected regional geographical differences of the Czech Republic agriculture, after the transformation processes*. IN *Agricultural Economics*, 50. Praha : Česká akademie zemědělských věd - Ústav, 2004, s. 207-217. ISSN 0139-570X

VĚŽNÍK, A. (2007): *Možnosti rozvoje venkovského mikroregionu (na příkladu Jemnicka a Vranovska)*. In *Česká geografie v Evropském prostoru*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007.s. 774-779. ISBN 978-80-7040-986-2.

WAUGH, D. (1990): *Geography – An Integrated Approach*. Edinburgh : Thomas Nelson and Sons Ltd. 1990, 488 s. ISBN 0-17-444065-0

WOKOUN, R. a kol. (2008): *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha : Linde, 2008. 475 s. ISBN 9788072016990

WOODS, M. (2005): *Rural geography: processes, responses and experiences in rural restructuring*. London : Sage Publications, 2005. xiv, 330 s. ISBN 0-761-94761-2

Elektronické nosiče a WWW stránky

Administrativní registr ekonomických subjektů [online]. Ministerstvo financí ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.info.mfcr.cz/ares>>

Ariadna – databáze firem na kapitálovém trhu [online]. Česká kapitálová informační agentura, a. s., Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.ariadna.cz>>

Centrála cestovního ruchu Východní Morava [online]. CCR Východní Morava, o.p.s., Zlín, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.vychodni-morava.cz>>

Český statistický úřad, územně analytické podklady [online]. Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.czso.cz>>

Český statistický úřad: Městská a obecní statistika [online]. Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>>

Český statistický úřad: Veřejná databáze [online]. Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://vdb.czso.cz>>

Český úřad zeměměřičský a katastrální [online]. Český úřad zeměměřičský a katastrální, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.cuzk.cz>>

HBI - Hoppenstedt Bonnier Information: B2B databáze firem [online]. HBI Česká republika, s. r.o., Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.hbi.cz>>

Historický lexikon obcí ČR 1869-2005 [online], Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04>>

Hospodářské noviny (archiv článků) [online]. Hospodářské noviny, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.ihned.cz>>

Integrovaný portál MPSV: Zaměstnanost [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://portal.mpsv.cz/sz>>

Internetový jízdní řád IDOS [online]. Ministerstvo dopravy ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.idos.cz>>

Malý lexikon obcí ČR [online], Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1302-06>>

Obce v číslech 2003 [online]. Český statistický úřad – krajské zastoupení, Zlín, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.czso.cz/xz/edicniplan.nsf/s/2003-1>>

Obchodní rejstřík [online]. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.justice.cz>>

Portál farmáře: Společný zemědělský registr a registr příjemců dotací [online]. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://farmar.mze.cz>>

Portál Regionálních Informačních Servisů [online]. Centrum pro regionální rozvoj ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.risy.cz/>>

Portál veřejné správy [online], Ministerstvo vnitra ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.portal.gov.cz/>>

Portál Zlínského kraje [online]. Zlínský kraj, Zlín, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.kr-zlinsky.cz>>

Registr půdy LPIS [online]. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.mze.cz/Index.aspx?deploy=2509&typ=2&ch=268&ids=2509&val=2509>>

Registr živnostenského podnikání [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.rzp.cz/>>

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 [online]. Český statistický úřad, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.sldb.cz>>

Společný zemědělský registr [online]. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.mze.cz/Index.aspx?deploy=2743&typ=2&ch=268&ids=2743&val=2743>>

Státní zemědělský intervenční fond [online]. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.szif.cz>>

Strukturální fondy a regionální politika Evropské unie [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.strukturalni-fondy.cz/>>

Turistický informační portál Zlínského kraje [online]. Zlínský kraj, Zlín, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.vychodni-morava.cz/>>

Ústav územního rozvoje [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Brno, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.uur.cz/>>

Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad [online]. VGHMÚř, Dobruška. Dostupné na <<http://izgard.cenia.cz>>

Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka [online]. Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, Praha, poslední revize 1.4.2009. Dostupné na <<http://www.vuv.cz/>>

Data

ArcČR500 v. 2.0. ArcDATA, Praha, 2003. Digitální vektorová geografická databáze ČR

Geoportál Cenia [ArcIMS server]. Česká informační agentura životního prostředí, Praha, 2008

Geoportál Cenia [WMS server]. Česká informační agentura životního prostředí, Praha, 2008

GIS prostorová analýza 2006 a 2007 [DBF soubory]. Úřad práce ve Zlíně, Zlín, 2008.

Izgard Cenia [ArcIMS server]. Česká informační agentura životního prostředí, Praha, 2008

Mapmaker.Geofond.Cz [ArcIMS server]. Česká geologická služba, Praha, 2007

Merkur.Nature.Cz [ArcIMS server]. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 2007.

Ortofoto ORP Otrokovice. [CD-ROM]. Správa GIS Zlínského kraje, Zlín, 2005. 1 CD-ROM

Polohopis a výškopis Zlínského kraje [CD-ROM]. Správa GIS Zlínského kraje, Zlín, 2005. 1 CD-ROM

Pracovníci a mzdové fondy socialistického sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství v ČSR za rok 1989. [XLS soubor]. ČSÚ, 1990.

Průmysl 1987, Průmysl 2003, Redukovaná zaměstnanost v průmyslu 2002 [XLS soubory]. CRR, Brno, 2005.

ÚHÚL Web Map Service [WFS server]. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů. Brandýs nad Labem, 2009.

Software

ArcView 3.3, ESRI

ArcGIS 9.2 (Service Pack 6 v licenci ArcInfo), ESRI (moduly ArcCatalog, ArcMap, ArcScene - včetně ArcGIS Desktop HELP)

GIMP 2.6.6

GRASS 6.3.0

Inkscape 0.46

OpenJump PIROL Edition 1.2.0 alpha 7

OpenOffice.org 3.0.1 (moduly Base, Calc, Draw, Impress, Math, Writer)

OpenProj 1.4, Serena

PSPad Editor 4.5.3 (2298)

Quantum GIS 0.11.0-2 'Metis'

Statistica 8.0.359.0 Czech 0607a-Z, StatSoft

11 SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tab. 1: Obce v zázemí Zlína podle SLDB 2001 (zdroj dat: ČSÚ, 2008).....	17
Tab. 2: Vybrané charakteristiky nejčastěji se vyskytujícími klimatických oblastí dle E. Quitta (1971).....	19
Tab. 3: Velikostní kategorie obcí v roce 2006 (zdroj: ČSÚ - MOS, vlastní úpravy).....	25
Tab. 4: Bazický index vývoje počtu obyvatel (zdroj: Historický lexikon obcí, ČSÚ).....	27
Tab. 5: Řetězový index vývoje počtu obyvatel (zdroj: Historický lexikon obcí, ČSÚ).....	28
Tab. 6: Vybrané vzdělanostní charakteristiky obyvatelstva (zdroj: SLDB, 2001).....	29
Tab. 7: Struktura obyvatelstva podle věkových kategorií (zdroj: ČSÚ-MOS, 2006).....	31
Tab. 8: Pohyb obyvatelstva v zájmových obcích (zdroj: ČSÚ-MOS, 2006).....	31
Tab. 9: Hodnoty celkového rozdílu dojížděky a vyjížděky do zaměstnání a do škol (vlastní výpočty podle SLDB, 2001).....	33
Tab. 10: Ekonomická aktivita obyvatel (zdroj: ÚAP ČSÚ, 2008).....	34
Tab. 11: Srovnání míry nezaměstnanosti a počtu uchazečů na 1 volné pracovní místo obcí zázemí Zlína (vlastní zpracování podle dat GIS prostorové analýzy k 31.12.2006, resp. 31.12.2007).....	36
Tab. 12: Vývoj registrované míry nezaměstnanosti v relevantních SO ORP od září 2008 do února 2009 (zdroj: Integrovaný portál MPSV, 2009).....	37
Tab. 13: Největší zaměstnavatelé Zlínska v roce 2007 (zdroj: HBI, 2009).....	38
Tab. 14: Nejvýznamnější příjemci zemědělských dotací Zlínska v roce 2008 (zdroj: SZIF, 2009).....	41
Tab. 15: Počty pracovníků v průmyslových odvětvích v okrese Zlín a ČR v roce 1987 (vlastní výpočty podle dat CRR, 2005).....	44
Tab. 16: Největší zaměstnavatelé zázemí Zlína v roce 1987 (Zdroj dat: CRR, 2005).....	45
Tab. 17: Index změny struktury zaměstnanosti v jednotlivých průmyslových odvětvích okresu Zlín (Zdroj: ČSÚ 2003, resp. CRR 2005).....	46
Tab. 18: Dílčí charakteristiky selektovaných obcí (zdroj dat: ČSÚ 2008, vlastní šetření).....	56
Tab. 19: SWOT analýza výchozích podmínek a možností trvale udržitelného rozvoje venkova v zázemí Zlína (vlastní zpracování).....	70
Obr. 1: Vymezení zájmového území (makro hledisko) - vlastní zpracování.....	14
Obr. 2: Vymezení zázemí Zlína (komplexního mikroregionu) na základě dat ze SLDB 2001 (zpracováno autorem, 2007).....	16
Obr. 3: Využití ploch (land use) zázemí Zlína (vytvořeno autorem podle dat Corine Land Cover 2006).....	21
Obr. 4: Ilustrace DEM zázemí Zlína vytvořeného modelací GIS (zpracováno autorem, 2009).....	23
Obr. 5: Sídelní systém zázemí Zlína (zpracováno autorem podle dat ČSÚ-MOS 2006).....	26
Obr. 6: Vývoj počtu obyvatel „venkovských“ obcí zázemí Zlína vyjádřený velikostí bazického a řetězového indexu (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí).....	27
Obr. 7: Vývoj počtu domů ve vztahu k počtu obyvatel (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí).....	28
Obr. 8: Statistické vlastnosti závislosti počtu domů na počtu obyvatel (vlastní zpracování podle dat Historického lexikonu obcí).....	29
Obr. 9: Součet přirozeného přírůstku a migračního salda obcí v zázemí Zlína (vlastní zpracování podle dat ČSÚ-MOS, 2006).....	32
Obr. 10: Srovnání rozdílu dojížděky a vyjížděky u pracovní a školní funkce (sestrojeno autorem podle vlastních výpočtů z dat SLDB, 2001).....	33
Obr. 11: Podíl EAO podle sektorů NH v jednotlivých obcích (vlastní zpracování podle dat SLDB, 2001).....	35
Obr. 12: Míra nezaměstnanosti zázemí Zlína v roce 2006 (zpracováno autorem podle dat GIS prostorové analýzy 2006).....	36
Obr. 13: Míra nezaměstnanosti zázemí Zlína v roce 2007 (zpracováno autorem podle dat GIS	

prostorové analýzy 2007).....	37
Obr. 14: Prostorová vizualizace rozložení zemědělských výrobních oblastí (resp. podoblastí), cen zemědělské půdy a charakteru povrchu v obcích Zlínska k 1.1.2009 (vlastní zpracování na podkladě dat VÚZE, 2008).....	40
Obr. 15: Vývoj počtu zemědělských subjektů fyzických a právnických osob zájmového území (vlastní zpracování dle dat SZIF, 2009).....	41
Obr. 16: Struktura zemědělských dotací v roce 2008 (vlastní zpracování podle dat SZIF, 2009)....	41
Obr. 17: Vývoj počtu obdržených dotací zemědělských subjektů Zlínska (vlastní zpracování podle SZIF, 2009).....	42
Obr. 18: Zaměstnanost v kožedělném průmyslu, case study Novesta & Prabos (vlastní zpracování podle dat HBI, 2008).....	46
Obr. 19: Silniční a železniční doprava studovaného území Zlínska (vlastní zpracování).....	51
Obr. 20: Analýza autobusové dostupnosti obcí v zázemí Zlína pro střední ranní špičku a víkendový provoz (vlastní zpracování).....	53
Obr. 21: Vybrané obce dotazníkového šetření (vlastní zpracování).....	55
Obr. 22: Identifikace dotazované osoby a pozice starosty obce (vlastní zpracování).....	56
Obr. 23: Početnost zastupitelstva obcí (vlastní zpracování).....	57
Obr. 24: Spatřovaný směr rozvoje obce (vlastní zpracování).....	57
Obr. 25: Zapojení jednotlivých subjektů do aktivit v obci (vlastní zpracování).....	58
Obr. 26: Aktivita obcí v podávání žádostí o poskytnutí dotace mezi lety 2003 - 2007 (vlastní zpracování).....	59
Obr. 27: Nástroje k regulaci rozvoje obce (vlastní zpracování).....	60
Obr. 28: Aktivita obcí v oblasti spolupráce (vlastní zpracování).....	61
Obr. 29: Podíl rodáků z dotazovaných respondentů (vlastní zpracování).....	64
Obr. 30: Spokojenost obyvatel s vybranými aspekty života obce Pozděchov (vlastní zpracování)..	64
Obr. 31: Spokojenost obyvatel s vybranými aspekty života obce Žlutava (vlastní zpracování).....	65
Obr. 32: Aktivita obyvatel (vlastní zpracování).....	66
Obr. 33: Odpověď na otázku, zda by se respondent přestěhoval z místa svého bydliště (vlastní zpracování).....	67

12 SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ABS	absolutní hodnota
AEO	agroenvironmentální opatření
BPEJ	bonitovaná půdně ekologická jednotka
CAP	Common Agricultural Policy
CBA	cost-benefit analysis
CCR VM	Centrála cestovního ruchu (CCR) Východní Moravy (VM)
CLC	Corine land cover
CRR	Centrum regionálního rozvoje
CŽV	celoživotní vzdělávání
ČEB	Česká exportní banka
ČOV	čistička odpadních vod
ČSÚ	Český statistický úřad
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
DEM	digital elevation model
DIBAVOD	digitální báze vodohospodářských dat
DPZ	dálkový průzkum Země
DSO	dobrovolný svazek obcí
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development
EAGF	European Agricultural Guarantee Funds
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund
EAO	ekonomicky aktivní obyvatelstvo, EA = ekonomická aktivita
EGAP	Exportní garanční a pojišťovací společnost
ERDF	European Regional Development Fund
ESF	European Social Fund
ESPECT	ekologické-sociální-politické-ekonomické-kulturní-technologické aspekty
EU	Evropská unie
FO	fyzická osoba
FTS	fast track service
GIS	geografický informační systém
HDP	hrubý domácí produkt
HRDP	Horizontal Rural Development Plan
ICT	informační a komunikační technologie
IDS	integrovaný dopravní systém
IMS	internet map server
IOP	Integrovaný operační program
IPRM	Integrovaný plán rozvoje města
IPRÚ	Integrovaný plán rozvoje území
IR	integrita regionu
JKONH	jednotná klasifikace odvětví národního hospodářství
KFV	komplexní funkční velikost
KM	Kroměříž, okres Kroměříž
LFA	less favourable areas
MAS	místní akční skupina
MF	ministerstvo financí
MHD	městská hromadná doprava
MIS	městský informační systém
MKR	mikroregion
MMR	ministerstvo pro místní rozvoj
MN	míra nezaměstnanosti
MOS	městská a obecní statistika

MPSV	ministerstvo práce a sociálních věcí
NH	národní hospodářství
NNO	nestátní neziskové organizace
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností
OP LZZ	Operační program (OP) Lidské zdroje a zaměstnanost (LZZ)
OP RVMZ	Operační program (OP) Rozvoje venkova a zemědělství (RVMZ)
OP ŽP	Operační program (OP) Životní prostředí (ŽP)
OPM	obsazená pracovní místa
OÚ	obecní úřad
NACE	statistická klasifikace ekonomických činností
NUTS II	region soudržnosti
P+R	park and ride
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond
PO	právní osoba
POV	Program obnovy venkova
PRV	Program rozvoje venkova
PÚ	pověřený úřad
REL	relativní hodnota
ROP SM	Regionální operační program (ROP) Střední Morava (SM)
RUD	rozpočtové určení daní
RRV	relativní regionální význam
SAPS	single area payment scheme
SFDI	Státní fond dopravní infrastruktury
SFŽP	Státní fond životního prostředí
SHR	samostatně hospodařící rolník
SO ORP	správní obvod (SO) obce s rozšířenou působností (ORP)
SLDB	sčítání lidu, domů a bytů
SQL	simple query language
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
TOB	trvale obydlený byt
TUR	trvale udržitelný rozvoj
ÚAP	územně analytické podklady
UH	Uherské Hradiště, okres Uherské Hradiště
ÚHDP	úhrnné hodnoty druhů pozemků
ÚSES	územní systém ekologické stability
VaV	věda a výzkum
VDJ	velká dobytčí jednotka
VPM	volné pracovní místo
VS	Vsetín, okres Vsetín
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
VÚZE	Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky
WFS	web feature service
WMS	web map service
ZL	Zlín, okres Zlín
ZP	zemědělská půda
ZPF	zemědělský půdní fond
ZSJ	základní sídelní jednotka
ZVO	zemědělská výrobní oblast
ŽP	životní prostředí

13 SEZNAM PŘÍLOH

Textové přílohy

Příl. 1 – Vymezení zázemí Zlína (vč. rozsáhlých tabelárních a grafických objektů)

Příl. 2 – Dotazníkový formulář pro představitele významných zemědělských podniků právnických osob (vzor)

Příl. 3 – Dotazníkový formulář pro představitele obcí (vzor)

Příl. 4 – Dotazníkový formulář pro obyvatele obce Pozdřechov/Žlutava (vzor)

Tabelované přílohy

Příl. 5 – Bazický index vývoje počtu obyvatelstva (Tab. I)

Příl. 6 – Řetězový index vývoje počtu obyvatelstva (Tab II)

Příl. 7 – Pohyb obyvatelstva (Tab III)

Příl. 8 – Vyjíždka a dojíždka za prací/vzděláním (Tab IV)

Příl. 9 – Podílové hodnoty zaměstnanosti obyvatel v sektorech NH dle obcí (Tab V)

Příl. 10 – Podíl osob se základním a vysokoškolským vzděláním (Tab VI), podíl osob ve věku 0-14 let a ve věku 65+ (Tab. VII)

Příl. 11 – Analýza trvale obydlených domů a bytů (Tab VIII a Tab. IX)

Příl. 12 – Analýza využití ploch – land use (Tab X)

Grafické přílohy (mapové kompozice)

Příl. 13 – Pokročilé GIS analýzy limitů trvale udržitelného rozvoje mikroregionu Zlína (digitální model reliéfu, model svažitosti ploch, model orientace svahů) – Obr. I., II. a III.

Součástí přílohy je i nepřepisovatelný disk **DVD** obsahující databázi prostorových sociálně-ekonomických informací zájmových obcí, mapové (editovatelné) výstupy (původní prostorová data), digitalizované dotazníky představitelů obcí a zemědělského subjektu, elektronickou verzi všech příloh (vč. textu diplomové práce jako celku).